

1985
Kovas — March
Nr. 3

KARYS

KARYS

1985
Nr. 3 (1610)

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖS NEW YORKO SKYRIUS

TURINIO SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje Pasižvalgius,
Kronika ir Šaulių priedas — Tremties Trimitas
Redaktorius — Balys Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075
Administratorius — Alfonsas Samušis

Įvairių autorių straipsniai, skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriamus straipsnius siųsti redaktoriaus adresu. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$17.00, pusmečiui U.S. \$9.00, atskiro nr. U.S. \$2.00.
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

Čekius arba Money Orders adresuoti tik KARYS vardu, - ne "Warrior" ar kt.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

TURINYS

Viršelyje a. a. dr. E. Noako nuotrauka, kai jis buvo PL— Karo mokyklos kariūnas - aspirantas.	
Dr. J. Stiklorius — Du kovai — du ultimatumai	97
A. Budreckis — Prisiminkime savanorius	103
S. Kuzmickas-Kuzė — Penkeri metai	106
A. Ž. — Lietuvos kunigaikščių antspaudai	107
K. Leknickas — Naujokų batalionas 1942-1944	109
A. Skirka — Tarnaujant Lietuvos kariuomenėje	112
Vytautas A. Dambra — Oi, tie aukotojai, feljetonas	116
KARINĖS ŽINIOS	121
Arėjo Vitkausko rašymo septyniasdešimtis	129
MŪSŲ SPAUDOJE PASIŽVALGIUS	130
TREMTIES TRIMITAS, red. S. Kaunelienė, rašo A. Misiūnas, J. Žygas, V. Tamošiūnas ir kt.	133

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, California — A. Audronis, Chicago — K. Juškelaitis, Cleveland — J. Citulis,
Australia — V. Šalkūnas

PLATINTOJAI

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas,
St. Prakapas.

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Jonas Smailys
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

SPAUSDINA

Franciscan Press,
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 3 (1610)

KOVAS — MARCH

1985

KARIO leidėjo — LKVS New Yorko skyriaus pirmininkui
dr. EUGENIJUI NOAKUI

mirus, sielvarte likusią žmoną Emiliją, dukras Giedrę ir Aldoną
su šeimomis bei visus artimuosius, paliestus skausmingo at-
siskyrimo, nuoširdžiai užjaučia

KARYS

DU KOVAI — DU ULTIMATUMAI

DR. JONAS A. STIKLORIUS

Kovo mėnuo paprastai sutinkamas ir prisime-
namas su džiaugsmu, nes tuo laiku baigiasi šal-
toji, šiurkščioji žiema ir prasideda malonus, gaivi-
nantis pavasaris. Mums lietuviams kovo mėnuo ta-
čiau sukelia liūdnusių prisiminimų, nes tame mė-
nesyje buvo du mūsų tautai ir valstybei sunkūs ir
skaudūs įvykiai, giliai sukrėtę mūsų nepriklausomos
valstybės gyvenimą. Tie du įvykiai buvo:

a) 1938 m. kovo 17 d. Lenkijos ultimatumas
Lietuvai, reikalaujantis užmegzti diplomatinis
santykius, ir

b) 1939 m. kovo 22 d. hitlerinės Vokietijos
ultimatyvinio pobūdžio reikalavimas atiduoti jai
Klaipėdos miestą ir kraštą.

Napoleonas buvo teisus, išsireikšdamas, kad
tautos istorija parašyta jos geografiijoje. Mūsų lie-
tuvų istorijoje pagrindiniai lemiamas faktas yra tai,
kad mes, maža, tik trijų milijonų tauta, buvome
apsupti trijų tautų — rusų, lenkų ir vokiečių,
kurios visos trys yra už mus gausesnės žmonių
skaičiumi ir kurios yra agresyvaus charakterio,

amžiais siekusios praplėsti savo teritorijas ir galią
mūsų sąskaiton.

Iš tų trijų tautų tur būt didžiausią įtaką mums
yra padarę ir giliausiai mus paveikę lenkai. Ryšiai
siekia toli į praeitį: jau 1325 m. D.L.K. Gedi-
mino duktė Aldona ištekėjo už lenkų karaliaus
Vladimiro Lokietkos sūnaus Kazimiero; 1386 m.
D.L.K. Algirdo sūnus Jogaila išėjo karaliauti į
Lenkiją; 1569 m. Lubline suėjome su lenkais į
uniją.

Mūsų diduomenė gana didele dalimi pasida-
vė lenkų kultūros vilionėms ir kai kurie jos nariai
net visiškai sulenkėjo. Bet ir platesniuose mūsų
tautos sluoksniuose lenkiškumas įleido galias
šaknis. Vienas pavyzdys: palyginamai net ir dabar
gausu pas mus lenkiškų vardų — Boleslovas,
Mečislovas, Bronislovas, Vladislovas, o taip pat ir
sulenktų pavardžių, galūnėmis ...auskas...
inskas, ...evičius

Reikšmingas faktas yra tai, kad mus su lenkais
riša bendras Romos katalikų tikėjimas. Tuo tarpu

Žiemą prie Gedimino pilies Vilniuje

kai surusėti arba suvokietėti lietuviui reikėjo pakeisti religiją, pasidaryti arba provoslavų arba evangelikų liuteronu, lietuviui norint sulenkėti to nereikėjo daryti. Priešingai: lenkinimas didele dalimi vyko per bažnyčias.

Po pirmojo pasaulinio karo ir Lenkijai ir Lietuvai atgavus nepriklausomybę, jų tarpusavio santykius pagrindinai pagadino sulenkėjęs lietuvis maršalas Pilsudskis, pavesdamas generolui Lucian Želigovskiui apsimesti sukilėliu ir okupuoti Vilnių. Tai buvo ir padaryta, visai nežiūrint į tai, kad visai trumpai prieš tai — 1920 m. spalio 7 d. Suvalkuose buvo pasirašyta Lietuvos-Lenkijos sutartis, sustabdanti karo veiksmus ir nustatanti sieną. Tuo smurto veiksmu Lietuvai buvo atimta jos senoji sostinė ir maždaug vienas trečdalis teritorijos, ir tuo, žinoma, Lietuvai padaryta milžiniška skriauda.

Lietuva į šį smurto žygį ir sutarties sulaužymą reagavo visiškai nutraukdama bet kokius santykius su Lenkija. Iš kitos pusės Lenkija, gerai žinodama, kad pasielgė neteisėtai okupuodama Vilnių, būtų norėjusi, kad pasaulis užmirštų apie šį jos nusikaltimą ir todėl dėjo dideles pastangas su-normalizuoti santykius su Lietuva. Tuo atžvilgiu

ji buvo panaši į Sovietų Sąjungą, kuri, gerai žinodama, kad pasielgė neteisėtai okupuodama Lietuvą 1940 metais, irgi norėtų, kad pasaulis apie tai užmirštų. Ši Lietuvos laikysena — visišką santykių nutraukimas buvo visai efektyvi, nes aiškiai priminė pasauliui visą laiką Lenkijos padarytą nusikaltimą. Šitokia Lietuvos laikysena turėjo ir pozityvių pasėkmių: vieną-kultūrinio ir kitą — ekonominio pobūdžio.

Pirmoji, kultūrinio pobūdžio, pasireiškė štai kame: kultūrinė lenkiškumo įtaka prieš tai ir tuo metu Lietuvoje buvo stipri ir ryški. Jeigu santykiai su Lenkija būtų buvę normalūs, lenkiškoji kultūrinė įtaka — knygos, žurnalai, laikraščiai, kultūrininkų, menininkų vizitai, koncertai ir t.t. — būtų stipriai pasireiškusi ir mums dėlto būtų buvę daug sunkiau atsispirti lenkiškumo įtakai. Nutraukdami santykius, mes polonizacijos įtaką sustabdėme.

Antroji, ekonominio pobūdžio pasekmė, pasireiškė šitaip: Vilniaus krašte nėra nei geležies, nei anglies, nei kitokių žymesnių žaliavų; žemė — didele dalimi yra nelabai derlingi smėlynai. Žymesnės pramonės irgi nebuvo. Žiūrint iš ekonominio

taško, Vilniaus miestas ir kraštas būtų buvęs didokas apsunkinimas Lietuvai. Dar prisideda faktas—didelis Vilniaus miestas. 1920 m. jame buvo daugiau kaip 120,000 gyventojų, tuo tarpu kai Kaune buvo virš 90,000. Vilniuje didžiausią dalį gyventojų sudarė ne lietuviai, bet lenkai ir žydai. Jų absorbuojimas į nepriklausomos Lietuvos gyvenimą būtų sudaręs sunkumą, panašiai kaip didokas skaičius vokiečių gyventojų Klaipėdos mieste sudarė mums visokių sunkumų ir bėdų.

Ilgainiui tačiau buvo įsitikinta Lietuvoje, kad šitoks visiškas atsisirbojimas nuo Lenkijos buvo gal ir nevisai tikslus. Pavyzdžiui galėjo būti Vokietija, kuri pasijuto įžeista, kai Versalio sutartimi Klaipėdos kraštas buvo nuo jos atskirtas ir 1923 m. teko Lietuvai. Tačiau Vokietija, nors ir protestuodama prieš Klaipėdos krašto netekimą, diplomatinį ir prekybinių santykių su Lietuva nenutraukė, o palaikė juos visą laiką.

Tad 1935 m. mūsų užsienio reikalų ministras Stasys Lozoraitis pasiuntė prezidentui Smetonai konfidencialų memorandumą, kuriame jis rašė:

“Atrodytų, kad nei Sov. Rusija nei Vokietija niekad negalėjo būti suinteresuotos tuo, kad mes atgautumėm Vilnių. Joms turėjo būti aišku, kad, kai tik susidarys didelė ir stipri Lietuva, neturinti ginčo su Lenkija, naturalūs interesai turės privesti prie didelio ir stipraus bloko sudarymo iš Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Estijos ir Suomijos.” (cituota iš Aleksandro Merkelio knygos: Antanas Smetona, jo visuomeninė, kultūrinė ir politinė veikla, 487 pusl.)

Tame memorandume ministras Lozoraitis išakmiai siūlė surasti modus vivendi su Lenkija, rezervuojant, žinoma, mūsų teises į Vilnių.

Prezidentas Smetona šio ministro Lozoraičio pasiūlymo nepriėmė. Jo motyvai mums nežinomi, tačiau galime spėti, kad jis taip pasielgė dėl to, jog didelė-lietuvių tautos dalis buvo taip įkaitinta antilenkiško nusistatymo, kad nebūtų priėmusi santykių su Lenkija atstatymo. Dabar, žiūrėdami į praeitį, galime spėti kad, jeigu būtų pavykę sudaryti stiprią Estijos — Latvijos — Lietuvos — Lenkijos sąjungą, mes būtumė galėję efektingiau atsispirti mūsų didžiųjų priešų Stalino ir Hitlerio užmačioms.

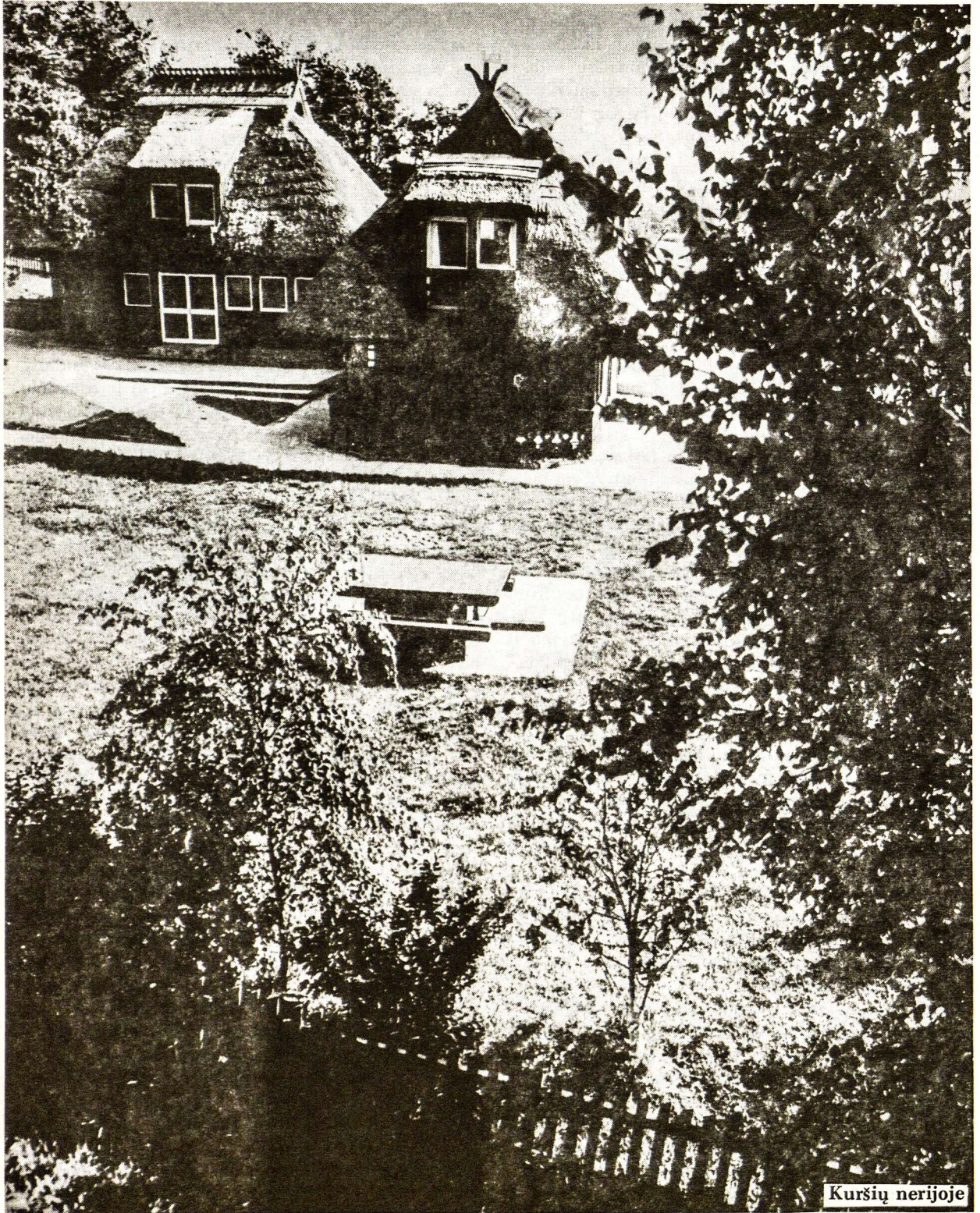
Šitas Lenkijos ultimatas istorikui įdomus tuo, kad tai, rodos, vienintelis atsitikimas istorijoje, kad valstybė reikalautų ultimatyvine forma ne teritorijos ar duoklės, o tik diplomatinį santykių, atseit draugystės atstatymo.

Nemažiau sunkus smūgis Lietuvai buvo Hitlerio režimo reikalavimas atiduoti jam Klaipėdos miestą ir kraštą.

Lietuvių ir vokiečių santykiai irgi siekia tolimą istoriją — 1228 metus, kada vokiečių kryžiuočių ordinas atsirado paprūsėje ir pradėjo pulti prūsus, o vėliau ir žemaičius. Ordinas ėjo į rytus su oficialia misija atnešti pagonims lietuviams krikščionybę ir dėl to turėjo popiežių ir visos Vakarų Europos paramą ir pritarimą, nors faktinasis jo tikslas buvo užkariauti lietuvius ir juos pavergti. Ilgai ir sunkiai lietuviai buvo priversti kariauti, gindamiesi nuo kryžiuočių agresijos. D.L.K. Kęstutis visą amžių kariavo prieš juos. Pagaliau Vytautui Didžiajam pasisėkė 1410 m. Žalgirio mūšyje suduoti kryžiuočiams triuškinantį smūgį, tačiau ir šandien mums nevisai suprantama, kodėl Vytautas ordino galutinai nepribaigė. 1422 m. prie Melno ežero jis pasirašė su kryžiuočiais taikos sutartį, einant kuria ordino užkariautos prūsų ir žemaičių žemės buvo jam paliktos. Tuo būdu lietuvių tauta buvo suskaldyta į dvi dalis, Didžiąją ir Mažąją, ir tuo, žinoma, padaryta jai didelė žala ir skriauda. Ta Melno sutartimi nustatyta siena išsilaikė nepakeista stebėtinai ilgą laiką — net 500 metų, kol 1923 m. Mažosios Lietuvos šiaurinė dalis, būtent Klaipėdos kraštas, vėl susijungė su laisva, nepriklausoma Lietuvos valstybe. Tai įvyko štai kaip: Vokietijos imperijai pralaimėjus pirmąjį pasaulinį karą, 1919 m. Versalio taikos sutarties 99 straipsniu Klaipėdos kraštas buvo nuo Vokietijos atskirtas, nors dar ir Lietuvai neatiduotas. Lietuviai savanoriai sukilo ir Klaipėdos kraštą išlaisvino. Tai įvyko 1923 m. sausio 15 d.

Vokiečiai laikė Klaipėdos kraštą savo žeme ir su jo netekimu nesutiko. Vokietija, tiesa, santykių su Lietuva dėl to nenutraukė, 1928 m. net pasirašė sutartį, kuria pripažino kraštą Lietuvai, tačiau vokiečių tautoje visą laiką nenutilo balsai, reikalaujantieji kraštą grąžinti Vokietijai.

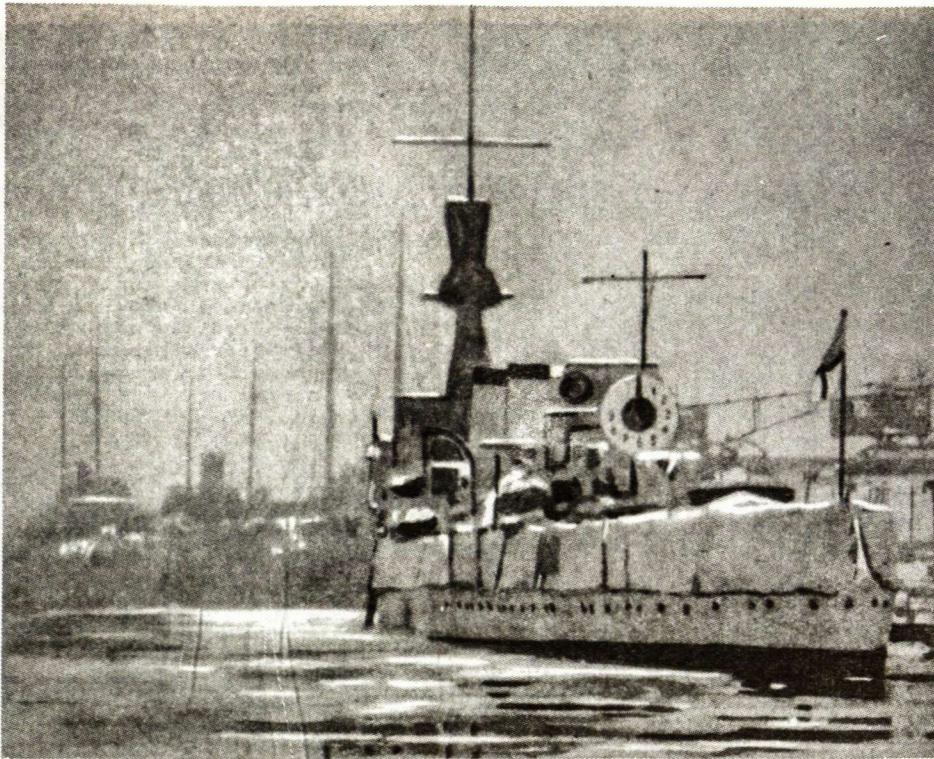
Hitleris, 1933 m. įkopęs į Vokietijos valdžios viršūnę, paskelbė, kad jis nesilaikys Versalio sutarties ir revendikuos visas iš vokiečių atimtas žemes, jų tarpe ir Klaipėdos kraštą. Klaipėdos vokiečiai naciai net tiek įsidrąsino savo anti-lietuviškoje veikloje, kad 1934 m. Lietuva turėjo juos patraukti į karo teismą. Ta byla nuaidėjo per pasaulį kai pirmasis mažos valstybės pasipriešinimas Hitlerio režimui. Hitleris, žinoma, didžiai užsirtstino. 1934 m. vienoje savo viešųjų kalbų jis pasakė šiuos atmintinus žodžius: “Aš galiu gyventi taikoje su visu pasauliu, išskyrus Lietuvą.” Tad ir nestebėtina, kad 1939 m. Hitleris pagaliau ėmėsi akcijos. Vokietija tačiau buvo bent kiek mažiau grubi, negu Lenkija su savo stačiu ultimatumu. Mūsų užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys, grįždamas per Berlyną iš popiežiaus Pijaus XII karūnacijos

Kuršių nerijoje

Vilnius. Gedimino aikštė

SANTARVININKŲ KARO LAIVAI KLAIPĖDOJE 1923 M.
Vaizde anglų lengvasis kreiseris "Caledon". Anglų jūrininkai, gindamiesi nuo lietuviškojo pajūrio žiemos šalčių, laivą apdengę brezentu.

iškilmų Romoje, buvo pakviestas į pasimatymą su Vokietijos užsienio reikalų ministru Joachim von Ribbentrop, kuris jam pasiūlė pasirašyti sutartį, perleidžiančią Klaipėdos kraštą Vokietijai. Ribbentropas mandagiai bet visai aiškiai leido ministrui Urbšui suprasti, kad priešingu atveju vokiečių Wehrmacht'as turėsias užimti Klaipėdos kraštą ir — kas ypač reikšminga — kad tokiu atveju nežinia kur Wehrmachtas sustosias, kas reiškia, paprastai tariant, kad Vokietija gali nesitenkinti Klaipėdos kraštu, o okupuoti visą Lietuvą. Lietuvos vyriausybė, neradusi pritarimo ar pagalbos nei Anglijoje, nei Prancūzijoje, nei kitur, buvo priversta tą sutartį pasirašyti.

Šitas Ribbentropo mandagumas buvo gudriai apskaičiuotas. Juk net dabar yra vienas kitas vokiečių istorikas, kuris visai rimtai tvirtina, kad čia nebuvę jokios prievartos ir kad Lietuva atidavusi Klaipėdos kraštą geruoju. Gaila, kad mes neturime dokumentų tą prievartą įrodyti.

Tokiu būdu Klaipėdos kraštas, išbuvęs Lietuvos dalimi nuo 1923 iki 1939 m., vėl teko Vokietijai. Hitleris rado reikalo asmeniškai atkelti Klaipėdą ir ją pasiimti. 1939 m. kovo 23 d. jis atplaukė į Klaipėdos uostą karo laivu, lydimas maž-

daug pusės viso Vokietijos karo laivyno.

Man asmeniškai teko būti Klaipėdoje ir 1923 m. sausio 15 d., kai lietuviai sukilėliai ją išvadavo, ir taipogi 1939 m. kovo 23 d., kai Hitleris ją vėl atplėšė nuo Lietuvos. Turiu prisipažinti, kad šiuo pastaruoju atveju įspūdis buvo toks bausis ir gilus, jog ir dabar dar jį sunku užmiršti.

Likimas tačiau veikia mums nežinomais keliais bei būdais ir kartais net matome tam tikrą teisybę.

Štai 1939 m. rugsėjo 1 d. Hitleris užpuolė Lenkiją ir per tris savaites ją mugalėjo. Lenkijos užsienio reikalų ministras pulkininkas Josef Beck, tas pats kuris padiktavo ultimatumą Lietuvai 1938 m., turėjo skubiai pabėgti iš Lenkijos ir savo dienas baigė tremtyje ir užuomarštyje. Hitlerio užsienio reikalų ministras Joachim von Ribbentrop, kuris ministrui Urbšui pateikė ultimatyvinį reikalavimą dėl Klaipėdos 1946 m. buvo Nuenbergo teisme nuteistas ir pakartas.

Taipogi galime konstatuoti, kad Vilnius ir Klaipėda dabar vėl priklauso Lietuvai, tegul ir okupuotai, bet visgi Lietuvai. Tai mums suteikia vilčių, kad ateis diena, kai mes vėl matysime laisvą, nepriklausomą Lietuvą su Vilniumi ir Klaipėda.

PRISIMINKIME SAVANORIUS

(Tęsa iš Nr. 1)

A. BUDRECKIS

Komendantūroje, be komendanto L. Giros, jo padėjėjo karin. K. Škirpos ir adjutanto P. Gužo, buvo dar 21 karininkas. Iš esančių savanorių buvo sudaryta viena kuopa: 5 karininkai ir 64 savanoriai ir kulkosvaidžių komanda (2 sunkieji kulkosvaidžiai, 4 karabinai ir 12 kareivių). Gruodžio pabaigoje į Vilnių iš Alytaus atvyko 1 pėst. pulko 23 kareiviai ir 2 puskarininkiai, vadovaujami karin. Z. Gerulaičio. Gruodžio 31 d. komendantas L. Gira susirgo. Komendanto pareigas perėmė karin. K. Škirpa.

Išaiškinti slenkančias Vilniaus link bolševikų kariuomenės pajėgas buvo pasiūsti karin. Jakšto vadovaujami žvalgai. Žvalgybai buvo duotas uždavinys pasiekti Pabradę. Pasiekė jie tik Naują Vilnią. Pabradė buvo jau bolševikų užimta; ten rusai turėjo šarvuotą traukinį ir ruošėsi užimti Vilnių. Vokiečiai jau buvo pasitraukę iš Naujosios Vilnios.

1919 m. sausio 1 d. vidudienį karin. K. Škirpa pastebėjo, kad Gedimino pilies bokšte nėra vokiečių vėliavos. Tuoj, paėmęs iš Valstybės Tarybos lietuvišką Trispalvę ir iš kareivinių garbės sargybą, nuvyko į pilies kalną. Įlipo į pilies bokštą ir, pririšęs prie stiebo, iškėlė lietuvišką vėliavą. Vėliavai kylant į viršų, buvo saliotuojama. Paskui visi drauge sušuko: Valio! Lai gyvuoja nepriklausoma Lietuva!

Vėliavos iškėlimo apeigoms vadovavo karin. K. Škirpa, dalyvavo karo vald. P. Gužas ir kareiviai savanoriai: Vincas Steponavičius, Stasys Butkus, Mikas Slivauskas, Albinas Rauba, Romualdas Marcalis ir Pranas Plaуска. Atvyko karo vald. Jonas Nistelis, kuris buvo paskirtas sargybos viršininku.

Sausio 3 d. lenkų saviginos daliniai prie Naujosios Vilnios susidūrė su rusų bolševikais. Raudonoji armija Vilnių puolė su keleta pulkų, tuo tarpu lenkų saviginos daliniai buvo silpni ir menkai ginkluoti, jie buvo priversti pasitraukti. Sausio 4 d. rusų bolševikų susišaudymas su lenkais vyko Vilniaus priemiesčiuose. Vilniaus karo komendantas karin. K. Škirpa naktį iš 4 į 5 dieną pasitraukė į Lentvarį.

Lietuvos Trispalvė pasiliko plevėsuoti Vilniuje Gedimino kalno bokšte. 1919 m. sausio 5 d. bolševikai užėmė Vilnių, tautinę vėliavą nukabino ir sudraskė... Nors į Lietuvą jau buvo įsiveržusi rusų bolševikų kariuomenė ir užiminėjo vis naujus Lietuvos plotus, tačiau gyventojų nuotaika pakilo,

visi susirūpino savo krašto ateitimi ir pasiryžo gintis.

1918 m. paskutinėmis dienomis Vilniuje Mykolas Sleževičius sudarė naują vyriausybę. Gruodžio 29 d. naujoji vyriausybė išleido atsišaukimą į tautą ir pašaukė savanorius stoti į kariuomenę. Štai, atsišaukimo ugningas tekstas:

Lietuvos Piliečiai,

Vyrai! Nekartą Lietuvos priešai norėjo uždėti ant mūsų amžiną nepakeliamą jungą, bet mūsų Tėvynė nenugalėta. Ji gyva.

Šiandien visi išvydome Lietuvos rytojų švintant; Lietuvos nepriklausomybė neša visiems laisvę ir laimę; tad ginkime nepriklausomą Lietuvos valstybę! Vienybėje, kaip broliai, pasidavę kits kitam rankas, eikime drąsiai į kovą, visi kaip vienas. Stokime už tėvynę.

Lietuva pavojuje!

Vokiečių kariuomenei atsitraukiant, jau įsibrovė Lietuvon svetimoji Rusijos kariuomenė. Ji eina, atimdama iš mūsų gyventojų duoną, gyvulius ir mantą. Jos palydovai — badas, gaisrų pašvais-tės ir ašarų upeliai.

Tad ginkime Lietuvą! Parodykime, jog esame verti amžiais kovotos laisvės; šiandieną Lietuvos likimas mūsų pačių rankose. Nelaukdami toliau nė valandos, kas myli Lietuvą, kas trokšta laisvės, kas pajėgia valdyti ginklą, stokime visi į Lietuvos Krašto Apsaugą. Būrių būriais eikime iš kaimų, viensėdžių, miestų ir miestelių, eikime iš visų Lietuvos kraštų laisvės ir Tėvynės ginti. Stokime drąsiai pirmi į kovą!

Drąsiai be baimės, kaip mūsų tėvai ir sentėviai, užstokim priešams kelią, pakelkim žygį už mūsų motiną Tėvynę, už Lietuvos Valstybę!

Drauge su atsišaukimu buvo paskelbtos stojimo į Lietuvos krašto apsaugą sąlygos, kurios turėjo didžiulę reikšmę. Savanorių telkimas buvo perorganizuotas, sustiprinta informacija ir propaganda spaudoje, vietoje buvo įsteigti registracijos ir verbavimo punktai, kai kurioms sritims ir apskritims buvo paskirti kariniai srities viršininkai. Vyriausybei persikeliant iš Vilniaus į Kauną, savanorių telkimo vietos pradžioje buvo nurodytos: Kaunas ir Alytus lietuviams ir Gardinas — gudams.

Vėliau, 1919 m. pradžioje, vyriausybės potvarkiais ir atskirų karininkų iniciatyva savanoriai buvo telkiami Kėdainiuose, Tauragėje, Skuode, Kretingoje, Joniškėly ir kitose vietose, kur iš savanorių buvo formuojami kariniai daliniai, arba surinkti didesni būriai siunčiami į Kauną. Nežiūrint, kad bolševikai kasdien grobė vis didesnius Lietuvos

plotus, savanorių skaičius augo. 1919 m. sausio mėn. kasdieną atvykdavo apie 200 savanorių.

Štai, pavyzdžiui, į 1 pėst. pulką, stovėjusį Alytuje, savanoriai pradėjo plaukti didelėmis grupėmis: gruodžio 27 d. atvyko 51 savanoris, 28 dieną — 29 savanoriai, 29 d. — 55 savanoriai, 30 d. — 50 savanorių, 31 d. — 73 savanoriai, 1919 m. sausio 1 d. — 46 savanoriai.

1918 m. gruodžio 29 d. 2 pėst. pulko užuomazga persikėlė į Kauną. Netrukus atvyko savanorių. 1919 m. sausio 1 d. atvyko 5 savanoriai, 3 d. — 25 savanoriai, 4 d. — 81 savanoris, 8 d. — 56 savanoriai, 9 d. — 97 savanoriai, 14 d. — 106 savanoriai, 16 d. — 129 sanavoriai. Dauguma atvykusių savanorių buvo iš Marijampolės, Vilkaviškio ir Šakių apskričių. Sausio mėn. pradžioje 2 pėst. pulkas gavo 200 senų (1888 m. modelių) rusiškų ir vokiškų šautuvų. Daugiau ir geresnių ginklų gavo vasario mėn.

1919 m. sausio 15 d. Lietuvos kariuomenėje jau buvo apie 3000 savanorių.

Savanoriai, pagal nustatytas vyriausybės sąlygas, buvo šaukiami vieniems metams. Jiems buvo mokama, kaip buvo žadėta, 100 markių algos mėnesiui. Pradžioje buvo tokių savanorių, kurie atsisakydavo algos. Savanorio išlaikomai šeimai buvo mokama 50 markių pašalpa mėnesiui. Žuvusių šeimas ir invalidumo atveju vyriausybė pasižadėjo aprūpinti. Stojantieji savanoriai turėjo pasirašyti pasižadėjimą, kad „gins Lietuvos valstybę ir sąžiningai pildys visas kareivio pareigas...“. Stojantis į kariuomenę savanoris tuojau gaudavo kepurę, diržą ir tautiškų spalvų trikampį ant kairės rankovės. Ginklai buvo duodami sekančiomis po įstojimo dienomis, ir tuoj buvo mokoma juos vartoti. Drabužiais. pradžioje tarnybos kariai dėvėjo savais. Už savų drabužių dėvėjimą buvo mokama. Pirmas uniformas vyriausybė pradėjo duoti tik 1919 m. vasario mėn.

Kaip pavyzdį imkime puslapį iš 1 pėst. pulko istorijos:

Gruodžio 21 d. buvo pradėta steigti pirma kuopa; kuopos vadu buvo paskirtas karin. Ignas Musteikis. Gruodžio 29 d. — 2 kuopa. Jos vadu buvo paskirtas karin. Antanas Žemaitis. 1 bataliono vadu paskirtas karin. Kazys Ladiga. Savanoriai buvo skubotai mokomi karinių dalykų. Ginklų pulkas turėjo nepakankamai — rusiški, senos sistemos šautuvai. Savanorių nebuvo kuo apvilkti ir maitinti. Maistas, arkliai ir vežimai buvo rekvizuojami iš apylinkės pasiturinčių ūkininkų. Vėliau pulkas, gavęs pinigų, už rekvizuotą maistą, arklius ir vežimus apmokėjo. Daug ūkininkų, niekieno

neraginami, atveždavo pulkui maisto ir kitokių gėrybių ir be pinigų.

Kai raudonosios armijos 7 šaulių pulkas 1919 m. vasario 4 d. pajudėjo iš Vilniaus pulti Kauną, jau egzistavo Lietuvos kariuomenė, kuri ryžosi pastoti bolševikų invazijai kelią.

Tuo metu Kaune 2 pėst. pulkas turėjo 1,200 savanorių. Jie dėvėjo nuosavais drabužiais. Ginklai buvo mišrūs — rusiški ir vokiški šautuvai; keletas įvairių sistemų kulkosvaidžių. Husarų eskadronas turėjo apie 100 karių, nors arklių visiems neužteko. 1 bateriją sudarė apie 100 savanorių ir dvi lengvos patrankos.

Alytaus įguloje 1 pėst. pulkas turėjo apie 600 savanorių. Ginklai buvo taip pat mišrūs ir dar ne visi savanoriai buvo ginkluoti. Jie turėjo du sunkiusius kulkosvaidžius, tačiau, kurie kautynėms netiko.

Kėdainiuose — Panevėžio ir Kėdainių sričių apsaugos būriai bendrai teturėjo apie 200 savanorių. Visi buvo ginkluoti šautuvais. Kulkosvaidžių ir artilerijos visai neturėjo.

Tauragėje tuo laiku kūrėsi Žemaičių batalionas.

Gardine buvo gudų daliniuose pora šimtų kareivių.

Apskritai, lietuvių savanorių skaičius su komendantūrų daliniais siekė apie 5,000.

Savanoriai patyrė ir pirmąsias aukas. Pirmieji žuvo, 1919 m. sausio 11 d. Kaune. 2 pėst. pulko kareiviai Juozas Kalasiūnas ir Antanas Zembacevičius. Juos nušovė girti vokiečiai netoli Raudonojo Kryžiaus ligoninės. Vėliau, kovo 18 d., prie Metropolio viešbučio vokiečių kareivių buvo nukautas eilinis Pranas Eimutis, kuris saugojo Amerikos maitinimo misiją. Pirmasis žuvęs kareivis kautynėse su bolševikais vasario 8 d. buvo Povilas Lukšys. Antanas Juozapavičius buvo pirmasis karininkas, žuvęs vasario 13 d. Alytuje. Pirmasis sužeistasis savanoris buvo Jurgis Kiaunė. Pirmieji apdovanoti Vyčio Kryžiumi — Povilas Lukšys ir Antanas Pabedinskas.

Savanoriai sudarė pagrindą šioms ginklų rūšims ir kariuomenės dalims: pirmiesiems dešimt pėst. pulkams; artilerijoje — 1, 2, 3 ir 4 baterijoms; kavalerijoje — 1 ir 3 raitelių pulkams; karo aviacijai, ryšių batalionui, pionierių batalionui ir daugeliui apskričių komendantūrų ir Karo mokyklai. Kai Lietuvos kariuomenė paskelbė pirmąjį naujokų šaukimą 1919 m. gegužės 25 d., kariuomenėje jau buvo apie 6,000 savanorių. Dauguma savanorių iš kariuomenės išėjo 1921 m., kovoms dėl Lietuvos laisvės pasibaigus.

Bendras savanorių skaičius nėra tiksliai žinomas. Remiantis 1928 m. išleistomis taisyklėmis,

Pirmoji Lietuvos karo mokyklos laida 1919 metais, tik atgavus nepriklausomybę. Viduryje sėdi mokomosios kuopos vadas pulk. P. Kaunas, miręs Toronte 1954 m.

buvo savanoriais pripažinta apie 10,000 asmenų. 1938 m. šios taisyklės buvo papildytos — savanoriais buvo pripažinti ir lenkų okupuoto krašto kariai, tarnavę Lietuvos kariuomenėj 1918 - 20 m. Tokiu būdu savanoriais galima laikyti apie 12,000 asmenų. Jų tarpe apie 100 Amerikos lietuvių ir apie 100 moterų.

Savais naminiai drabužiais ir arkliais, prastai apsiginklavę, dažniausiai nešdami maistą iš namų, jie nužygiavo istorijon. Lietuvos savanoriai buvo ne tik suaugę kaimo vyrai, Rusijos kariuomenės veteranai, vos susidariusių gimnazijų mokytojai, bet ir vyresniųjų klasių moksleiviai. Vos-ne-vos kariškai paruošti, jie žygiavo sudaryti frontą prieš besiveržiančią Lietuvon raudonąją armiją. Visa rytų Lietuva tapo bolševikų grobiu: jau jie Šiauliuose, jau pasiekė Talšius, grasino Kaunui ir Alytui.

Jaunoji Lietuvos kariuomenė stojo į didvyrišką kovą su įsibrovėliais. Jaunų savanorių ūpą ir ryžtą vaizduoja šis posmelis iš anų laikų kariškų dainų:

*Mes lietuviai jauni vyrai!
Susirinkę kariuomenėn,
Mes laisvę iškovosim!*

*Mes priešą iškaposim!
Oi, Lietuva, bus laisva!
Bus laisva mūs' tėvynė Lietuva!*

Mūsų savanoriai 1919 m. vasario 7 - 9 d. laimėjo kautynes ties Kėdainiais. Kovo mėn. bolševikai buvo atmušti nuo Jiezno, Krekenavos, balandžio mėn. mūsų kariuomenė buvo bepasiekianti Vilnių ir jau matė jo bokštus, bet įsiveržę lenkai balandžio 19 d. jį paėmė iš besitraukiančių bolševikų. Gegužės mėnesį iš bolševikų buvo išvadotas Panevėžys, Ukmergė, rugpjūčio mėn. Zarasai. Savo atsiminimuose "Laisvę ginant" plk. J. Petraitis pastebėjo apie kautynes dėl Panevėžio:

Surenku kuopą ir žygiuojam į priekį. Mūsų savanoriai, pirmą kautynių krikštą gavę, pamatė, kaip reikia kariauti. Jie per šią valandą daug išmoko. Tas pirmasis kautynių krikštas, palyginti, pavyko, nors mūsų grobį — kulkosvaidžius — pasiėmė sau Panevėžio batalionas.

Lietuvos Respubliką išgelbėjo savanoriai jos pavojingiausioj valandoj. Jie pademonstravo savo pasitikėjimą į Lietuvos šviesią ateitį savo plikom krūtinėm, rizikuodami sveikata ir gyvybe už savo krašto nepriklausomybę.

PENKERI METAI 1 PĖST. D.L.K. GEDIMINO PULKE

(Tęsinys iš 1985 m. sausio mėn. KARIO)

STASYS KUZMICKAS - KUZĖ

Pradėjęs rašyti atsiminimus kreipiausi į du leitenantus, kurie buvo 1-mam pėst. pulke — ltn. N. Butkūną (gyveno ir mirė Melbourne, kuris man suteikė žinių apie III batalioną) ir ltn. V. Bivainį, gyvenantį Canberoje, Australijoje. Jis baigė Karo Mokyklos XVI laidą 1934 metais ir pulke ėjo įvairias pareigas, pradedant būrio vado, kuopos vado ir štabo adjutanto. Ltn. Bivainis štabe dirbo iki pulko likvidavimo, t.y. iki rugsėjo mėn. 16 dienos, 1940 m. Jis man suteikė daug žinių apie pulko naujus karininkus pradedant 1935 metais.

1935 metais XVIII laidos du j. leitenantai atvyko į pulką: Kvietinskas ir Rutelionis.

1936 metais specialios laidos devyni j. leitenantai atvyko į pulką: Baltrušaitis, Gintautas, Jankevičius, Juškaitis, Marcišauskas, Savukynas, Skamaročius, Strikauskas ir Vidžiūnas.

Tuo pačiu metu Karo Mokyklos XVIII laidos (rugsėjo mėn. 15 dieną) dvylika j. leitenantų atvyko į pulką: Morkūnas, Paliulis, Baltokas, Gontis, Bileris, Krūvelis, Kanclyvius, Kimštas, Trilupaitis, Navikevičius, Skaržinskas ir Šernas.

1938 metais Karo Mokyklos XIX laidos 13 j. leitenantų atvyko į pulką: J. Abraitis, B. Raugas, J. Navakas, V. Stankevičius, K. Kundrotas, V. Žaliaduonis, P. Raudys, J. Kamičaitis, J. Narijauskas, J. Račys, V. Ramoška, P. Lanauskas ir J. Kučinskas. Tai buvo paskutiniai j. leitenantai, atvykę

į pulką iš Karo Mokyklos. Nuo 1929 m. iki 1938 m. į pulką atvyko 51 j. leitenantas. Prie jų reikia pridėti du gydytojus: ltn. K. Mikalaušką ir j. ltn. Savičiūną.

1935 metais į atgavintą 3 pėst. V.D. pulką, buvo perkelta dalis 1-mo pulko karininkų ir puskarininkų. Tikslių žinių apie perkeltuosius neturiu.

Ltn. V. Biveinis, be žinių apie 1-mą pėst. pulką, taip pat atsiuntė tris nuotraukas iš pulko gyvenimo po mano išvykimo. Jos čia ir pridėamos.

Pabaiga

Baigdamas savo atsiminimus, noriu priminti, kad gyvenome taikos metu. Dirbome ir ruošėme karius krašto laisvės apgynimui. Yra posakis: "Nori taikos — ruoškis karui." Mes norėjome taikos ir taika buvo. Nežiūrint to, nuo 1930 V.D. metų trys eiliniai mirė plaučių uždegimu, du eiliniai nuskendo, vienas buvo mirtinai peršautas valant sunkųjį kulkosvaidį. Taip pat nustoje vieno j. leitenanto, kuris nusišovė. Tai yra skaudūs prisiminimai, tai buvo apgailėstajami įvykiai. Tų nelaimingų įvykių pergyvenimus išsinešiau iš 1-mo pėst. pulko.

Vladui Bivainiui reiškiau nuoširdžią padėką už pagelbą rašant šiuos atsiminimus. Ypatingai ačiū už nuotraukas iš pulko praeities.

Atsiminimų autorius su 1 p.p. D.L.K. Gedimino pulko karininkais poligone. Iš kairės — j. ltn. S. Kuzmickas, j. ltn. Dilba, pulko vadas gen. št. plk. L. Gustaitis ir ltn. B. Kaletka.

LIETUVOS KUNIGAIKŠČIŲ ANTSPAUDAI

VYTAUTAS DIDYSIS

A. Ž.

Gimė apie 1350 m., mirė 1430.X.27. Trakuose. D.L.K. Kęstučio ir jo antrosios žmonos Birutės vyriausias sūnus, žymiausias senosios Lietuvos valdovas.

1368 m. Vytautas dalyvavo Algirdo žygyje prieš Maskvą. Talkino savo tėvui kunig. Kęstučiui jo kovose prieš kryžiuočių ordiną.

Žuvus Kęstučiui, Vytautas išbėgo pas kryžiuočius (1382 - 1384 m.). Antrą kartą ieškojo kryžiuočių pagalbos prieš Jogailą 1389 m. Pagaliau 1392 m. susitaikė su Jogaila, tokiu būdu po 10 metų nuolatinių kovų išsikovojo savo tėviškę ir visą Lietuvą. Iki Lucko suvažiavimo, per 36 metus valdydamas, bendrai veikė su Lenkų karalium Jogaila. Drauge kovojo prieš kryžiuočius Žalgirio mūšyje.

Kitų lietuvių kunigaikščių tarpe Vytautas pasirodė kaip didžiausios eilės antspaudų sąvininkas ir tai pačių puikiausių, gražesnių negu kitų. Tie antspaudai nuo seno yra tyrinėjami, tačiau, kadangi jie yra smarkiai apgadinti ir turi sunkiai įžiūrimus gotiškų mažųjų raidžių įrašus, tai jie įvairiai įskaitomi, kartais ir seniausiams išlikusiems transumptams (dokumentų nuorašams) negalima pasitikėti. Paskutinis tų antspaudų tyrinėtojas Wl. Semkovicz suskaitė jų net devynis. Tačiau jų yra daugiau. Peržvelgsime juos visus.

a) Antspaudas 40 mm skersmens. Jame mato me kunigaikštį žingsniuojantį į dešinę. Jis dėvi tunika siekiančia jam ligi kelių; ant galvos smailas šalmas, rankoje kalavijas, kitoje — ovalinis skydas, per kuri eina lyg ir juosta, tai iškilimas einantis išilgai visą skydą. Tai lietuviško tipo skydas. Antspaudu apvade lotyniškas įrašas:

S: DVDIS + VITAVTE *

Įrašo abi "T" raidės yra apverstos.

Šią Vytauto antspaudą žinome tik iš vieno jo pavyzdžio, kabojusio prie Trakuose 1379.IX.29 rašyto dokumento, vėliau saugomo Karaliaučiaus valstybiniame archyve. Tas dokumentas tai taikos sutartis Jogailos ir Kęstučio su kryžiuočiais. Prie jo kabojo 4 antspaudai: Jogailos, Kęstučio, Lengvenio ir Vytauto.

Šis antspaudas, bendrai, yra to pat tipo, kaip ir Kęstučio antspaudas. Jo apvadiniame įrašė nėra jokių kitų titulų, nes kol Kęstutis buvo gyvas, Vytautas nevaldė jokios jam specialiai paskirtos kunigaikštystės. Menišku atžvilgiu šis antspaudas yra gerokai atsilikęs nuo Kęstučio antspaudų.

b) Antspaudas 44 mm skersmens. Jame mato si Vytis, arba raitas kunigaikštis. Jis yra šarvuotas, su smailu šalmu ant galvos ir rankoje iškeltu kalaviju. Antspaudu dugne grotelės, o aplinkui apraše lotyniškom didžiosiomis įrašas:

Antspaudas "A"

Antspaudas "B"

SIGILVM WITAWT DVCIS TRACKEN C

Šito įrašo raidės "S", "C" ir "E" yra apverstos.

Toks antspaudas yra žinomas tik vienas. Jis yra atplėštas nuo dokumento, atspaustas žaliame vaške ir buvo laikomas Pavlikovskių rinkiniuose Lvive. Kadaisė jis kaboją prie 1385.VIII.14. Krėvos unijos akto, kuris randasi Krokuvos kapitulos archyve. Tačiau, iš kryžiuočių 1393 m. transumpto yra žinoma, kad toks pata antspaudas kada tai kaboją prie dokumento Vytauto pasirašyto 1384.I.30. Karaliaučiuje. Tuo dokumentu Vytautas pasidavė ordino globai. Taip pat toks antspaudas kaboją dar ir prie kito 1390.I.19 dokumento, kuriame Vytautas, irgi panašiai, pažada ištikimybę ordinui. Tačiau kai kurie tyrinėtojai (pav. Danilovičius) tuos abu dokumentus laiko kryžiuočių padirbtais — netikrais.

Antspaudą kai kurios iškraipytos raidės ir nelygus dugnas buvo priežastis, kad įvairūs tyrinėtojai įvairiai, o svarbiausia, klaidingai įskaitė to antspaudą legendą — įrašą, būtent:

SIGILLVM VITAUDI DVCIS IN TRAKEN (Danilovičius).

SIGILLVM WITAWT DVCIS TRAC. RE

arba:

SIGILLVM WITOLDI DVCIS IN TROKKEN

arba:

S: IGILVM: WITAWT DVC: IS TRACKE (Vossbergas).

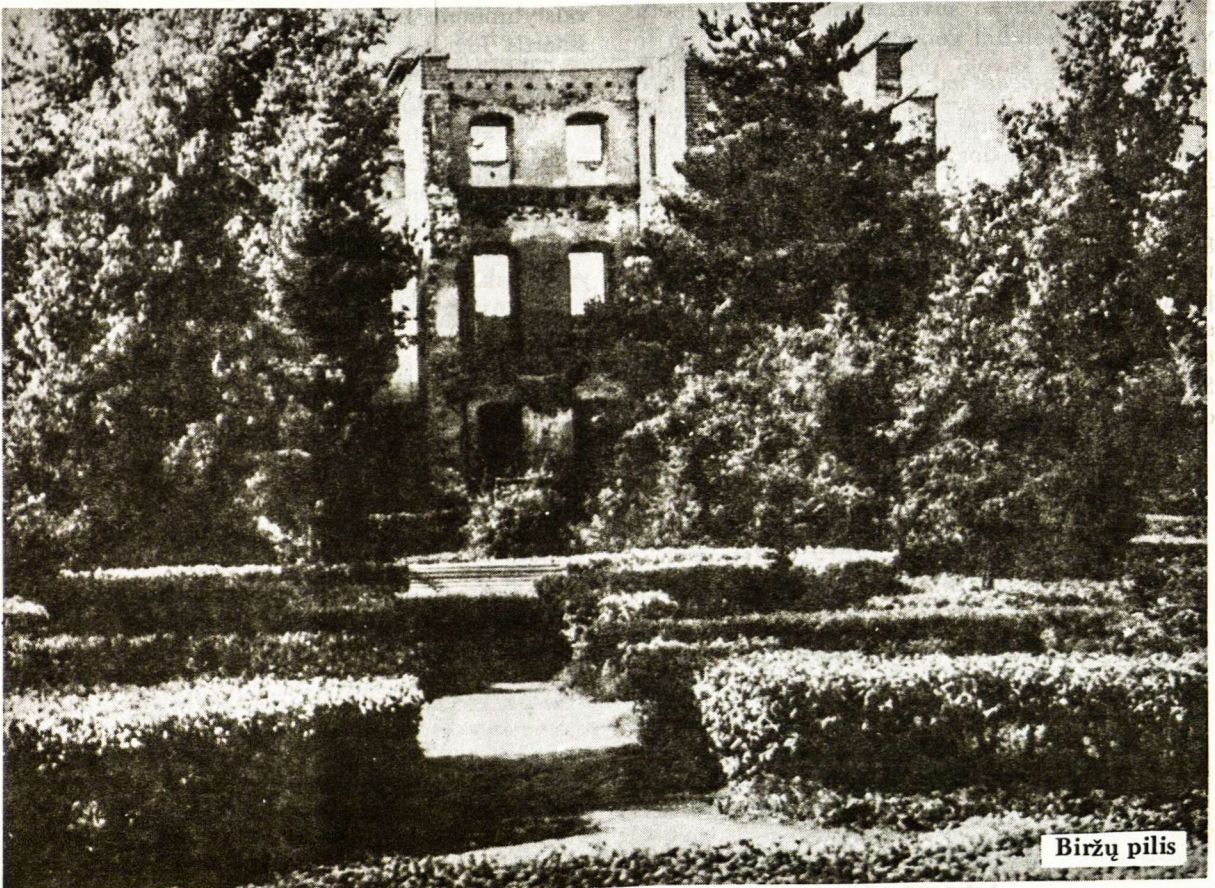
arba:

SIGILVM WITAWT DVCIS IN TRAKHE (Piekosinskis, Socjau)

arba:

S: IGILVM: WITAWT: DVCIS TRACKEN (Semkovičius).

Tas antspaudas, be abejo, buvo vartotas Vytautui būnant pas kryžiuočius 1385 m. Kaip ilgai jis buvo vartotas nežinome. Sekantis Vytauto antspaudas pasirodė jau 1389 m., o Trakų kunigaikštija jo buvo prarasta 1386 m., taipgi nuo šios datos aprašytas antspaudas nustojo pateisinimo būti vartojamu.

Biržų pils

NAUJOKŲ BATALIONAS 1942 - 1944 METAIS

K. LEKNICKO ATSIMINIMAI

Pradedant rašyti Naujokų b-no prisiminimus pirmiausia pažymėtina, kad jį formuojant Vilniuje 1942 m. pavasarį, pagrindą sudarė 120-130 iš Alytaus pervežtų savanorių naujokų, todėl pradžioje ir buvo vadinamas Naujokų batalionu. Vėliau, vokiečių okupacinei vadovybei b-ną perkeltiant į Lietuvos rytines sritis, buvo duotas 254 F. BN. vardas. Mūsų karių tarpe batalionas buvo vadinamas populiariu Naujokų batalionu, todėl savo prisiminimuose ir aprašymuose šį vardą ir naudosiu.

1942 m. spalio mėn. šis nepilnos sudėties mūsų naujokų batalionas paliko Vilnių ir persikėlė į Pastovius.

Persikelkime į Vilnijos kraštą, pakeliaukime po Rytų Lietuvos istorines vietas, pasivaikščiokime po Vakarinės Gudijos miestelius, kaimus ir miškus ir prisiminkime karo metu bataliono karių patirtus nuostolius, pergyvenimus, kariui būdingus vargus ir skausmus, turėtus nuostolius, kuriuos teko patirti nuo rusų partizanų už ne savo — okupanto interesus.

Mes ten atsidūrėme ne savo noru ir valia — buvome okupanto priversti ten vykti. Būdami karo sąlygose lyg belaisvių padėtyje, negalėjome pasi priešinti ir nevykdyti jų įsakymų. Už įsakymo nevykdymą grėsmė mirtis, arba kacetas.

Atkuriant lietuvių karines pajėgas ir organizuojant batalionus, buvo pasirašytas su vokiečiais susitarimas, kad mūsų savisaugos daliniai nebus siunčiami už Lietuvos ribų, o krašto viduje saugos geležinkelių linijas, kelius, tiltus, valys miškus nuo atsirandančių partizanų, apsaugos ūkininkus nuo plėšikaujančių kriminalinių gaujų, užsilikusių r. armijos dezertyrų ir veikiančių partizanų.

Kol mūsų daliniai veikė krašto viduje, sabotažo veiksmai buvo reti, mažiau nukentėjo ūkininkai ir geležinkeliai. Pradėjus frontui greitai riedėti pirmyn į Sov. Sąjungą, užfrontėje atsirado nesaugūs didžiuliai plotai. Vokiečiai, pritrūkę savo vyrų užfrontės apsaugai, prisiminė mūsų batalionus. Per lietuvių savisaugos dalinių štabą pareikalavo ir įsakė paruošti savisaugos batalionus į nurodytas nesaugias užfrontės vietas. Mūsų štabo vadovybei pasipriešinus ir priminussusitarimą, okupantas pasakė: "Jūs, ponai, turite žinoti, kad yra karo metas", ir tuo davė suprasti kokių pasekmių susilauktume, įsakymo nevykdydami. Kito kelio ir nebuvo, tik atsakymas: "Taip!". Batalionai iš Vil-

niaus pradėjo išnykti. Mūsų batalionas išvyko paskutinis. Sustojome Pastoviuose.

Artėjo 1942 m. Kalėdų ir N. Metų šventės. Vokiečių kariuomenės vadovybė švenčių išvakarėse įsakė mūsų b-no vadui suorganizuoti gerai ginkluotą dalinį ir pasiųsti į Soša-Bricke apsaugos punktą — bunkerį. Šio bunkerio vokiečių karių igula saugojo Molodečno-Polocko dviejų linijų strateginį geležinkelio tiltą. Ši šventinė "dovana" palietė apie 60 vyrų. Dalinio vadu buvo paskirtas ltn. A., kuris vėlesnėmis progomis man pasakojo:

— Ankstyvą Kūčių dienos rytą šalčio, vėjų ir pusnies varginami žygiavome į paskirtą tarnybą. Nurodytą vietą pasiekėme vakare. Vaizdas gąsdinantis. Aplinkui pastatą, prisiglaudusį prie aukšto geležinkelio pylimo ir tilto, matėsi vielų tvoros, išmėtyti vielų ožiai, iš bunkerio į pylimo viršų ėjo pusiau dengtos susisiekimo angos; pačiame viršuje matėsi uždengti ir pusiau užmaskuoti ginklai. Aplink tiltą 300-400 m. spinduliu iškirstas miškas.

Taip atrodė mūsų būsimeji gyvenamieji namai.

Į bunkerį įleido vokiečių puskarininkis, pabrėždamas, kad tik per įleidžiamuosius vartus ateityje vyksime į tarnybą ir iš jos grįšime, nes visa kita yra užminuota.

Tuo pat prisistačiau bunkerio komendantui vokiečių armijos ltn. Jager, kuris mane paskyrė savo padėjėju. Sekančią dieną jau vykdėme geležinkelio linijos patruliavimą.

Vieną dieną į bunkerį atvyko užfrontės dalinio vadas, vokiečių armijos generolas. Tai buvo jo inspekcinė kelionė — apsilankymas. Visi išsirikiavome bunkerio kieme. Oficialiai daliai pasibaigus, aš pranešiau generolui apie tragišką lietuvių karių aprangos ir avalynės padėtį, parodydamas savo karių drabužiuose lopus, o lopuose skyles, suplyšusius batus ir iš padų skylių kyšančius sušalusius medžiagų gabalus. Generolas visiems girdint garantavo, kad po dviejų savaitių būsime aprengti naujais vokiečių armijos rūbais ir avalyne.

Ėjo mėnesiai, o mūsų vyrai su apiplyšusiais rūbais ir iš vokiečių kareivių pasiskolintais batais nešė šaltos žiemos patruliavimus, nes generolo pažadėtų rūbų ir avalynės nesulaukėme. Mūsų bataliono ūkio pareigūnai važinėjo į Minską, Rygą, Kauną ir vis grįždavo tuščiomis. Tokia

jau buvo pavergto krašto lietuvio kario dalia — patys neturėjome, o okupantai mums nedavė, taupydami ateičiai . . .

Keliamės į naujas vietas, žygiuojame toliau

Po trijų mėnesių b. iškėlė į Breslavą. Tuo metu mūsų batalione atsirado vokiečių ryšių karininkas, kurio pareigos — b-no aprūpinimas. Gruodžio mėn. batalioną iškėlą į Luską, kur nei kojų kaip reikiant nesušilus, po trijų parų įsakė vykti į Šarkaučizną.

Dėl vaizdingumo ir aiškumo noriu priminti, kad minimi miestai yra prie geležinkelių linijų. Iš Vilniaus ėjo dvi pagrindinės geležinkelio linijos: pirmoji Vilnius — Daugpilis - Polockas, antroji Vilnius - Molodečnas - Polockas ir Molodečnas — Minskas. Tarp šių dviejų geležinkelių linijų, nuo Voropojovo miestelio vidurio ėjo terčioji linija. Pagrindinėmis linijomis vokiečių armija aprūpindavo savo š. rytų ir vidurio frontus. Ši maža geležinkelio linija buvo svarbi tuo, kad ja vokiečiai gabeno surinktas iš ūkininkų gėrybes.

Pusę metų mus mėtė, keitė vietas. Atrodė, kad visa tai buvo daroma be jokio pagrindinio uždavinio. Vėliau ir mums patiems paaiškėjo, kad uždavinys buvo, nes, kai vadovybė gaudavo žinių, kad partizanai pasirodė netoli geležinkelio, mus tuč tuojau ten mesdavo. Partizanai pasitraukdavo neatlikę uždavinio.

Mūsų daliniui vykstan į Šarkaučizną, pasiekus Voropojovo miestelį, reikėjo persėsti į kitą traukinį ėjusį Šarkaučiznos link. Sustojus pusiaukeylyje, vienas būrys, vadovaujamas ltn. N., buvo paliktas trijų vokiečių sargybų, saugojusių 5 km gelež. liniją, pakeitimui; o kiti bn. daliniai mus paliko, apsistodami Šarkaučiznoje. Jų uždavinys: saugoti geležinkelio liniją, patruliuoti po miestą, saugoti stotį, malūną, palaikyti ryšį su vokiečių žandarų saugojamu dvaru, esančiu už pusantro kilometro ir vykdyti pasivaikščiėjimus po apylinkes.

Perėmę iš vokiečių sargybas, bunkerių ten neradome. Gal jų ir nereikėjo, nes tuo metu tame rajone partizanai dar nebuvo pasirodę, arba buvo neveiksmingi. Sargybos išsidėstė sekančiai: pirmos sargybos būstinė buvo geležinkelio sargo namelis, antros — kaimelio mokykla, trečios — ūkininko trobėsiai. Sargybų apsiginklavimas: pirmosios — vokiškas, lengvasis Maksimo tipo ir lengvasis Bruno kulkosvaidžiai, antros — sunkusis Maksimo sistemos ir lengvasis Bruno kulkosvaidžiai, trečios — sunkusis Maksimo ir lengvasis Bruno. Be to, kariai buvo ginkluoti granatomis, šautuvais ir pistoletais. Pasitraukdami vokiečiai paliko

mums susisiekiimo priemones: Telefonus ir “vargonetę” (mažas vagonas ant bėgių) Visos trys sargybos buvo miškų apsuptos, ypatingai antroji, arčiausiai jų.

Sulaukėme 1943 m. pavasario. Sužaliavo miškai, atsirado daug paukščių, žvėrelių ir “dvikojų žvėrių”, kurie privertė mus akyčiau budėti, o vėliau ir nukentėti. Pradėjo veikti partizanai, apiplėšinėjo ūkininkus. Už 3 km nužudė girininką ir visą jo šeimą, padegė trobėsias, nupiaustė mūsų telefono laidus. Partizanų skaičius daugėjo, pasidarė įkyresni — sutaisytus telefono laidus po kelių dienų vėl nupiaustydavo, todėl išvengti su jais susidūrimų jau negalėjome.

1943 m. balandžio mėn. mane atšaukė į batalioną ir paskyrė 2—ros kuopos kuopininku, kuopos vado ltn. A. žinioje. Tuo metu jo kuopa saugojo geležinkelio linijos Rimkai-Drusa ruošą. Kuopos štabas buvo Šarkaučiznoje, o kuopos keturios sargybos Rimkai — prie Dysnos upės tilto — Miory ir Druja apsaugos punktuose.

Gegužės mėn. buvau komandiruotas į Minską bataliono reikmenų parvežti. Grįžau po trijų parų. Pasiekęs Voropojovo stotį, turėjau persėsti į kitą traukinį, einantį Šarkaučiznos link. Paklausus bučinčio, kada traukinys išeis man reikiama kryptimi, atsakė, kad garvežys su dviem vagonais sargybų žinioje jau išvykęs, ir tą dieną daugiau joks traukinys neis.

Paskambinau ltn. N. pranešdamas, kad rauduosi Voropojove ir neturiu jokių priemonių sugrįžti į dalinį. Ltn. liepė nesijaudinti ir tuojau atsiuntė pastotę ir apsaugą. Po valandos buvau sargybos vietoje ir jau radau juos pasikrovusius į vagonus. Paklausus ltn. ar ir vėl mus pakeičia vokiečiai, jis atsakė, kad apie tai nieko nežinaš. Gavęs įsakymą grįžti į batalioną ir viskas. Jam davus ženklą, garvežys pradėjo judėti ir vėžio žingsniu įriedėjo į mišką. Pavažiavus kokį kilometrą, prieš garvežį sprogo mina ir bėgius pastatė prieš garvežį. Laike sprogo partizanai mūsų neapšaudė. Staiga iššokome iš vagonų ir pasipylėme miške. Netoli sprogo vietos radome du guoliu ir ilgą vielos galą, su kuria susprogdino miną. Taigi pirmą kartą tame rajone partizanai mus “pasveikino” ir “atsisveikino”. Po to garvežys atbulas sugrįžo atgal. Mes išsikrovėme. Garvežys mus paliko ir nuvažiavo. Ltn. Pasiuntė į kaimą keletą vyrų pastotėms gauti, ir lauko keliais laimingai sugrįžome į Šarkaučizną.

Po mūsų išvykimo, tą pačią naktį partizanai išsprogdino keturis tiltus.

Mes visi buvome įsitikinę, kad daugiau į tą rajoną neteks grįžti.

Vokiečiams kitaip šovė į galvas. Jie įsakė bataliono vadui pasiūsti sargybas į tuos pačius punktus, nesusprogdintų bėgių apsaugai, o sugriautus tiltus žadėjo pataisyti atvykę pionieriai.

Su naujomis sargybomis atvyko ltn. B., o kartu su juo atvykau ir aš pakeisti kandidatą j.psk. P. Atvykau su dvylika vyrų. Mano padėjėju buvo psk. P. — drąsus ir drausmingas karys.

Minėjau, kad antros sargybos būstinė buvo kaimo mokykloje, ant kalniuko, iš visų pusių gerai matoma apšaudymui. Pagrindinis šios sargybos postas buvo už 400 m. Pamainas į postą reikėjo vesti per atvirą vietovę. Ypač nesaugu nakties metu. Be tiesioginio patruliavimo geležinkelio linijos ir tarnybos postuose, sargyboms buvo įsakyta laikas nuo laiko daryti pasivaikščiojimus po apylinkę, kad partizanai negalėtų prie geležinkelio priartėti.

Prisilaikant įsakymo po savaitės penkiese išėjome. Pakeliui, už 2 1/2 km buvo kaimas, į kurį palengva įslinkome kitu keliu. Kaime buvo tylu, jokio judėjimo. Atrodė — visi gyventojai buvo laukuose. Sustojome prie apleisto didelio, seno namo,

iš kurio staiga išėjo senyvas žmogus ir pasakė, kad jis esąs šio kaimo seniūnas. Paklausė, kas mes esame? Atsakiau, kad esame kareiviai ir tuo klausimas užsibaigė. Dar paklausėme, kodėl toks didelis namas ir taip apleistas. Paaiškino, kad čia buvusi pieninė, kurios savininkas žydas pabėgęs su rusais. Pasiteiravus, kas dabar savininkas, atsakė, kad vokiečiai ir parodė prikaltą lentelę. Paklausus, ar dažnai aplanko "miško draugai", atsakė, kad nėra jų dar matęs. Supratome, kad jis pradėjo meluoti, nutraukėme pokalbį ir grįžome į savo būstinę.

Kaip minėta, mokykla — mūsų sargybos būstinė, stovėjo nesaugioje vietoje. Nesaugu buvo gyventi, o pagrindinis postas taip pat buvo tolokai, pamainas reikėdavo vesti per atvirą vietovę. Galvojant apie artėjančią žiemą, kilo sumanymas pasistatyti bunkerį, kad būtų saugiau gyventi ir galėtume ramiau jaustis. Tuo reikalu pasitarėme su psk. P. ir vyrais. Visi pritarė. Beliko sunkiausia dalis — kur gauti medžiagą? Prisiminėm tą apleistą namą... bet be vokiečių sutikimo jo parsigabenti negalėjome. Reikėjo veikti ir surasti išeitį.

(Bus daugiau)

Lauko telefono tarnyba

TARNAUJANT LIETUVOS KARIUOMENĖJE

ANTANAS SKIRKA

TARNYBOS PRADŽIA JAUNU KAREIVIU

1934 m. gegužės m. 3 d. stojau savanoriu į Marijampolės apskr. Naujokų ėmimo komisiją. Po sveikatos patikrinimo buvau paskirtas tarnybai į Karo aviaciją. Komisijos pirmininkas man paaiškino, kad dėl šiuo laiku pilno Karo aviacijos sąstato mano tarnybos pradžia yra atidedama iki rudenis. O iki to laiko galiu vyksti į namus ir laukti pašaukimo. Bet jeigu sutikčiau tarnauti pėstininkų daliniuose, tarnybą galiu pradėti už savaitės. Būtinai kariuomenės tarnyba tuo laiku buvo pusantrų metų. Apsisprendžiau už tarnybą pėstininkų daliniuose. Tuojau buvau paskirtas į 9 pėst. L.K. Vytenio pulką Marijampolėje.

Už savaitės nuo mano priėmimo, gegužės m. 10 d., kartu su visais kitais pavasario šaukimo naujokais atvykau ir pradėjau tarnybą 9 pėst. L.K. Vytenio pulke, III-čio bataliono pirmoje kuopoje. Kuopą pradžioj sudarėme tik šio šaukimo naujokai apie 120 vyrų. Žinoma, kad tą sudarė seni kareiviai, baigę mokomas kuopas, arba instruktorių komandą. Mano Kuopos karininkai buvo: kpt. Kazanskis — kuopos vadas, vyr. ltn. Danilevičius — vyresnis kuopos karininkas ir j. ltn. Žemaitis — būrio vadas. Kuopininkas — virš. Bliuvas, vyr. puskarininkis Pačkauskas ir vyr. pusk. J. Zumeris — būrininkai. Mūsų kuopoje buvo keli gana aukšto ūgio vyrai. Vienam net specialiai teko Karo Intendantūroje užsakyti uniformą ir batus, nes jam tinkamos aprangos pulko sandėlyje nebuvo.

Mano kariškos tarnybos pradžioje man įspūdis ir bendra nuotaika buvo labai bloga. Visi kadro kareiviai ant mūsų rėkė kiek tik galėdami, norėdami staiga įvesti karinę drausmę ir koliojo už mažiausią nusižengimą visokiais žodžiais. Ypač didelis rėksnys, nepraustaburnis ir necenzūriškų žodžių mėgėjas buvo mano būrio būrininkas vyr. pusk. Pečkauskas. (Vėliau buvo mano draugas ir šiaip — neblogas vyras.) Vyras aukšto ūgio, stambus, o jau tas jo balsas... Kai jis per rytinį ir vakarinį patikrinimą, stovėdamas prieš išrikuotą kuopą, ant visų rėkdavo, skambėjo visas kareivinių rajonas. Jis rėkdavo ant visų, ir kaip ugnies visi bijojom, bet veik nei vieno jis nebausdavo.

Mūsų kareivinės buvo senos, mūrinės, dar rusų caro laikų statybos. Grindys cementinės, išsidėvėję. Šluojant kildavo debesys dulkių. Reikdavo prieš šluojant laistyti vandeniu, tuomet pasidary-

davo purvas ir tinkamą švarą palaikyti buvo labai sunku. Aš, kaip ir visi, gavau karišką geležinę lovą apačioje, nes lovos buvo sustatytos dviems aukštais. Čiužinį gavau labai išdėvėtą, viduje šiaudai buvo sutrinti kaip kapojai. Man pakloti lovą pagal kariškus reikalavimus buvo veik neįmanoma. Pirmomis dienomis aš visuomet ilgai vargdavau ją beklodamas, daug ilgiau už visus kitus, ir vis būdavo negerai. Skyrininko pavaduotojas žydas eil. Fraktas. nuo pirmos dienos rėkdavo ant manęs susiriesdamas. Už kelių dienų mūsų skyriaus skyrininku buvo paskirtas tik baigęs mokomą kuopą grandinis K. Naudžius. Jis buvo kilęs iš mūsų apylinkės ir man gerai pažįstamas, tad man tarnybos sąlygos pagerėjo. Jis tuojau apramino eil. Fraktą ir kitus.

Tais metais pagal sutartį su alijantais buvo pradėta imti į kariuomenę ir Klaipėdos krašto naujokai. Tad ir į mūsų kuopą jų buvo paskirta berods — šeši klaipėdiečiai. Jų tarpe buvo jaun. kareivis Šaukelis, iš profesijos — mokytojas. Šaunus vyras ir susipratęs lietuvis, nes jau buvo baigęs lietuvių mokytojų seminariją.

Ar po dviejų savaitių, mus kasdien intensyviai mokinant rikiuotės ir kaip pasisveikinti su viršininkais, kuopos vado įsakymu, vieną dieną po pietų buvo sušaukti į mokymo klasę visi mūsų kuopos beraščiai ir mažaraščiai naujokai. Jų susidarė apie aštuonesdešimt vyrų. Prie rašomos lentos buvo patikrinta jų "mokslo žinios" ir sudarytos apmokymui dvi grupės. Pirmą grupę sudarė, kurie truputį paskaito ir moka pasirašyti, o antrą — kurie visai nemoka. Kuopos vadas pirmą grupę pavadė mokyti mokytojui Šaukeliui, o man įsakė kasdien po pietų, išskiriant sekmdienį, mokyti antrą grupę. Viršila atnešė ir išdalino visiems mūsų "mokiniam" po elementorių, sąsiuvinį ir pieštuką. Aš buvau tiesiog pritrenktas, matydamas tokį didelį būrį analfabetų. Iš pažiūros gražūs ir apskrūs vyrai, bet nemokėjo nei skaityti, nei rašyti. Pasirodo, tai buvo piruskarinio gimimo vyrai. Kuomet prasidėjo I-mas Didysis karas, jie buvo vaikai. Per karą mokyklos neveikė. Kuomet atsi-statė Nepriklausoma Lietuva ir pradėjo steigti mokyklos, jie buvo jau perdideli pradėti mokytis ir jau tėvų įjungti į ūkio darbus. Taip jie ir liko bemoksliai.

Šaunusis
Lietuvos kareivis

gydytojas mane iškvietė. Buvo labai silpna, net tamsu akyse. Pulko gydytojas, vos tik mane apžiūrėjęs, liepė tuojau paguldyti į palatą. Nieko valgyti negalėjau. Kelias dienas kamavo didelis karštis ir skausmai, kad net, kaip sako, — kliedėjau. Tai buvo mano ligos krizė. Ar antrą dieną, man būnant ligoninėje, man pažiūrėjus į palatos lubas, jos staiga lyg apsivertė, ir aš pradėjau vaikščioti lubomis ir sienomis. Iš kažkokios baimės pradėjau šaukti. Kaip vėliau sužinojau, du sanitarai mane laikė lovoje, iš kurios apimtas baimės vis veržiausi

bėgti. Po šios krizės man sveikata pradėjo gerėti. Sutinimai pamažu pranyko. Pradėjau po truputį valgyti.

Ar po savaitės sveikatai pagerėjus, pas mane apsilankė skyrininkas jaun. pusk. K. Naudžius. Jis man tuojau išpasakojo visas mūsų kuopos naujienas: į mokomą kuopą kandidatai jau surinkti ir išvyko. Taip man galimybė praeiti mokomos kuopos kursą atpuolė. Kuopos raštininkas buvo paskirtas į pulko štabo komandą raštininku. Aš esu numatytas kuopos raštininku ir, kuopos vadui įsakius,

jis man padavė gabalą popieriaus ir liepė ką nors parašyti, kad kuopos vadas galėtų pasitikrinti mano braižą ir iš to spręsti apie mano tinkamumą raštininko pareigom. Jaučiau, kad tai buvo senojo raštininko rekomendacija. Nežiūrint į tai, kad mūsų kuopoje daug buvo analfabetų, bet buvo nemaža ir raštingų vyrų. Vienas mokytojas, vienas studentas (bet su labai negražia rašysena), vienas baigęs gimnaziją (žydas), du vargonininkai, du baigę po šešias klases gimnazijos, du po keturias ir vienas baigęs amatų mokyklą. Sirgdamas ir būdamas blogoje nuotaikoje, neatsimenu ką jam parašiau ant to popieriaus, ir jis išėjo. Po dviejų dienų vėl apsilankęs skyrininkas man pasakė, kad viskas tvarkoje ir aš, grįžęs iš ligininės, tuojau turiu pradėti kuopos raštininko pareigas.

Po dviejų savaitių aš pasveikau ir buvau iš ligininės išrašytas į kuopą. Bet, kaip teko tuojau sužinoti, du silpnesnės sveikatos kareiviai tos biaurios ligos neišlaikė ir ligininėje mirė.

Grįžęs į kuopą, jau tą pačią dieną, buvau pašauktas į kuopos raštinę. Buvusiam raštininkui persikėlus į pulko štabą, o man esant ligininėje, raštininko pareigas ėjo viršila Bliuvas. Anksčiau jis buvo ilgą laiką dirbęs divizijos štabo raštinėje. Jis turėjo gražų braižą ir apie visus raštinės darbus labai gerą supratimą. Tik rašydavo labai pamažu, o jau iki prisiruošdavo rašyti, tas kuopos vadą vesdavo iš kantrybės. Bet vistiek, kada reikdavo tikrai gražiai parašyti kokį nors svarbų raportą, liepdavo pašaukti viršilą. Tas atėjęs, pradėdavo tikrinti iš eilės visas esamas plunksnas. Kiekvieną rašydamas išmėgindavo, kol pagaliau surasdavo sau tinkamą. Po šio plunksnų išmėginimo ritualo pasidėdavo popieriaus lapą kažkaip įstrižai ir žiūrėdamas iš kairės pusės per akinius, nosimi veik siekdamas popierių, iškišęs iš burnos liežuvį, pasiruošdavo jau tikrai rašyti, o kuopos vadas jau baigdamas nustoti kantrybės bežiūrėdamas į šį pasiruošimą, pradėdavo jam diktuoti. Viršila ir mane apmokė raštinės darbo ir pareigų. Keletą dienų jis mano darbą vis patikrindavo, o po kiek laiko paliko dirbti savarankiškai. Tais laikais kuopa rašomos mašinėlės neturėjo, tad viską tekdavo rašyti ranka. Bet kai prie savo pareigų įpratau, darbo daug nebuvo. Vidaus tarnybą ir sargybų tarnybą paprastai skirdavo viršila. Bet vėliau ir tas pareigas jis pavedė man — skirti iš eilės. Tad žemesnysis kuopos kadras jau nuo manęs priklausė tarnyboje. O tai jiems buvo labai svarbu, norint su reikalais išeiti į miestą, arba gauti trijų dienų atostogas. Skirsčiau į tarnybą iš eilės, nedarydamas jokių išimčių. O jeigu

reikėdavo, išimtis padarydavo viršila arba kuopos vadas.

Kaip minėjau, tais metais buvo pašaukti atlikti karinės prievolės pirmieji naujokai — klaipečiai. Visi kareiviams laiškaai buvo atsiunčiami į pulko štabą. Štabo raštinėje suskirstydavo kuopomis, o aš iš štabo su visais kitais kuopai raštai kasdien parnešdavau į kuopos raštinę. Gautus kareiviams laiškus dažniausiai pietų laiku išdalindavau adresatams. Mūsų kuopoje buvo du kareiviai — klaipečiai, vokiškomis pavardėmis ir visai nemokantieji, arba nenorintys suprasti lietuviškai. Buvo daug vargo su jais mokant rikiuotės. Kuopos vado įsakymu, šių dviejų kareivių gaunamus laiškus turėjau sulaukyti raštinėje ir be kuopos vado žinios — neperduoti. Gavus jiems laiškus, kuopos vadas juos pašaukdavo į raštinę ir, prie jų laiškus atidaręs, perskaitydavo. Beskaitydamas, kai ką dar jų vokiškai pareikalavdavo paaiškinti ir laiškus atiduodavo. Vieną rytą jų nebuvo patikrinime. Tuojau buvo aliarmuota viešoji ir pasienio policija, bet be pasekmių. Reikia manyti, kad abu pabėgo į Vokietiją ir daugiau apie juos jokių žinių nebuvo.

Nors į mokomą kuopą kandidatai ir išvyko, bet iš pulko štabo vis dar buvo reikalaujama parinkti kandidatus ir į kitus specialius apmokymui dalinius: ryšių, auto, pionierių batalionus ir kitur. Kandidatus parinkdavo viršila ir sąrašą pristatydavo kuopos vadui į raštinę. Kuopos vadui atvykus, aš jam tuojau viską patiekdavau ir laukdavau nurodymų rašyti raportą. Jis atydziai peržiūrėdavo kandidatų pavardes, paskum išsiimdavo iš munduro, arba iš milinės kišenės kažkokį raštą, vėl atydziai pasižiūrėjęs patikrindavo, o paskum iš pristatyto sąrašo išbraukdavo vieną, o kartais ir dvi kandidatų pavardes ir liepdavo perduoti viršilai, kad jis į išbrauktųjų vietą surastų naujus kandidatus. O tą savo raštą, kuris nurodydavo kandidatų netinkamumą, vėl įsidėdavo į kišenę.

Man labai parūpo sužinoti, kas ten yra per raštą, kuris nurodo kandidatų tinkamumą. Bet kaip jį pamatyti? Vieną šaltoką rytą kuopos vadas atėjo į raštinę su miline. Čia jo laukė dar trijų kandidatų, paskirtų į auto rinktinę apmokyti motociklistais sąrašas. Kuopos vadas vėl atydziai patikrino, vis žiūrėdamas į savo raštą, vieną išbraukė ir raštą įsidėjo į milinės kišenę, pakabintą ant sienos kabyklos. Staiga į raštinę įėjo vienas iš liktinių puskarininkių ir atraportavęs pranešė, kad kuopos vadas skubiai yra kviečiamas į užsiėmimų rajoną. Kuopos vadas su puskarininkiu greitai išėjo. Aš, nieko nelaukdamas, iš milinės kišenės

greitai išemiau mane dominantį slaptą raštą ir permečiau akimis. Tai buvo mūsų kuopos naujokų (apie 20 asmenų) iš saugumo policijos arba II-ro skyriaus duotos asmens žinios — charakteristika. Vieni tik trumpai apibūdinti kaip komunistuojantys, kiti prieš kariuomenę buvę blogo elgesio, net sėdėję kalėjimuose, kiti socialistinių arba katalikiškų organizacijų veikėjai. Radau ir savo pa-

vardę, prie kurios buvo prirašyta: “Katalikiškų jaunimo organizacijų veikėjas”. Čia buvo ir dviejų pabėgusių klaipėdiečių pavardės ir pažymėta, kad priklauso slaptai vokiečių organizacijai. Ak šitaip, viskas man jau buvo aišku. Valstybės saugumas veikė neblogai, bet taip ir turėjo būti, jeigu norėjome išsilaikyti ir stiprintis savo valstybėje.

(*Bus daugiau*)

OI, TIE AUKOTOJAI!

Bendruomeninis feljetonas

VYTAUTAS A. DAMBRAVA

Paskutinė tautos šventė buvo nepaprastas įvykis Jorūno gyvenime. Pasitaikė toks geras kalbėtojas, kad jis Jorūną suko ant piršto, kaip tik norėjo. Jis tiesiog pulsavo kalbėtojo žodžiais. Tai, sėdamasis iš praeities stiprybės, jautėsi lyg Vyčio raitelis ant balto žirgo, tai nuo pykčio pavergėjui kuone plyšo širdis, kaip sūrinis maišas, neišlaikydamas išrūgų. Priminus miško brolių kovas, Jorūno veidu ašaros plaukė, kaip dvi Mississipi upės, kad net žmona du kart įgnybo, prašydama gėdytis žmonių. Ir kai kalbėtojas trenkė kumščiu į podiumą, užtikrindamas, kad jeigu lietuviai aukos, Lietuva nepražus — nepatikėsit, tas kumštis atsitrenkė ne tik į Jorūno širdį, bet ir prie jos prisiglaudusią šiltą veršiuko odos piniginę. Lyg žaibu jį nutrenkė iš vidaus einąs kažkoks paslaptingas balsas:

— Vacy Jorūnai, baigta, šlius. Esi tautos karys — nebūk tautos latras. Rodyk kitiems pavyzdį. Aukok! Aukokis! Tepajunta priešas atsargos kapitono Jorūno dvasią!

Baigus minėjimą, jis prie baro garsiai atkartoj savo didįjį pasiryžimą, ir keli įkaitę vyrai iš anksto sugiedojo “Ilgiausių Metų”, nes jo gimtadienis buvo už poros mėnesių. Bendruomenės narys Jurgis Šnipelis tekinas nubėgo pas valdybos pirmininką ir jam pakuždėjo, jog kolonijoje dalykai rimtėja, čia pat prisiekdamas, kad pirmininkas bus perrinktas, nežiūrint Dr. Niuksos opozicijos.

Pirmininkas Darius Planys bematant atsirado prie baro.

— Noriu tiktai paspausti jūsų ranką, — kuone paslaptinai tarė Jorūnui.

Spaudė ranką, žiūrėdamas į akis ilgiau negu paprastai yra priimta, lyg jam sakytų:

— Esi vyras, Jorūnai!

Po to dėjo delnu per petį, dar kartą užtik-

rindamas, kad Jorūnas yra vyras tvarkoj.

Mūsų būsimasis didvyris čia pat pakvietė Planį po savaitės aplankyti jį namuose “stambios aukos reikalu” — taip pažodžiui ir pasakė. Kunigui patariant, kitame salės gale bematant buvo suorganizuota speciali delegacija, pakviečiant ir panelę Saldžialūpytę, jau spėjusią pagarsėti savo gracija.

Išsiskirstyta namo pilnai įsitikinus, jog tėvynė bus greičiau išlaisvinta, negu daugelis mano.

-o-

Grįžus namo, žmona buvo be ūpo. Po vakarienės sausai paklausė:

— Tai kiek gi žadėjai duoti?

— Sumos nesakiau, — atsakė Jorūnas, — bet šį kartą aš ne duosiu, o stačiai trenksiu, kad net Pasaulio Lietuvių Bendruomenė sudrebės. Biznis sekasi, pinigų yra, ką aš darysiu su tais sklypais, namais ir akcijom — užteks visiems. Mariū, — draugišku balsu kreipėsi į savo žmoną, — vienas dalykas, kuris man tikrai sekasi, yra biznis. Ir atsargos generolas Ordentas šventėje sakė, kad kariuomenėje tarnavę turi natūralią bizniui gyslelę.

— Tavo generolas taip pat sakė, kad lietuviai turi leisti pinigų protingai, o ne kvailai, — užpylė šaltu vandeniu žmona. — Prikišo tau prenumeratų Bruktienė — tu nė nepaklausei, kur yra laikraščiai; kalėdoja kunigas — jam irgi nori pasirodyti, nors į bažnyčią neini; kiekvienoj šventėj vis po dešimtinę ar dvidešimtinę įmeti. O kai Saldžialūpytė aukas rinko, tu begėdiškai penkiasdešimt į jos dekoltė įkišai. Kokia gėda! Tu, milijonieriaus, ne savo girtuoklius remk, o apie šeimos ateitį nors kartą pagalvok. Žinoma, tau nė į galvą neateina, kad vaikai gali apiplyšę vaikščioti.

— Vaikšto apiplyšę, nes dabar mada, — pykte-

lėjęs atkirto Jorūnas. — Dabar vaikai tyčia kelnes drasko, kad mandriau atrodytų. Vaikytėj tėvas mums diržu lopydavo užpakalį, kai grįždavom namo apdraskytom kelnėm.

Po ilgesnės pauzos, lyg ką atsiminęs, rimtai pridūrė:

— Neužmiršk, Mariu, ką sakė daktaras Pergalė minėjime, kalbėdamas apie Amerikos multimiljonierių Carnegie. Aš dar ir dabar girdžiu Carnegie žodžius jo mirties patale: Mirti turtingam yra gėda, o palikti pinigų vaikams — nusikaltimas”. Nu-si-kal-ti-mas, — paskiemeniui pabrėžė Jorūnas. — Atsimeni, kaip visi plojo?

— Beprotris iš bepročio mokosi — sveikinu! — atkirto žmona. — Ne kvailių kalbos, o tavo visišką nesirūpinimą vaikais yra nusikaltimas. Nu-si-kal-ti-mas! — piktu tonu pamėgdžiodama išskiemeniavo. — Apie save aš geriau nekalbėsiu. Kada tu man kokią suknelę nupirkai? Jei galėtum, tu mane badu marintum. O, Dieve, kokie tie vyrai yra beširdžiai — sudejavo, keldama akis į lubas, lyg pradėdama verkti.

— Nepykdyk manęs su savo suknelėm, kai pajūry stovi namas, kurį aš tavo vardu pats nežinau kokiam biesui nupirkau. O Mercedes Benz?

— Tik susimildamas nekalbėk apie savo “bencus”, — jau su tikrom ašarom atskirto Mariu. — Tave sąžinė graužė dėl sekretorės — todėl man tą prakeiktą mašiną nupirkai. Sekretorė tau kavutę virė, pyragėlius kepė, vardadieniui gėles siuntė, o tu algą kėlei ir meiliai mirksėjai. Kol gyva būsiu, neužmiršiu, ką man sekretorė sakė, kada aš pati ją iš fabriko išgrūdau. Sakė: “Pasiskubinkit, ponai, padėkoti vyrui už naują Mercedes, galite nesuspėti; vieną gražią dieną kita moteris tau padėkos, nusinesdama vyrą.” Koks nacha-ali-iškumas... U-hu-hu...

— Ir vėl ta sena būta-nebūta istorija, — piktas desperacijoj kalbėjo Jorūnas. — Kad jus perkūnas, jus, moteris! Pradėjo apie auką lietuviams, o dabar nervai jau orbitoj. Tu visados kišiesi į mano reikalus ir, atvirai kalbant, tik biznį gadini. Aš tau dar kartą rimtai sakau: susitupėk! (Čia Jorūnas pagrasino pirštu) — Esu atsargos karininkas ir vieną dieną aš su tavimi kariškai pasielsiu.

Mariu užtrenkė duris.

-o-

Naktį Jorūnas sapnavo velnius. Atbudo prakaitė išmirkęs. Šalia kitoje lovoje murkė Mariu su plaukais, susuktai į “zrazus”, su dar iš vakaro blizgančiu nuo kremu veidu, vata ausyse ir juoda kauke ant akių. Prisiminė vakarykštį pasikalbėjimą, ir jo veidą užpylė kraujas.

— Aukosiu, — maudamasis kelnes galvojo Jorū-

nas. — Aukosiu, nors tu ir sprogsi.

Skutantis barzdą, jo veidas surimtėjo ir kaip Napoleonas prieš žygį į Maskva, savęs veidrody pūsgarsiai paklausė:

— Klausimas tik — kiek?

-o-

Bendruomenės apylinkės susirinkimas buvo įpusėjęs. Svarbiausias darbotvarkės punktas buvo diskusijų įkaršty. Pirmininkas Planys tildė posėdininkus:

— Ramybės, prašau tvarkos! Aišku, kad visiems aišku. Ir aišku, kad tuo atveju mes turime tik džiaugtis, turime poną Jorūną ne juokais sveikinti, nes tokia auka yra aiškiai monumental. Ponas Jeronimai, dar kartą patikslinkite apie jūsų turėtą pasikalbėjimą, — kreipėsi į išdininką Litą.

— Pone pirmininke, gerbiami valdybos nariai! Kartojant pono Šnipelio žodžius, ponai Bruktienė girdėjusi iš pono Kotelio — o ponas Kotelis yra patikimas tautietis, kuris faktų iš piršto nelaužo — kad pono Jorūno planas yra padovanoti Bendruomenei namus miesto pakrašty — tą didelę senos statybos vilą, kame turėtų būti galimai greičiau įsteigti Lietuvių Namai. Šia auka jis nori būti atsimenamas, kaip kolonijos rėmėjas ir geradaris.

— Verta ir teisinga, — prefacijos žodžiais atsiliepė kunigas Mandagynas. — Jaunimas jau nuo seniai ieško vietos prisiglausti — negi žydai juos, vance, priglaus. Ir skaityklą galima būtų įrengti, jeigu, vance, surastume skaitytojų, o kelis kambarius kilnojamom ar, vance, judinamom durim sujungus, galėtume, taigi vance, turėti nemažą salę pamaldoms ir dargi minėjimams.

— Pone architektė, — egzekutyvo tonu pirmininkas kreipėsi į architektą Žablį, kuris buvo specialiai pakviestas į šį posėdį kaip ekspertas, — ar toks kambarių sujungimas techniškai būtų įmanomas?

Žablys lėtai patraukė tris cigaretės dūmus, vieną jų išpūsdamas per nosį, pasikasė uodo įkastą blauzdą ir, atleidęs kaktos raukšles, lyg nenorom pasakė:

— Viskas įmanoma.

-o-

Praėjo lygiai savaitė, ir delegacija blizgėjo švitėjo, sėsdama į Planio automobilį vykti pas Jorūną “stambios aukos reikalu”, kaip jis pats įsakmiai buvo pabrėžęs. Vyrų tarpe panelė Saldžialūpytė atrodė, kaip nusirpusi vyšnia.

Mandagumo dėlei pirmininkas išsuko telefono numerį pranešti, kad delegacija jau išvyksta.

Kitame telefono gale kažkas pakėlė ragelį.

— Kalba Planys. Galiu kalbėti su ponu Jorūnu? (Ilga pauza). Kada? ... Kur? ... nustebęs du-

kart klausė. — Meksikon? Ir, sakote, į Kanadą — atostogų? Sakote, ponas Jorūnas paliko laišką?.. Sakote rugpjūčio pabaigoj? ... Sakote už mėnesio?.

Nedelsiant buvo sušauktas nepaprastas valdybos posėdis, kuriame pirmininkas Planys perskaitė Jorūno laišką. Jame mandagiai buvo paaiškinta, jog Jorūnas su žmona turį skubiai išvykti "asmeniškais reikalais poilsiui". Grįšiąs gimtadieniui ir ta proga kvietė Planį ir jo parinktus dar tris ar keturis tautiečius atvykti pas jį drauge atžymėti sukaktį ir ta proga "pasikalbėti einamaisiais reikalais" — taip laiške buvo parašyta.

Niekas nesigilino, ką reiškė laiško frazė: "skubiai išvykti asmeniškais reikalais — poilsiui". Šios frazės mįslę galėjo išnarplioti tik pats Jorūnas — prie progos, gal prie stiklelio.

Laiškas gimdė naujas diskusijas ir siūlymus. Svarscius ir persvarscius, visi nutarė likimą imti už ragų. Ypač jiems patiko pirmininko žodžiai:

— Kalkime geležį kol ji karšta.

Konkrečiai kalbant, valdyba vienbalsiai pritarė gudriam pirmininko siūlymui — ruošti pagerbimą Jorūno gimtadienio proga. Tikslas labai aiškus: gauti žadėtąjį namą — Jorūno pažadėtą auką — ir jame įsteigti Lietuvių Centrą. Visi pritarė pirmininko pasiūlytai strategijai: pirmininkas Planys atidarys iškilmingą pagerbimo aktą, įvade paaiškindamas tai, ką visi jau ir taip žinos; klebonas savo žody pabrėš savų patalpų svarbą tautybės ir religijos išlaikymui (ar ką nors panašaus). Po to Jorūnui bus įteiktas diplomats už paramą bendruomenei, o Jorūnas ta proga tars žodį ir paskelbs savo dovaną Bendruomenei. Po to — tris kart valio, "Ilgiausių Metų", muzika, pirmininkas išveda ponį Jorūnieneį pirmam valsui, ir taip toliau.

— Planas, vanse, yra tiesiog tobulas, — tarė kunigas Mandagynas. — sveikinul! Kas puiku, tai vanse, visuomet gerai.

— Perfecto, — atsakė pirmininkas. Šį svetimą žodį jis visuomet naudojo arba pabrėždamas, kad diskusijos tuo klausimu yra baigtos, arba reikšdamas savo pasitenkinimą. Šį kartą žodis buvo panaudotas abiems dalykams iš karto.

Niekas neabejojo, kad Bendruomenės paleis-toji strėla pasieks veršiuko odos taikinį, besišildantį prie Jorūno širdies.

-o-

Skaitytojas neturi kelti sau abejonių, kad Jorūnų skubus išvažiavimas "asmeniškais reikalais... poilsiui" galėjo reikšti, kad jis pakeitė savo nusistatymą aukos reikalui. Jorūnas — atsargos karys; žinojo jis, kad, iškėlęs kardą, negali jo be garbės nu-leisti.

Jorūnas dalyvavo pagerbime (žmona po kelionės buvo pavargusi, o abu vaikai turėję kažkur kažko-kias sporto pratybas). Iškilmingas aktas puikiai pavyko, o Jorūnas savo žody pasakė, kad Lietuva dar nėra laisva. Tai, žinoma, buvo šventa teisybė. Savaimė aišku, kad pirmininkas Planys negalėjo ponios Jorūnienės išvesti pirmam valsui, nes jos pagerbime nebuvo, bet skubi Planio orientacija išgelbėjo padėtį: pirmasis šokis buvo pakeistas į Kauno laikų fokstrota. Išgirdęs "Onyte, einam su manim pašokti, leisk man karštai priglaust Tave...". Jorūnas, nė neraginas, griebė Saldžialūpytę už juosmens ir smagiai nuslydo per salę.

-o-

Viskas praėina. Praūžė Jorūno pagerbimas, išsipagiriojo galvos. Tik moterys dar dvi savaites sėdėjo prie telefonų, nebaigdamos kalbų, šnekų ir komentarų, sūdomų ir saldynamų dviem įprastais jaustukais: ach, ponia, ir och, ponia. Daugiausia buvo kalbama apie Jorūno auką. Ne, ne — jūs klytate — auka buvo įteikta pagal planą. Vienintelis mažas nesklandumas buvo tai, kad Jorūnas nerado užklijuoto voko toje kišenėje, į kurią jis manė įdėjęs. Nesvarbu, rado kitoje. Žinoma, jei kas įteikia užklijuotą voką — neieškok jame namų, savų ar svetimų, bus čekis. Čekis ir buvo.

-o-

Valdybos nariai vėl posėdžiavo. Šį kartą jie svarstė ruoštojo pagerbimo balansą, kuriame Jorūno čekis turėjo savo vietą ir svarbą.

Posėdininkų veidai buvo rimti, o valdybos narys Vargšelis į posėdį atvyko su juodu švarku ir juodu kaklaraiščiu, taigi formaliai.

— Ar pakasynom atvažiavai? — paklausė Vargšelio sekretorius Baublys. — O gal auką duosi?

Valdybos narys Vargšelis, pravardžiuojamas penktąja padanga, įtraukė kaklą, nė žodžio nesakydamas.

Kaip visuomet, izdininko finansinė apyskaita buvo labai išsami. Valgiams tiek (įskaitant ir atvežimą iš kaimo aštuoniolikos vištų, kurias veltui nupešė jaunimas), gėrimams tiek, graviruotai liuksusinei diplomo lentelei — šitiek, rauginti agurkai ir kopūstai — tiek, salės nuoma (su nuolaida) tiek, gėlėms, muzikai, salės iššlavimui — tiek ir tiek, aštuoni sudaužyti stiklai ir alkūne per apsirikimą išmuštas langas — tiek. Surinkta už parduotus bilietus tiek, Jorūno auka šitiek, išleista iš viso šitiek, trūksta tiek.

Trūksta.

Visi žinojo, kad trūksta, bet klausydami netikėjo.

Viešpatavo tylą. Net ir bitinas nustojo palubėj dūkęs.

Sekretorius Baublys pirmas nutraukė tylą, simboliškai nusišpauddamas.

Iš lėto prabilo vicepirmininkas profesorius Svarstis:

— Taip jau yra. Kalba faktai. Bet, broliai, lietuviai niekad nenusimena. Kartais pasitaiko ir taip, tai ginčų nepradėkim ir kaltų neieškokim. Ar ne daugiau kentėm, kai bėgom iš Lietuvos? Dviejų šimtų čekis — irgi auka, nors jis diplomo lentelės graviruoto teksto išlaidų ši kartą ir nepadengė. Principas daryti gerai, jeigu ką darai, yra teisingas, nors jis nebūtinai reiškia pasisėkimą ar pelną. Mums gal bus kiek sunkiau atsakyti į tautiečių priekaištus, kodėl Jorūnai indėnų fondui Meksikoje penkis tūkstančius padovanojo. Bus ir tokių, kurie klaus, kodėl ne atvirksčiai: du šimtai jiems, tiems indėnams, o penki tūkstančiai mums. Niekas neginčys, kad saviesiems irgi reikia, bet kas gi plėš žmogui iš kišenės, jei pats nenori duoti. Dėl to Lietuvių Centro misterijos, tai juo greičiau visa užmiršime, juo bus geriau.

Sekretorius Baublys klausėsi profesoriaus, raudamas, kaip verdamas vėžys. Pagaliau nebeišlaikė.

— Profesoriau, savo žodžiais jūs gal ir nuraminote save, bet ne mane. Klebono nėra, tai drąsiai pasakysiu, ką aš galvoju: Jorūnas neturėtų būti lietuviškose kapinėse laidojamas.

Toks didelis buvo jo pasipiktinimas.

— Gal dar ateityje kiek duos, — liūdnu balsu guodė valdybos narys Vargšelis, pravardžiuojamas pentąja padanga.

— Velnio akį, — kirto Baublys. — Kreiviai mūsų milžinai, kad juos kur velniai — čia yra visos dalykas.

Pirmininkas pradėjo nerviškai stuksenti krumpliais į stalą.

— Ramybės! Tvarkos! — reikalavo jis.

Pamaži visi aptilo.

— Tautiečiai, aš esu asmeniškai paliestas, galėčiau sakyti — net asmeniškai įžeistas, — kalbėjo pirmininkas Planys. — Visi širdy jaučiame, kad Jorūnai pasiėlgė taip, kad aš geriau tinkamo žodžio nepavartosiu. Aš siūliau organizuoti parengimą (ir jis puikiai pavyko!), aš slaptai siunčiau Šnipelį pas Jorūną zonuoti dirvą lietuvių namų dovanos klausimu ir aš, kaip tikras asilas, pats alaus dėžes tampiau Jorūno pagerbimui. Auka Meksikos indėnams tik labiau išryškina faktą, kad Jorūnams svarbu tas, kas mums yra nesvarbu.

Pirmininko veidas staiga surimtėjo. Apžvelgęs kiekvieną valdybos narį, lyg seržantas kareivius patikrinimo metu, Planys stipriai atsikosėjo ir

kiek pastatytu balsu didesniam įspūdžiui prabilo sekančiai:

— Tautiečiai, tai pamoka. Geriau galima pasitikėti araba ar žydu, kaip savu žmogumi. Tautiečiai! — kuone nurydamas paskutinį skiemenį tęsė Planys, — aš nutariau nuostolius padengti iš savo kišenės. Tebūnie man pamoka taip nepasitikėti savais. Atvirai kalbant, aš su dideliu malonumu grąžinčiau ir Jorūno dviejų šimtų čekį, tą vadinaimą auką, už progą duoti Jorūnui lietuvišku batu ten, kur jo kojos dygsta (dovanokite man už teisingą vulgarių žodį). Labai teisingai anksčiau pastebėjo ponas profesorius: “Daugelis mūsų tautiečių siekia garbės, kurios jie nėra verti.” Aš tik labai norėčiau, kad Jorūnas dalyvautų visuotiniame susirinkime, kada bus skaitomas finansinis pranešimas. Noriu, kad jis iš gėdos sudegtų, judamas tautiečių šnairavimą ir girdėdamas jų ironiškas pastabas, kurių tikrai netruks.

Kad didesnės bausmės Jorūnui ir norint nebuvoti galima sugalvoti — buvo aišku ir posėdininkai pradėjo ploti.

— Perfecto, — pasakė pirmininkas Vardys, baigdamas šį nelemtą darbotvarkės punktą.

Posėdžio įtampą nutraukė salėn įskubėjęs kunigas Mandagynas. Atrodė visas sušilęs, suprakaitavęs, susijaudinęs — ne toks kaip visada. Neprašydamas balso (o jis visuomet mandagus), pakeltu balsu pradėjo:

— Broliai ir seserys! (Seserų susirinkime nė nebuvo) — Broliai ir seserys, — pakartojo, ir jo balsas užtrūko, beieškant ir nesurandant nosinės per veidą ir kaklą žliaukiančiam prakaitui nužluostyti. Traukdamas nosinę, jis pabėrė smulkius piniigus, ir visi šoko kunigui talkon jų rinkti.

Apsitvarkius, kunigas tęsė toliau:

— Grįžtu, vane, iš priemiesčio. Bėgte bėgau, kad nors į susirinkimo pabaigą, vane, suspėčiau. Eisiu, vane, iš karto prie dalyko esmės. Reikalas liečia Gerienę Teresę, dukterį Jono.

— Gal mirė? — nusigandusio balsu paklausė valdybos narys Vargšelis. — Kas atsitiko?

— Atsitiko, vane, tai atsitiko, tik ne tas ką ponas Vargšelis galvojate. Teisybė, ji nėra, vane, stiprios sveikatos; gal dėl to ji mane skubiai, vane, ir išsikvietė, kad būčiau liudininku jos testamentu surašyme. Broliai ir seserys! — aiškiai rodydamas susijaudinimą ir keldamas rankas, tarsi intonuodamas “sursum corda”, tęsė kunigas Mandagynas. — Gerienė paliko pusę turto lietuviams, taigi, vane, Bendruomenei.

— Ištįso valdybos narių kaklai, girdėdami ir netikėdami savo ausimis.

— O kita pusė?

— Kitą pusę, brangūs broliai ir seserys, Gerienė paliko mūsų Motinai Bažnyčiai, taigi vanse, jūsų senuko klebonėlio asmeniškai globai.

Kunigas Mandagnas rimtai susigraudino ir ašarotomis akimis ilgai šluostė naujai prapliupusį prakaitą.

Valdyba tylėjo, o valdyba niekad netyli.

— Tai kaip gi bus su jos vaikais ir anūkais? — vėl nedrąsiai klausė “penktoji padanga”? — Taip jau nieko jiems ir nepaliko?

— Taigi, vanse vanse, ir yra, kad nieko, — patvirtino senukas kunigas, pats stebėdamasis, kad taip galėtų būti. — Gerienė sakė, kad būtų gėda, vanse, turėtų palikti vaikams, kai jie yra darbingi ir patys yra labai gražiai apsirūpinę. Duktė Vitutė prie manęs, vanse, prašė, kad tik jai nieko nepalikytų ir kad visų vardu darytų auką Dievui ir Tėvynei. Tuos žodžius, aš pats, vanse, girdėjau. Senutė Gerienė manęs prašė, kad, vanse, už jos vėlę būtų atlaikytos gregorinės mišios ir aplamai maldoje prisimenama. Tą aš, vanse, su malonumu, tai yra su liūdesiu, vanse, dievobaimingai atliksiu.

— Šį vakarą aš pasigersiu, — pusbalsiai pasakė sekretorius Baublys gretimai sėdinčiam profesorui. — Garbės žodis!

— Nesikarščiuokime, pone Baubly, kuone tėviškai pastebėjo žodžius nugirdęs pirmininkas. — Prisipažįstu, kad ir aš esu Gerienės testamentu ir jos paskutinės valios giliai paveiktas ir net savotiškai pritrenktas.

— Tai jums, pone pirmininke, nebėra reikalo Jorūno pagerbimo nuostolių iš savo kišenės dengti, — pastebėjo Vargšelis.

— Aš ne Jorūnas! Trūks-plyš, aš savo žodį išlaikysiu, — kuone kariškai atsakė pirmininkas Planys. Man tik gėda prieš Gerienę, kurios mes niekur nekviestam ir ponai nevaadinom. Lyg gyvųjų tarpe nebūtų buvusi.

— Pasigesiu, — murmėjo Baublys. — Kas čia iš karto pradėjo darytis su lietuviais?

— Ne visos širdys yra medinės, — melan-

cholišku balsu meditavo profesorius Tvarstis, tarsi kalbėdamas sau. — Ne visos širdys degdamos iš vienos pusės, iš kitos pasilieka visiškai šaltos. Esama ir kilnių širdžių . . .

— Kaip sau norite, — kaip įkyri musė kartojo Baublys. — Atrodo, lyg lietuviai eitų iš proto, iš karto pradeda piltis aukos. Garbės žodis . . .

— Ne, pone Baubly, — švelniai pataisė profesorius. — Atrodytų, kad lietuviai pradeda rimčiau galvoti apie savo pareigą Tėvynei — Dievui ir Tėvynei, — pasitaisė, atsisukdamas į kunigą ir jam atsiprašantį nusišypsodamas.

— Jeigu jau mūsų kolonijoje atsiranda eilinių žmonių, kurie viską atiduoda išėvijoj Lietuvai . . .

— Eiliniai visuomet daugiau aukoja, — atsakė į išdininko Lito pastabą valdybos narys Vargšelis.

— Jeigu jau šitokie dalykai mūsų kolonijoje dedasi, — tesė sekretorius Baublys, — tai aš visus kviečiu po posėdžio į restoraną vakarienei. Noriu šią negirdėta-neregėtą progą su jumis atšvesti.

— Perfecto, — pasakė pirmininkas.

O kaip mes poniją Gerienę pagerbsim? — teiravosi “Penktoji padanga”.

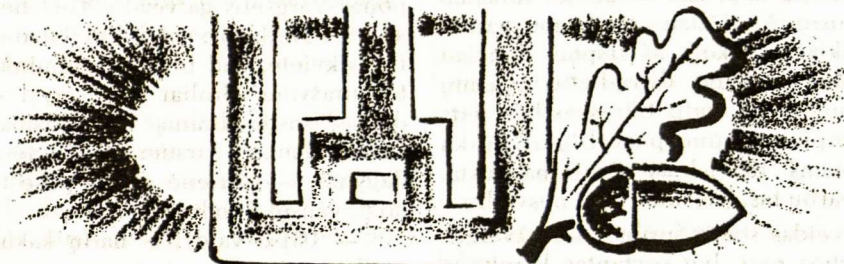
— Broliai, — atsigavusiu balsu kreipėsi kunigas (šį kartą į nesančias moteris jau nebesikreipė) — užmiršau pasakyti, jog senutė Gerienė nenori jokių, vanse, dėkojimų. Kol ji gyva — visa tai turi būti laikoma lyg ir paslapy. Ji sakė esanti, vanse, paprasta moteris, kuriai Dievas buvo geras ir, vanse, gailestingas. Gerienė visa daranti iš meilės. Toks, vanse, yra jos prašymas ir dargi pageidavimas, ir mes, turime jos norą gerbti.

— Perfecto, — tarė pirmininkas, lyg užgiedodamas “Te Deum”.

— Perfecto, — negalvodamas pakartojo Vargšelis.

Susirinkimas buvo baigtas malda. Kunigas Mandagnas nė pats nepastebėjo, kad jis pridėjo dar tris poterius.

— Amen, — užbaigė valdyba.

XX a. pabaigos žemės - oro kautynių doktrina

Atsižvelgiant į dabartinę technologijos pažangą ir jos pritaikymą kautynių laukui, galima vaizduotis judrių kautynių dalinių telkinius, ginkluotus moderniomis priemonėmis ir ginklais: šalia įprastinių cheminių, biologinių, branduolinių su moderniomis technologinėmis pagalbinėmis priemonėmis. Spėjamae kautynių lauke gali susidurti gausesnės, daugiau dogminės doktrinos rytų jėgos su mažesnėmis skaičiumi, įmantresnės technologiniai, judresnėmis ir lanksčia doktrina. Rytinės jėgos telkinių kumščio principu, o vakarų — judrumo (manevro), ryškiai skirtingu principu už ligšiolines doktrinas, jungtinių žemės — oro jėgų veiksmuose kautynių kaule.

Ankstyesnė vakariečių (tikrumoje amerikiečių) doktrina bazavosi galinga ugnimi ir smūgiu; vėliau, pav. Europos fronte, stipria ugnimi ir išnaudojant vietovę, lanksčia gynyba alinti priešų puolančias jėgas. Naujoji žemės — oro jėgų doktrina grindžiama daugiau puolamojo negu ginamojo pobūdžio veiksmais — judri gynyba privalo stabdyti priešų puolamąjį smūgį (priekinį skaidinį); panaudojant oro, arba judrias žemės priemones oro jėgų priedangoje ir jų paramoje smogti priešų antrojo — giluminio skaidinio jėgų telkinin (apie 70 priešų užnugaryje), neleidžiant jų panaudoti priešų priekinio skaidinio paramai. Tokio pobūdžio kautynės iššaukė nelygus rytų — vakarų jėgų santykis ir jų kautynių formos (doktrinos). Europos karo vaizdų teatre iš rytų sovietų viršijančios jėgos yra puolamojo pobūdžio, gi vakarų — mažesnės skaičiumi ir blogesnėje geografinėje padėtyje ruošiamos gintis manevrinu — judriu būdu išnaudojant pirmąjį technologines priemones, viešumą ir palankesnes už priešų aplinkybes, įskaitant jo taktines klaidas.

Sovietų karo mašina (amerikiečių manymu) yra pasaulyje didžiausia ir geriausiai aprūpinta — apie 2 milijonai kovotojų telpa į 180 divizijų (apie 10 kartų daugiau negu J.A.V., penkis kartus daugiau tankų,

keturis kartus daugiau artilerijos, du kartus daugiau kovos lėktuvų). Visos priemonės ir ginklai yra vėlyvos gamybos, geros kokybės ir pritaikytos puolamajai doktrinai, — žemės — oro jėgų dėstymas skaidiniais gilumon puolimo kryptyje; mažuma priekinio skaidinio dalinių skiriama surasti priešų silpnas vietas; sekantys skaidiniai išdėstyti gilumon (pav. vienoje kryptyje armija seka įkandin kitos armijos) galingam tęstinam smūgiui, kad bet kokia kaina prasi-veržus priešų gynybos gilumon ir išlaikius „įsibėgėjimo“ iniciatyvą. Karinių žinovų nuomone, sovietų jėgos dėl dalinių organizacijos ir vadovavimo nelankstumo kautynių chaose nuolat besikeičiančiose nenumatytose aplinkybėse nepajėgs prisitaikyti nelauktose sąlygose, keičiant iš anksto numatyto plano vykdamą. Šią savybę vakariečių žemės — oro gynybos jėgos ir numato išnaudoti.

Tradicinis amerikiečių karo (įskaitant vakarų Europos valstybių karių) kautynių pajėgumas yra atitinkamai reaguoti ir plačia iniciatyva veikti nenumatyti susidariusiose aplinkybėse) ši savybė ypatingai pažymėtina vadams, todėl ir planuojama stipriais telkiniais, oru arba palankiomis priemonėmis žemėje priešų jėgų ešalonuotoje gilumoje trukdyti štabų veiklą, ryšius, tiekimą ir giluminių skaidinių pasiruošimą puolimui. Pažymėtina, kad puolimui jėgų telkimo vietos dažnai pagal esamas aplinkybes atspėjamos (puolimo tikslai, vietovė, jėgų telkiniai), be to, dabartinėmis sekimo priemonėmis visur ir visuomet bus pastebimos. Gilumon puolimui yra svarbu

tinkamas laikas — priešų veiksmų per anksti arba per vėlai sutrukdytas reikiamų išdavų neduos. Didelės svarbos turės mažesnių dalinių vadų iniciatyva veikiant priešų užnugaryje „rastose“ aplinkybėse, be nurodymų iš aukštesnės vadovybės. Anksčiau buvo taikoma taktika pagal turimas technologines priemones; naujos doktrinos reikalavimuose pritaikomi ginklai ir jų deriniai. Žemės — oro jėgų kautynėse organizacinę pagrindą sudarys korpai nuo dviejų iki penkių divizijų sudėties, glaudžiai bendraujant su oro ir atitinkamuose atvejuose su jūrų jėgomis; toks jėgų bendradarbiavimas karinėje terminologijoje vadinamas „veiklos menas“, reikalaujantis realios vaizduotės tarp realių taktinių ir strateginių veiksmų, taip pat galimų — nenumatytų. Tokios divizijos (po 16,000 kovotojų) su atitinkamomis priemonėmis ir ginklais J.A.V. vadinamos HTLD (High Technology Light Divisions) pradėtos organizuoti — dabartinė 9-toji amerikiečių divizija perorganizuojama į HTLD; batalionai aprūpinami sekimo, ryšio, susisiekimo, teikimo ir kt. priemonėmis su moderniais pėstininkų prištankiniais — priešlėktuviniais ir žemės taikinių ginklais bei tiesioginėmis oro paramos-jėgomis.

Žemės — oro kautynių veiksmams didelė našta guls ant atskiro kovotojo: sumanumas, greita orientacija, savstovumas, ištermė ir iniciatyva bus pagrindiniai reikalavimai kovotojui ir mažesniems daliniams su jų vadais veikiant priešų užnugaryje, dažnai be ryšio su kitais daliniais, be aprūpinimo ir trūkumais valan-

domis ar dienomis. Šių veiksmų doktrinos pagrindu yra iniciatyva, veiksmų lankstumas ir jų derinimas, tikslu priešo gilumos jėgos įvelti į nenumatytus veiksmus, keisti pirminį iš anksto numatytą planą, klaidinti priešo vadus, sukludyti žemės ir oro paramą puolantiems priekiniams priešo skaidiniui.

Žemės — oro doktrinos rėmuose privalu turėti pakankamai laisvės asmeniškai iniciatyvai ir agresyviems veiksams, todėl prieš silpnas vietas netikėtai, išmušant jį iš pusiausvyros, persekioti neleidžiant atsistatyti, laiku suorganizuoti pasipriešinimą (FM-100-5). Panašius pradmenis II pas. kare paliko G. Patton'as, E. von Manstein'as, H. Guderian'as, E. Rommel'is amerikiečių ir vokiečių "žaibinio karo" principuose, būtent vokiečių — "Kesselschlacht" — apsupimo veiksmai; "Schwerpunkt" — pagrindinis smūgis: "Einheitsprinz" — juntinės ginkluotos jėgos ir decentralizuotas jų valdymas: "Aufstaktaktik" — uždavinio vykdymas vieno vado atsakomybėje; "Beweglichkeit" — lankstumas, veržlumas, pajėgumas. 1940 m gegužės m. vokiečių armijos vakarų fronte prieš sąjungininkus "žaibiniu karu" davė ryškesnę pradžią žemės — oro jėgų veiksams. Vokiečių judriems prasiveržimams prieš gilumon sudarė sąlygas techniškai pagerinimas vidaus degimo variklių ir jų pritaikymas šarvuotiems, organizaciniai tankų ir šarvuotų pėstininkų dalinių suformavimas į divizijas, motorizuotų pėstininkų ir aviacijos parama. Esminis aviacijos įnašas buvo tolma žvalgyba, greitas ir tikslus žinios apie sąjungininkų jėgas jų telkinius, aviacijos tiesioginis bendradarbiavimas su artilerija (ugnimi ir taikinių nurodymais, kova prieš prieš artileriją). Prie viso to prisidėjo radijo ryšis. Esminės reikšmės turėjo ir aprūpinimas, ypatingai šarvuotų — motorizuotų dalinių, kurie greit judėjo ir naudojo daug kuro, didesnes normas šaudmenų, lydinčių mechanizuotų priemonių taisymui, kautynių priemonių ir kt. Prie viso reikia paminėti ir tuometiniams reikalavimams Karl vos Manstein'o

sudarytą operacinį planą, kuris buvo priešingas ankstyvesniam vokiečių gen. štabo planui — pulti dešiniu sparnu. K. von Manstein'o planas buvo sudėtinėmis telktomis jėgomis pulti pietine armijų grupe "B" (dalį jėgų perkeliant iš šiaurinės armijų "A" grupės į pietinę) per Ardenus, Meuse upę, toliau per lygumas išilgai šiaurinį Somme upės krantą, pasiekti Atlantą, tuo būdu atkertant sąjungininkų jėgas šiaurėje nuo Prancūzijos. Šį planą vykdant, įvyko sąjungininkams brangiai kainavęs Dunkirk'o apsupimas ir "žaibinis" Prancūzijos užėmimas.

G. S. Patton'as išryškino gilumon veržlumo ir pagrindinio smūgio esmę, pasimokęs jau I pas. kare (1917 m. rugsėjo m. vadovavodamas tankų brigadai Prancūzijoje prie Essey prasiveržė vokiečių gynybon) ir II pas. kare klasiškais puolimais Afrikoje ir Europoje. "Jei Eisenhower'is nebūtų pristabdęs G. S. Patton'o vadovaujamos 3 armijos veržlumo, II pas. karas būtų baigtas 1944 m. rugsėjo m. Gen. Patton'as turėjo įgimtas kario savybes. Jo vadovaujamos armijos galėjo veikti neatidėliojant visomis kryptimis, pagal susidariusias aplinkybes (1944 m. gruodžio mėn. 26 d. Bastogn'es puolimas) "L. Hart, "History of W.W. II". Gen. Patton'o palikimas atsispindi šiandieninėje J.A.V. karinių žemės — oro jėgų veiksmų doktrinoje, kurioje pabrėžiama — "Iniciatyva" kuri nustato kautynių pobūdį; "Giluma" — laiku, vietoje ir ištekliuose; "Veržlumas" — veikti greičiau negu priešas; "Derinimas" — jungimas jėgų ekonomijos su numatomo tikslo idėjomis. Minėtų nuostatų apipavidalinimas, jų supratimas ir pritaikymas yra būtinas pagrindas jėgų parengimui taikos metu, gi kautynėse esminė įžanga pasekmei.

Reikia pastebėti, kad tuojau po I pas. karo anglai J.F.C. Fuller'is ir B.H.L. Hart'as propogavo judrių šarvuotų dalininių veiksmus; 1929 m. buvo išleista brošiūra "Mechanized & Armored Formations", joje, tačiau, nebuvo kalbama apie prasiveržimus prieš gilumon, šarvuotųjų veiksmų naktį ir aviacijos paramą.

Doktrinų keitimas rišasi su daugeliu sunkumų — turi didelės įtakos į pramonę ir į kovotojus, tačiau atsiradus naujoms priemonėms ir ginklams, atitinkantiems laiko reikalavimams, doktrinų keitimas yra privalomas (didele dalimi priklauso nuo ekonominių pajėgumų), žinant kas turi būti pasiekta, kaip tai turi būti padaryta ir kokiomis priemonėmis (strateginėje ir taktinėje apimtyje). Technologinių priemonių gerinimas gali būti be sustojimo, galvojant, kad turint dvigubai geresnes priemones už priešą, pusiausvyrai išlaikyti reikia per pus mažiau jėgų, tačiau pasiekti balansui technologinių priemonių reikia turėti atitinkamai keturis kartus daugiau už priešą. XX amžiaus pasaulis pasidarė "mažas" ir naujenybės virto prieinamos visiems; niekas vietoje nestovi — tai lyg ir dalis modernaus karo, kai priešingos valstybės lenktyniauja visokeriopu pajėgumu, norėdamos būti stipresnės už kitus, kad galėtų savo sąlygas padiktuoti oponentui (atsilikusiam ginklais, priemonėm, ekonomiškai bei politiškai). Pastebėtina, kad NATO valstybės, gerindamos technologines priemones, dėl socialpolitinių aplinkybių ginkluotųjų jėgų nedidina, bet progresyviai mažina, kai tuo tarpu Varšuvos pakto karinės jėgos progresyviai didinamos, pabrėžiant ugnies priemones, ruošiamos judrumui ir telktiniams veiksams. NATO ginkluotos jėgos, turėdamos geras technologines priemones, gali sėkmingai veikti prieš gilumoje, nes tik stabdyti prieš puolimą nėra pagrindinis tikslas — esmėje reikia saudyti prieš smūgio jėgų sistemą užnugaryje — gilumoje, nutraukiant ar sutrukdant vadovavimą, iš gilumos tiekimą, jėgų papildymą priekiniams skaidiniams, kad sutrukdytų pastovų jėgų viršijamą dydį, išnaudojant pirmąjį puolimo pasiekimą, sutrukdyti iš gilumos visokeriopą ugnies paramą. Klasiškos lauko kautynės priimtinos ten, kur yra galimybės laimėti, arba nėra kitos išeities. Technologinės priemonės tolimo užnugario veiksams ir bus kaip pagelbinės gyva jai jėga — kovotojai jas sumaniai panaudoti skirtam uždaviniui vykdyti.

Vadovavime technologija veda į pagundą turėti savo — kompiuterių taisykles, nepaisant bet kokių kitų. Modernios ginkluotos jėgos praeitame dešimtmetyje vis daugiau pasiklovi kompiuterių sprendimais, ypatingai planavimo srityje, neatsižvelgiant, kad planuojami veiksmai yra numatomos (ne esamos) vietos ir laiko aplinkybėse, kurios visais atvejais yra nepastovios (tiekinimas, ryšiai, judėsi, nuostoliai, įvairios kliūtys ir pa.) Kompiuterių pagelba yra naudinga kariniuose pratimuose, taip vadinamoje "normaliose aplinkybėse", kur ugnies priemonės (abipusės), judrumas, apsauga ir kt. yra kontroliuojamoje apimtyje. Tačiau ir šiuo atveju netikėtumai kompiuteriuose neužprograminti; prie to prisideda vietos geografiniai savitumai, atmosferinės sąlygos ir pan., kuriose atsiduria kautynių lauke sprendimą darantis asmuo. Ir šiuo atveju technologinė priemonė su vaizduojamomis galybėmis nuvilioja nuo tam tikro laiko ir vietos bei realių aplinkybių, varžydamos individo laisvą pasireiškimą.

Su didėjančiu elektroninių priemonių pritaikymu planavimams ir sprendimams visuose skaidiniuose didėja vadų pasipriešinimas pasikliauti tomis priemonėmis, istoriniai patyrimais, istorinių vadų individualumu, kuris vargiai ar gali būti pakartotas kitams laikotarpyje, iš anksto nustatytais modeliais. Aukštesnių dalinių vadai, elektroninių priemonių dėka, turės daugiau informacijų iš žemesnių dalinių vadų, kurios bus naudojamos sprendimams kompiuteriais, tuo pačiu susidarys paltesnės apimtys vaizdas ir duomenys greitam sprendimui, o tuo pačiu jo vykdymui; be to, didesnės galimybės kontroliuoti sprendimo vykdymą, vadui asmeniškai įsiterpiančiam ten, kur susidaro sunkumai, tačiau tuo pačiu atsirasi iniciatyvos varžtai, nes daliniui atsidūrus kritiškoje aplinkybėse, bus vengiama panaudoti savą iniciatyvą (arba riziką, kas dažnu atveju kautynėse reikalinga), prašant aukštesnio dalinio vado pagelbos arba nurodymų (pasikeitusiose aplinkybėse, negu buvo planuojama), atsirasi veikimo dėsimumas, kautynėse labai nepagei-

dautinas. Naudodamas kompiuterių sprendimus, gali nepastebėti (dėl netiesioginio žinių-sprendimo elementuose kitų kompiuterių perduotų) arba neįsijausti (nes vadas kompiuterio duomenų analizės sprendimui neišgyvena) dėl netinkamo aplinkybių įvertinimo reikalingą pagelbą arba jėgų telkinį gali pasiūlyti ne laiku, ne vietoje ir netinkamą jos kiekį, arba visa tai nukreipti ten kur visai nereikalinga.

Vadovavimo menė žymią vietą užima "apskaičiuota rizika", ko negali atitinkamai padaryti kompiuteriai, ar kurie kiti elektroniniai sudėtingi įrenginiai, tais atvejais kada vadas daro sprendimą prileidžiamose aplinkybėse (dėl kurių nors priežasčių) arba kuo nors pasitikėdamas.

Kaip buvusiuose karuose, taip ir ateities kautynių veiksmams vadovaus ir juos ir juos vykdys kovotojai, nežiūrint kokias technologines priemones naudojo praeityje ir kokias naudos ateityje. Tik vadas ar kovotojas gali daryti tinkamas išvadas nenumatytose kautynių apylostose, netikėtuose priešų veiksmuose, nelaukta susidariusiose aplinkybėse, išeidamas laimėtoju, pats sudarydamas netikėtumus, kurie anose sąlygose gali būti nepakartojami.

Technologinės priemonės nepa-neigiamos ateities galimose kovose — be jų pagelbos vargu ar būtų galima pasiekti norimų išdavy, nes priešas jas naudos. Sekimas, susižinojimas, judrumas, aprūpinimas, ugnies veiksmingumas ir kt. priklausio nuo technologiškų priemonių ypatingai laiko ir vietos atžvilgiais. Išskirtina jų svarba yra sekime, valdyme, aprūpinime ir veiksmų kontrolėje. Kritiškuose atvejuose ir netikrose apylostose vado autoritetas, rami laikysena, pasitikėjimas pavaldiniais ir klaidų toleravimas atrandant būdus jas pataisyti sudaro sąlygas iniciatyvai ir kovingumui, ko negali padaryti kompiuteriai.

Išvadoje — nauji ginklai turi būti pritaikyti kaip pakaitalas "tradicinėms" kautynėms, ne kiekio ir kokybės lenktynėms su Varšuvos pakto valstybėmis; nauja technologija turi tarnauti išsilaikymui nenumatyty veiksmų kautynėse, arba

atstatyti nesėkmę, naujomis priemonėmis ir būdais sudarant priešui netikėtinumus. Svarbiausia, turėdami naujas priemones galėtumėm jas pritaikyti tinkamai praktiškame reikale sėkmingoms išdavoms.

Technologijos pažanga ginkluotose jėgose

Nuolatos didėjantis technologinių priemonių pritaikymas ginkluotose jėgose (ypatingai J.A.V.) vietoje pagerbimų, gali sudaryti sunkumų. Technologinėmis priemonėmis norima kovotojui pagelbėti kautynėse, yra tačiau nuomonių, kad joms teikiama per daug dėmesio, jų reikšmę kautynėse beveik statant pirmo eilės, išstumiant kovotoją — žmogų antrą eilės; taip samprotauja Vakarų Vokietijos kariuomenės plk. R. Haasler ir plk. H. Goebel, žurnale Wehrwissenschaftliche Rundschau. Tarp 1960 ir 1980 metų karinių jėgų struktūros ir veiksmų pagrinduose žemėje, ore ir vandenyse iš esmės niekas nepasikeitė. Tankas pasiliko žemės veiksmų nugarkaujyje, ore — pilotų vedomi žvalgybos ir kautynių lėktuvai, karo laivų statybos dokuose tebe montuojamos patrankos ir raketų laidytojai. Kitoks vaizdas buvo 1920-1940 metų laikotarpyje, — nežiūrint lėtesnės technologijos, pažangos kautynių lauke atsirado stambūs pasikeitimai: įgyvendinta žaibo (Blitzkrieg) įdėja, aviacijos įjungimas į sudėtingas karines jėgas — žemės ir vandenynų (atsirado lėktuvnešiai), motoras pakeitė arklių trauką ir kt.

Dabartinėse karinėse žymesnių autorių studijose, kaip Digby, Miksche, Karber, Wetter ir kt. neužtikame aiškesnių pasisakymų apie galimo būsimo karo charakterį. Jų studijose išryškinama vadovavimo ir naujų technologinių priemonių pritaikymo kautynėse reikšmė, pastarųjų ne vien įtaka kautynių veiksmams, bet ir galimos naujos koncepcijos. Seka minėtų autorių kelios samprotavimų kryptys:

— Elementų nagrinėjimo svarba kautynėse ir jų ryšys bei įtaka ryšys technologijos ir taktikos derinyje.

— Nagrinėjimas ryšio tarp vadovavimo ir veiksmų organizavimo kautynių lauke.

Pažangios technologinės sistemos kautynių lauke kaip kautynių elementas nenagrinėjamos. Kokybiniai matai, prilygstantys kautynių elementams, yra suprantama kovotojų naudojamos ugnies galingumas, judesys ir apsauga. Šie elementai šio šimtmečio bėgyje ryškiai pasikeitė. I pas. karo pradžioje kulkosvaidis buvo dominuojantis ugnimi, sustabdęs judesį; kavalerija turėjo nusipėstinti, tuo būdu nustojusi reikšmės. Pirmieji tankai prie Amien ir Cambrai pagerino pėstininko apsaugą ir judesį. Tačiau laimėjimo nepasiekė, nes tankų prasiveržimų pėstininkai neišnaudojo. II pas. kare vaizdas pasikeitė — suderinus tankų veiksmus su pėstininkais (vėliau pėstininkų šarvuočiais ir motorizuotais daliniais), motorizuota artilerija, kautynių aviacija ir parašiutininkais buvo pasiektas judrumas, lemtingas pagrindiniuose mūšiuose. Po II pas. karo tankai pagerinti naujomis technologinėmis priemonėmis, didinamas judrumas motorizuotomis priemonėmis ir helikopteriais, aprūpinant galingesne ugnimi, vėl virtusia svarbiu faktoriumi kautynių veiksmuose. Sekimui ir taikiniui suradimui elektroniniai aparatai padidino galimybes didesniuose atstumuose ir visokiose oro sąlygose pastebėti priešą, padidino galimybes tolimesniam raketų našumui ir tikslumui. Vakarų Europos valstybės ugnies svarbą lygina su judesiu, nes ugnis sutaupe gyvąją jėgą, tačiau vien ugnimi negalima užimti vietovę ir ją išlaikyti. Šiame derinyje yra svarbu vado sprendimas, kur ugnį galima pakeisti gyvąja jėga ir pastarąją pakeisti ugnimi, kad išsaugojus gyvybes. Teoretiškai atrodo paprasta, tačiau kautynėse, apskaičiuoti šaudmenų išteklių santykiyje su gyvąja jėga nesilaiko nustatytų normų, pasikeitus numatytoms kautynių aplinkybėms, nes priešas ir laikas dažniausiai veikia ne pagal numatytus nuostatus. Šiandienino ginklavimo sudėtyje brangios priemonės gali nepasiteisinti, palyginamai su taikiniu ar vietos pasirinkta svarba, todėl jų panaudojimui turi būti įvertintas taikynys. Judesys — staigus jėgų telkinys, greitas ir intensyvus smūgis priešui; toks pat judrus

telktinių jėgų išskleidimas atgal, anksčiau negu priešas suspės į smūgį reaguoti stipresniu priešpulu. Išvada ir būtų: ginklų ugnies ir gyvosios jėgos — smūgio derinys planuota judesio formoje.

Prie gerai organizuoto moderniomis priemonėmis sekimo yra svarbu maskavimas, kuris net ir moderniškų sekimo priemonių įtakoje kliudo greitai surasti taikinį; juo veiksmas judresnis, tuo maskavimas darosi sunkesnis. Artilerijos pozicijos, net ir antrame skaidinyje lengvai surandamos paprasta akimi (žiūronais) po pirmo šūvio, gi elektroninėmis sekimo priemonėmis tiksliai nustatomos pozicijų koordinatės, žemės ir oro ginklais gali būti išvestos iš rikiuotės. Bent dalimi galima priešą klaidinti netikrais pabūklais, arba nuolatos pabūklus kilnoti antrinėsna pozicijosna (1944 m. gruodžio m. Bastogn'ėje amerikiečiai būdami apsupime klaidino vokiečius kilnodami lauko patrankas kitosna pozicijosna, tuo išvengė vokiečių ugnies ir klaidino pabūklų skaičiumi). Išnaudojant vietos natūralines priedangas, nereikia vežiotis gramozdišką maskavimo medžiagą; tam reikalinga nuodugni vietovės ir priedangų studija ir geras planavimas numatytoje veiksmų vietoje. Su maskavimu ir judesyje išnaudojant vietos priedangas rišasi ir netikėtumas — nepastebėtam pulti priešą iš jam nelauktos vietos ir netikėtu laiku; daliniams, jų vadams ir kovotojams veikiant laisvai pagal susidariusias aplinkybes (dažnai ne pagal statusus ar istorinius pavyzdžius), pareiškiant pilną iniciatyvą, siekiant bendro tikslo.

Kelių paminėtų kautynių elementų apžvalga nėra nauja, vadovėliuose išsamiai apibūdinta, tačiau dažnais atvejais statutiniai nuostatai varžo iniciatyvą tikrose aplinkybėse, kurių jokie statutai ar istoriniai pavyzdžiai neturi, arba istorikai neužrašė, arba statutai išskiria tik tam tikrus elementus, kurie redagavimo metu būna doktrinos pagrinduose ir yra organizacijos centro kontrolėje.

Taktikoje paskutinio dešimtmečio technologija toli prašoko ginkluotų jėgų statines doktrinas, dėl to jai daugiau skiriama dėmesio negu taktikai. Esmėje, tačiau, techno-

loginės priemonės turi būti taikomos karinių uždavinių ir jų vykdymo ir jų vykdymo galimose arba esamose aplinkybėse reikalavimams, atsižvelgiant į savo ir priešų pajėgumą gamyboje (karinių priemonių ir ginklų), technikos pažangoje, ištekliuose (medžiagomis ir gyvąja jėga-žmonėmis) geografines sąlygas, galimų veiksmų teatrą, jo aplinką ir kt. J.A.V. pramonė nuolatos gerinama technologinėmis priemonėmis ir ginklais apkrauna kovotojus ta prasme, kad naujenybės neatitinka tuolaikinei taktikai veiksmuose (nes technologijai skiriamas pirmaujantis dėmesys). Technologinė pažanga negali atsilikti vienoje valstybėje, kai kaimyninės pas save pažanga atatinamai pritaiko, kad viršytų kaimynus savo pajėgumu.

KARINĖS NAUJIENOS

— Amerikiečiai stato naujo tipo helikopterį, kurio struktūra, išvaizda ir veikimas skiriasi nuo dabartinių — didesniu skridimo greičiu, judrumu, turės daugiau veiksmingesnių ginklų, bus lengviau valdomas, reiks mažiau priežiūros. Daugeliu atvejų "mažieji karai" patvirtino helikopterių svarbą taktiniuose veiksmuose; jų reikšmė bus dar didesnė judraus pobūdžio karuose, kur nebus galimybės išlaikyti šiandieninėje apimtyje naudojamus aerodromus, skirtus tiesioginės pėstininkų paramos lėktuvams ir tiekimui, todėl tenka ieškoti priemonių, kurios turimose aplinkybėse patenkintų statomus reikalavimus.

Naujas helikopteris bus pagamintas iš specialios medžiagos, radaru nepastebimas, aerodinamiškų formų, šonuose turės trumpus panašius į lėktuvo sparnus, uodegoje įrengtą sprausminį variklį, kuris stums helikopterį kaip raketą. Dalis jo jėgos bus sunaudojama sukti helikopterio sparnus, kurie bus virš liemens, ties helikopterio svorio centru.

Naujo helikopterio LHX (Light Helicopter Experimental) dviejų tipų (žvalgybos ir kautynių) pagaminimui skirta apie \$30 milijonų; ginklavime numatoma jų turėti apie 15,000, kurie bus atsparūs radiacijai, chemi-

niams ir biologiniams ginklams, dalinai šarvuoti, valdomi vieno lakūno, kuris ginklus ir helikopterį šalia kitų priemonių galės valdyti ir balsu — žodžiais. Transporto helikopteriai galės gabenti vienos tonos krūvį. Skridimo greitis apie 500 km/val.

— NATO organizacijai priklausančios Europos valstybės, "Welt am Sonntag" pareiškimu, mano, kad yra reikalingas nepriklausomai nuo J.A.V. karinės priedangos Europoje (gal ir kituose kraštuose) keisti II pas. karo įsisenėjusias karines doktrinas, nes amerikiečiai daugiau dėmesio skiria viduriniams rytais ir Ramiojo vandenyno aplinkai, be to, amerikiečiai gali savo ginkluotas jėgas iš Europos atitraukti, tuomet NATO jėgos Europoje atsirastų labai kritiškoje padėtyje. 1984 m. balandžio m. prancūzų žurnalo "Armees d' Aujourd'hui" duomenimis, NATO — Varšuvos pakto ginkluotų jėgų santykis Europoje atrodė sekančiai: kovos lėktuvų NATO — 3200, Varšuvos Pakto — 8300; tankų — NATO — 15,300, V. Pakto — 46,000; kovos laivų NATO — 476, V. Pakto — 356.

NATO ginkluotų jėgų štabo viršininkas gen. B. F. Rogers mano, kad galimo karo atveju vakarų Vokietijos teritorijoje planuota judrios gynybos doktrina neatitinka vietos reikalavimams — stoka erdvės judrių veiksmų laisvei (manevrui). Judrios gynybos veiksmams, naudojant pažangias technologijas priemones, ginkluoto konflikto atveju turi būti perkelti Varšuvos Pakto valstybių teritorijon, puolant giluminius priešų jėgų skaidinius ir tiekiamą, tikslu sutrukdyti telktinių smūgių puolimus, neutralizuoti elektroninį sekimą, visokeriopą transportą ir susisiekimą, strateginius ginklus, ypatingai raketas, sunkių ginklų pozicijas, vadovietes, apskritai gyvybinius karinius centrus.

Anglų, prancūzų, vak. vokiečių, italų ir Beneluxo valstybių užsienių reikalų ministrai planuoja susitikti ir aptarti planą, suorganizuoti Europoje pramonę, nepriklausomai nuo kitų valstybių, paruošti ir suvienodinti NATO ginklavimą, vadovavimą ir ginkluotų jėgų organizaciją, atatin-

kančių reikalavimams (jei nepavėluos! — Red.).

— 1971 metais iš amerikiečių pirktiems 175 Mc Donell D. F-4F taktiniams naikintuvams vak. vokiečiai pagerino ginklavimą ir sekimo priemones — pritaikė "Maverik" ir AGM 65 žemės taikiniams skirtas raketas, vairuojamas elektro-optinėmis ir elektroninėmis priemonėmis, įrengė "Sidewinder" AIM91 raketą, automatinę radaro sistemą, galinčių sekti priekin ir žemyn, taiklesnius automatinius ginklus ir kt. Pagerinti F-4F turės pirmenybių prieš rusų MIG-23, MIG-25, MIG-25A ir kt.

— Švedų "Bofors" pagamino pėstininkams dvivamzdį priešlėktuvinį raketsvaidį RBS70E, pritaikytą šaudyti visokiame ore ir visokių laikų. Tiesioginę tarnybą sudaro du kovotojai. Su lesario ir infra-raudonu spindulių taikymo įrengimais, pabūklas šaudymui parengtas ant trikojo, laidais sujungtas su miniatiūrine kompiuteriais skaičiavimo "stotimi", kuri pagal sekimo gautus duomenis, per kelias sekundes nustato taikinio vietą, greitį, skridimo kryptį ir perduoda pabūklui taikymo ir ugnies duomenis. Tolinaša — 10 km. Pabūklas su raketų ištekliais vežiojamas Bv-206 sunkvežimiu, galinčiu važiuoti ir laukais. RBS70E papildys anksčiau turėtą pėstininkų priešlėktuvinį vienvamzdį RBS70, kuris buvo tinkamas naudoti tik dienos metu.

— Amerikiečiai įvedė ginklavimą naujo tipo MH53E helikopterį, pritaikytą minų ieškojimui vandenyuose. Iki šiol buvo CH53, kuris tarp kitko buvo naudotas minų ieškojimui HAIPHONG UOSTE IR Suezio kanale. Naujas helikopteris yra didesnis (šiuo metu laikomas didžiausiu pasaulyje), stipresne struktūra, tankai talpina 3200 galionų kuro, kurio pakanka keturioms valandoms minų ieškojimui; taip pat galima pridėti priedinius kuro tankus ir kurą papildyti ore. Pagerinta helikopterio valdymo sistema, sparnai, pagaminti iš specialios medžiagos, užtikrina neribotą "tarnybos" laiką.

— Anglai pagamino rankinę gra-

natą su elektroniniu sprogdikiu, kuri sprogdama nesukelia jokio garso (šnyptimo), neskleidžia gaisrų degančio juodo parako dūmų. Sandariai įmontuota maža baterija (panašiai kaip quarco laikrodžių) sujungta su mažu elektroniniu mechanizmu, kuris, paspaudus mygtuką, su uždelsimu perduoda elektros srovę į perokselino kapsulę. Elektroniniai sprogdikliai yra saugesni ir labiau užtikrinti už ilgą laiką naudotus fosforo trinties ir juodo parako derinio naudotus sprogdikius.

— Amerikiečiai pagamino PLSG (Precision Location Strike System) lėktuvą, aprūpintą elektroniniais įrengimais atrasti ir tiksliai nustatyti priešlėktuvinės gynybos ir sekimo pozicijas, kurių koordinatės (pagal turimus žemėlapius) perduoda taktiniam oro sekimo skyriui; pastarasis nusprendžia, kuriuos taikinius pirmoje eilėje pulti.

— Japonai pradėjo ilgalaikę erdvių programą — numato statyti raketą H2, kuri galės iškelti Žemės orbiton 2 tonų satelitą. Tai bus šešis kartus galingesnė raketą už kitas, kurias japonai šiuo metu gali pagaminti. H2 raketos savo pačių dirbtuvių gamybai numato išleisti apie 1 milijoną dolerių. Raketos varymui bus naudojamas skystas kuras, tuo pačiu principu, kaip ir dabartinis H1 raketos mažų satelinų Žemės orbiton iškėlimas.

— Rusai išbandė "Kaspijos Baidyklę" — skraidantį laivą su 900 kovotojų krūviu. Didžiulis orlaivis gali pakilti virš vandens apie 40 pėdų ir skristi 340 mpv greičiu iki 250 mylių atstumų be kuro papildymo. Orlaivis turi apie 100 pėdų ilgio sparnus (po 50 pėdų kiekvienoje pusėje) su turbiniais motorais, kurie "supučia" oro "sluogsnį" tarp orlaivio sparnų ir vandens paviršiaus, tokiu būdu juo orlaivis yra arčiau vandens paviršiaus, todėl didesnė orlaivio kėlimo galia, nes "supučiamą" didesnė oro masė. Kampinė turbinių variklių padėtis orlaivio sparnų atžvilgiu stumia orlaivį suspausto oro paviršiumi. Orlaivis ginkluotas artimo našumo (iki 30 mylių) SS N22 raketomis ir numatomai panaudoti jūrų desantams bei vietovių blokavimui, kaip pav. Bosforo sąs.,

arba Baltijos jūros išieigoms (Skagerakas, Kategatas) ir Šiaurės jūros prieigoms. SS N22 raketomis šiuo metu yra ginkluoti "Sovremenny" klasės naikintojai.

— Nuo 1984 m. gruodžio m. rusai pradėjo radijo trukdymus amerikiečių satelitų transliacijoms, kurie sekė rusų vykdomus raketų bandymus. Pagal ankstyvesnę sutartį raketų bandymų sekimas iš erdvių buvo legalizuotas.

— 1984 m. pabaigoje rusai pagamino naujo tipo vidutinį tanką (pakaitalą T-72) pritaikytą kilnoti lėktuvais ir helikopteriais, skirtą kovai prieš pėstininkų šarvuočius ir tiesioginei judrių dalinių paramai. Tankas dalimis gaminamas Lenkijoje, Čekoslovakijoje ir SSSR.

— Anglai pagamino laivyno aviacijai skirtą žemo skridimo raketą "Sea Eagle" kovai prieš prieš laivus. Raketa laidoma iš lėktuvų (RN "Sea Harrier", RAF "Buccaneer", helikopt. "Sea King") ir turi sustiprintą užtaisą su elektroniniais taikymo ir vairavimo įrengimais.

MOKSLAS IR TECHNIKA

SKAIČIAI

"Matematika (mokslas nagrinėjantis sąryšius tarp kiekybių, dydžių ir jų savybių) yra kalba kuria nusakoma gamta" tvirtina Nobelio laureatas R. Richter, kalbėdamas apie XVIII šimtmetyje prancūzo matematiko, astronomo J. LaGrange susistemintas diferencialines lygtis (LaGrange 1792 m. sudarė metrinę metų ir saikų sistemą, nustatė būdas skaičiuoti dangaus kūnų orbitas). Matematikos mokslas siejamas su realiais dalykais (daiktais, medžiaga, apraiškomis), matomais, jaučiamais, girdimais, kuriais galima įdomautis kaip pav. tolimomis žvaigždėmis, besisupančia švytuokle, vaivorykšte, šiluma, žemės drebėjimais, medžiagos elementais, celėmis... "Yra neįmanoma nusakyti gamtos ir joje tarpstančių dėsnių grožio, kurį žmonės galėtų turimomis savybėmis pajusti be suprantamo matematinio ryšio..." (R. Richter). Dar šešis šimtmečius prieš Kristų graikas filosofas, matematikas Pitagoras

nustatė, kad muzikinės skalės intervalus galima išreikšti skaičiais, aritmetinėmis proporcijomis; iš to pasiliko posakis — "daiktai yra skaičiai". Vadovaudamasis Pitagoro samprotavimais, Euklidas (graikas, matematika III a. pr. Kristų) suformulavo geometrijos pagrindus, gi tuolaikinis astronomas Aristarchas sudarė heliocentrinę hipotezę (prielaidą), kad žemė sukasi apie savo ašį ir keliauja aplink saulę, kad mėnulio skersmuo yra trys vienuoliktosios žemės skersmens. Platonas (graikas, filosofas, matematikas IV a. pr. Kr.) Pitagoro nuostatų įtakoje mokė, kad "Daiktai pamėgdžioja — imituoja skaičius".

Dar Pitagoro laikotarpyje buvo nustatyta, kad skaičiai yra racionalūs (logiškai apriboti — jais galima išreikšti santykį dviejų apribotų skaičių); tačiau vėliau atrasta, kad yra ir neracionalių skaičių, pav. apskritimo lanko santykis su spinduliu 3.14159... (skaičius be pabaigos), arba kvadratinė šaknis iš minus vieno — toks santykis yra ne vien neracionalus bet ir negalimas. Neracionalūs skaičiai reliatyvumo teorijoje įgalino suprasti erdvės formą keturiuose matavimuose ir jos tęstinumą erdvės ir laiko santykių.

J. Kepler'is, vadovaudamasis Pitagoro idėjomis, patvirtino Aristarcho heliocentrinę hipotezę apie saulės sistemos planetų orbitas; jis rašė: "... geometrija jau buvo pirm Visatos pradžios, ji yra sutapusi amžinybe..." H. Hertz tvirtino, kad "matematinės formalės nėra pačios iš savęs ir jos nėra protingesnės už išradėją..." quarkai, elektromagnetinės bangos, radiacija ir kt. buvo atradėjo išdava, išreikšta matematine forma. J. C. Maxwell nustatė, kad skaičiai, išreiškiantys šviesos greitį, atitinka elektromagnetinio greičio skaičiui (300.000 km/sek). Skaičių santykis tarp atomo protono ir Visatos žinomos apimties atitinka elektros ir visuotinos traukos jėgų santykio skaičiams (vienetas padalintas iš 4.17 padauginto iš dešimties 42 laipsnyje); išvadoje — keičiantis Visatos apimčiai, turi keistis ir visuotinos traukos jėga. Keičiantis elektrono masės santykiui su protono, atitinkamai keičiasi ir atomo savybės (prigimtis).

Skaičiai yra santykių išreiškimo priemonė, sudaranti pagrindą reliatyvumo teorijoje, pav. laikas suderintas su trijų matavimų erdve sudaro keturių matavimų erdvės — laiko tęstinumą. Mokslininkai bando atrasti prielaidą, iš kur ir kodėl tokie skaičiai atsiranda, kad galėtų aiškintis toliau siekiančius klausimus, nes pav. Visatos atsiradimas yra tik teoretinės prielaidos; matematika skiriasi nuo daiktų ir reiškinių, nes tai yra mąstymas, apie juo pagrįstais logiškoms prielaidoms skaičių formoje, kurių išdavoje palaipsniui prieinama prie radikalaus (apčiuopiama) apibūdinimo-nusakymo. Pavyzdžiui dažnai girdime apie quantum'ų teoriją (energijos apimties, kiekio apraiškos), kuri nenusakoma aiškiais apybraižomis — tai nėra kurios nors dalelės, daiktų ar erdvių apraiškos, arba kuo nors pagrįsta teorija ar lygtis; tai daugiau panašu į sandarą filosofinių samprotavimų, iš kurių paradoksinės sudėties sudaromos išvados, pagrįstos tam tikrais samprotavimais, gi skirtingi, neatitinkantys pirmykšties samprotavimams, paradoksų sudėtį paverčia absurdu. Pav. šviesos bangos palyginamos elektronams, kurie yra tarytum dalelės, tačiau pasireiškia kaip bangos; jei reikėtų nustatyti elektrono buvimo vietą atomo orditoje, traktuojant elektroną kaip dalelę, reikėtų sustabdyti jo judesį, bet laikas nestoją, gi judesys matuojamas laiku ir matu (amalogiškai yra su visomis elementarinėmis masėmis, pav. lakštingalos giesmė — klausant gaunama garsų visuma, gi kurio nors atskiro garso įtarpas paliekamas negrąžinamai laikrodžio rodomo laiko tėkmėje, kad ir milijoninė sedundės dalis yra nauja, — buvusi tolsta tolygiai kaip ateinanti artėja, prabėga ir taip pat tolsta. Masės vietos nusakymas yra nepastoviai reliatyvus abstraktinėje formoje.

Pagal K. C. Cole "The Numbers"

Laseris — chirurgas

Plačiai naudojamas laseris, kompiuterių pagelba keliais pluoštais nukreiptas atatinama kryptimi į organizmo dalį, nesužalodamas praeina milijonus celių iki „suranda“ blogas celes, kurias išsklaido, gi blogų celių „atplaišas“ kraujas išnešioja į filtravimo centrus — inkstus. Naudojant šį būdą, be operacijų pašalinamos iš organizmo sistemos nereikalingos arba gendančios celės ir jų telkiniai.

Plastika plieno vietoje

„Du Pont“ firma pagamino specialią plastiką (Armaid), tinkančią tam tikriems (radial) automobilių ratams, kaip pakaitalą plieninių sutvirtinimų (vielų). Padangos su plastikos sutvirtinimais yra elastiškesnės, mažesnio riedėjimo pasipriešinimo ir ilgesnio dėvėjimo už padangas su plieno vielų sutvirtinimais. Minėta plastika pakeis daugelyje įrengimų metalą, plastinį stiklą, asbestą ir kt.

„Armaid“ plastika yra penkis kartus atsparesnė už plieną (tam tikrose ribose, atspari liepsnai ir didelio elastingumo tarpe minus 320 ir plius 360 laipsnių F temperatūros, dėl to numatoma plačiai naudoti laivuose, lėktuvuose, raketose ir kt. tokiu būdu bus didesnės galimybės didinti konstrukcijų apkrovimus, arba mažinti konstrukcijos svorį (pav. „Boang“ 767 lėktuvo konstrukcijos svorį sumažintų vieną toną), pagerintų helikopterų sparnus ir lėktuvų propelerius (didesnis atsparumas virpėjimams). Be to, „Armaid“ pigesnė apie 30% už metalą. Ginklavime „Armaid“ naudojama pėstininkų šarvuotiems (plastikos šarvai nepramušami pėstininkų ginklais ir granatomis), kovotojų šalmai lengvesni ir didesnio atsparumo už plieno šalms; lauko priebėgos ir vadovietės lengvesnės ir atsparios prieš branduolinius kritulius, cheminius ir biologinius ginklus; bandymuose pastatytos žemės paviršiuje slėptuvės (priebėgos) atlaikė didelio galingumo sprogdytus užtaisus.

Jūrų gelmių „helikopteris“

Anglai išbandė kiaušinio formos,

apie 8 pėdų skersmens, jūrų gelmių nardymo įrengimą „ROV“, pritaikytą gelmių tyrinėjimams ir įvairiems povandeniniams darbams. Penkių colių akrylio kiaučiui „ROV“ lengvai valdomas vieno vairuotojo, vandenyje gali laisvai judėti visomis kryptimis apie 35 km/val. greičiu ir pakelti apie 200 svarų krovinį. Nėrimo gylis apie 3200 pėdų. Nardlavis ypatingas tuo, kad viduje, nežiūrint kuriame gylyje jis būtų pasinėrus, yra pastovus jūros paviršiaus slėgimas (14.7 psi), todėl po ilgesnio buvimo vandens gylyje, įgulai iškilus į paviršių, nesusidaro dujų burbulų kraujo apytakoje. „ROV“ turi dvi „rankas“, hidrauliniai valdomas visomis kryptimis. Planuojama pastatyti „ROV“ II pritaikytą 20,000 pėdų gyliui (apie 90% jūrų dugno yra tame gylyje).

Apsauga prieš lėktuvų susidūrimus ore

Lėktuvų susidūrimas ore yra neretas atvejis; J.A.V. kiekvienais metais tokių atsitikimų būna apie dešimtis. Pastaruoju metu amerikiečiai įrengė eilėje komercinių lėktuvų TA-CAS (Traffic Alert-Collision Avoidance System) aparatus — dydžio kaip automobilių greičio rodikliai kurie iki 15 mylių atstumo „pastebi“ ir garsu bei ženklais įspėja lėktuvo vairuotoją apie artumoje esantį kitą lėktuvą, jo skridimo kryptį ir atstumą, taip pat „nurodo“ kuria kryptimi lėktuvams turi skristi, kad išvengtų susidūrimo. TA-CAS įrengimas mažiems lėktuvams kainuoja apie \$3,000. Dėka TA-CAS aparato 1984 metų pradžioje prie New York'o buvo išvengta keleivinio lėktuvo susidūrimo su privačiu „Cesna“ lėktuvu. Iki 1986 metų numatoma TA-CAS aparatais aprūpinti visus keleivinius lėktuvus.

Atrasta kita saulės sistema ir planeta Visatoje

Pasadena observatorijos (Kalifornijoje) astronomai atrado 50 šviesmečių atstu saulę — žvaigždę „Beta-Pictoris“, apsuptą kosminių dujų ir turinčią planetas, panašiai kaip mūsų saulės sistemoje. „Beta-Picto-

ris“ žvaigždė buvo atrasta 1983 metais — Žemės orbiton iškeltu infra-raudonų spindulių teleskopu.

Arizonos observatorijos astronomas atrado „Biesbroeck 8“ žvaigždės orbitoje (apie 600 milijonų mylių atstu) tamsų kūną, mažesnę už Jupiterį, tačiau mase už jį didesnę apie 50 kartų (Jupiterio skersmuo yra 142,000 mylių ir masė 318 kartų didesnė už Žemės). „Biesbroeck 8“ žvaigždė yra 21 šviesmečio atstu nuo Žemės ir jos palydovas pavadintas „8B“ yra tamsiai rusvos spalvos, su paviršiaus temperatūra apie 2000° F (Jupiterio — apie minus 240°F), todėl astronomų spėjimu „8B“ naujai atrastas dangaus kūnas yra „rudas nykštukas“, t.y. savo amžių baigianti žvaigždė, nes paviršius t^0 yra aukšta, turiu nedidelė, bet dideliu masės tankumu. Mažų žvaigždžių (kaip mūsų saulė) paviršiuje vyksta atominė reakcija — labai aukštoje t^0 vandenilio izotopai jungiasi į sunkesnius atomus atpalaiduodami didelius kiekius energijos. Sunkesni atomai žemesniuose sluogsnuose, didėjant slėgimui ir traukos jėgai, jungiasi į dar sunkesnius; kai paviršiuje „kuras“ išsibaigia, žvaigždės dydis mažėja, didėja tankumas, tokiu būdu žvaigždė „temsta“, ruduoja, kuriam laikui virsta „rudu nykštuku“, tačiau „nykštuko“ viduje dėl slėgimo didėja temperatūra, sunkūs atomai „išrenjami“ atpalaiduojant elektronus ir protonus, atspalaiduoja dideli kiekius energijos — kaitros, gi neutronai jungiasi į branduolį, sudarydami sąlygas nautroninei žvaigždei (jei yra pakankamai masės). Ilgainiui (išsibaigus „kūriui“ „rudas nykštukas“ paviršiuje užgęsta — temsta, o viduje didėjant slėgimui sprogsta, sušviesdamas „super nova“, arba virsta tamsiu dangaus kūnu-planeta; visa tai vyksta priklausomai nuo masės dydžio ir jos savybių. Kokia naujai atrasto dangaus kūno 8B ateitis, sužinos tolimi mūsų ainiai.

Nauji satelitai

1984 m. rugpjūčio m. 16 d. iš Cape Canaveral, Floridoje, „Delta“ raketa iškėlė žemės orbiton Anglijos, Vakarų Vokietijos ir J.A.V. satelitus,

skirtus žemės magnetinių jėgų ir saulės vėjų tyrinėjimams. Amerikiečių satelitas, atsiskyręs nuo kitų "bendrakeleivių", perėjo žemės orbiton 31,7000 mylių aukštyje tą pačią dieną, kiti du, sekančią dieną pasiekę 70,000 mylių aukščio, orbitose pradėjo savo keliones virš Žemės magnetinio lauko. Pagrindinis visų trijų satelitų uždavinys — tyrinėti "saulės vėjus" kurie apie 400km/sekundę greičiu "atsimuša" į Žemę supantį magnetinį lauką, ir saulės "vėjų" išlektintos dalelės sudaro Van Allen juostą tarp 2000 ir 15,000 km atstu nuo Žemės paviršiaus. 1958 m. amerikietis Van Allen nustatė Žemės magnetosferos ribas — saulės pusėje siekiančią 57,000 km, priešingoje — "vėjų" nustumtą virš pusės milijono km. Van Allen juosta dar vadinama Žemės skėčiu, saugančiu gyvybę Žemėje nuo kosminės radiacijos. Vokiečių satelitas per septynis mėnesius saulės "vėjų" sferoje palaipsniui išleido ionizuotą bario ir litiaus atomų debesis, kurie "vėjų" nešami nužymės jų sklaidimą, tokiu būdu stebėjimais iš kitų satelitų bus nustatyta saulės "vėjų" įtaka į Žemės magnetizmą, oro atmainas ir radio bei radaru naudojamas ryšiui bangas.

Maždaug dviem savaitėm anksčiau (VIII.4.84), triaukštė, 157 pėdų, "Arlane" vakarų Europos vienuolikos jungtinių valstybių gamybos raketa iš prancūzų Guinėjės pirmą kartą Žemės orbiton iškėlė du ryšio satelitus. Po 18 minučių kilimo "Arlane" atpalaidavo pirmą ECS2 satelita 22,400 mylių aukščio orbiton virš Žemės pusiaujo. Po 4 minučių ton pačion orbiton iškilo prancūzų "Telecom 1" televizijai skirtas satelitas.

Lauko Artilerija

Kiekvienas laikotarpis sukuria savo karų formas. Kiekvienas karas turi savo teorijas, grįstas tuolaikine filosofija.

K. von Clausewitz

Buvo spėliojama I Pasaulinį karą būsiantį "trumpą ir pramoginį", tačiau jis užsitęsė apie 5 metus sunkiose vyraujančios gynybos kovose prieš nesėkmingus ir nuo-

stolingus puolimo veiksmus. To įtakoje Pasaulinio karo išvakarėse eilė valstybių ruošė ginkluotas jėgas gynybai, neužmirštant ir brangiai kainavusių įtvirtinimų linijų, tačiau ano meto technologijos pažanga lemtį pasuko kita kryptimi — vokiečiai "žaibiniu karu" ir sąjungininkai Normandijos invazija parodė "Maginot" ir "Atlanto Pylimo" įtvirtinimų menką vertę.

Šiuolaikiniai taktiniai reikalavimai ir dideliais šuoliais kintanti technologija atskleidė naują karinių samprotavimų laikotarpį, kuriame tarpe daugelio kitų išliko skirtinga lauko artilerijos reikšmė kautynėse. Dabartinės lauko artilerijos kautynių dalinių tiesioginė parama yra ribota, nes pilnumoje nepritaikyta judrios gynybos reikalavimams. Beveik visose kariuomenėse lauko artilerijos techniškos galimybės, nuo II Pas. karo, mažai pasikeitė — menkas taiklumas ir ugnies galingumas netiesioginiu taikymu (ypatingai prieš judančius šarvuočius), didelė priklausomybė šaudmenų tiekimui, palyginamai nelankstus ugnies kilnojimas, menkas jūdrrumas (ypatingai naudojant arklių trauką), didelis ir lengvai pažeidžiamas taikynys. Kai šarvuočiai, išnaudodami technologiją, priėjo prie galimybių kliudyti taikinį judesyje ir iš "pirmo šūvio", lauko artilerijos pritaikymas moderniems standartams Vakarų valstybėse vyksta lėtai. Tuo susirūpinę NATO valstybės, nes galimo karo atveju su Varšuvos pakto viršijančiomis ir techniškai palyginamai gerai aprūpintomis ginkluotomis jėgomis būtų "mirtinai pavojinga kova NATO kariuomenei turint archyvinę lauko artileriją" (maj. J.P. Perruche, The Field Artillery).

Paskutiniame dešimtmetyje NATO valstybių ginkluotos jėgos lauko artilerijos daliniuose gerino ryšių ir susisiekimo priemones, didino pabūklų kovingumą (šaudymo tikslumą) prieš judančius taikinius netiesiai taikant, padidino sviedinių galingumą, tolianašą, ugnies intensyvumą visokiose laiko ir oro sąlygose. Padidintas pabūklų sviedinių rūšių kiekis, pritaikant raketinę sviedinių

konstrukciją tolianašos didinimui, tokiu būdu skirtingiems taikiniams galima pritaikyti skirtingos paskirties sviedinius. Lauko pabūklams pagamintos vietovių minavimui specialios minos, kurias galima "išdėstyti" prieš užimtose vietose, taip pat pritaikyti radaru valdomi sviediniai-raketos. Didesniuose atstumuose ir greitam priešui suradimui naudojama radaro sistema, kuri atrastus pastebėjimus tuo pačiu metu perduoda pabūklus valdantiems kompiuteriams. Visos naudojamos elektroninės priemonės atsparios priešui trukdymams. Labai reikšmingas pagerinimas, tai lauko artilerija, su visomis pagalbinėmis priemonėmis, įrengiama motorizuotose šarvuočiuose, galinčiuose važinėti ne vien keliais bet ir luakais bei miškingose vietose.

Lauko artilerijos vienetuose didinami pabūklų kiekiai, tokiu būdu mažesniuose daliniuose stiprinamas ugnies galingumas ir telktiniai ugnies smūgiai. Dalinių organizacija paliekama tradicinė (būriai, baterijos, grupės). Yra nusistatymas padidinti mažesnių dalinių skaičius įvedant tiesiogines priešlėktuvinės apsaugos ir techniškus dalinius. Taktiniai stiprinama tiesioginė ir įvairi parama divizijų ribose, padidinant pabūklų kalibrą iki 155 mm., kad kaunama ugnimi pasiektų taikinius iki 20 km atstumo.

Planuotojų nuomone, Varšuvos pakto šarvuotos ir stipriai remiamos motorizuotos artilerijos ginkluotos jėgos, paruoštos puolimui, skaičiumi viršija besiruošiančias judriai gynybai NATO jėgas su kruopščiai pritaikytomis modernios technologijos priemonėmis savo kokybe, ne skaičiumi, pranešančias priešui skaitlingas, technologiškai mažiau pažangias jėgas. Pastebėtina, kad gerų ginklų sėkmingam panaudojimui reikia atitinkamai paruoštų, sugebančių tinkamai valdyti sudėtingus ginklus kovotojų — tai silpnoji Varšuvos pakto ginkluotų jėgų dalis. Lauko artilerija, kaip ankstyvesniuose karuose, taip ir galimame ateities, turės didelės svarbos.

D.

Arėjas Vitkauskas pradėjo rašyti prieš 70 metų

Nuo senų laikų Kario skaitytojai beveik kiekviename Kario numeryje užtinka ilgesnį ar trumpesnį Arėjo Vitkausko parašytą žodį. Paskutiniu metu tie parašyti sakiniai yra trumpi eiliuoti posmai, dvelkiantys sąmojumi ir persunkti šypsniu perpinta nuotaika. Pirmą savo eilėraščių jį parašęs 1915 metais. Taigi prieš 70 metų. Ta proga KARYS siunčia geriausias linkėjimus bei sveikinius.

Kas tas Arėjas Vitkauskas? Lietuvių Enciklopedijos XXXIV tome apie jį taip yra parašyta:

2. Arėjas (gimęs 1902 VI 28 Šiauliuose) žurnalistas, rašytojas. Lietuvos kariuomenėje tarnavo savanoriu. 9 pėst. pulke įsteigė pirmą Lietuvos kariuomenės dalių laikraštį Tėvynės Gyvenimą. Apsakaitėmis, eilėraščiais pradėjo bendradarbiauti Kariškių Žodyje, vėliau Karyje. Atlikęs karinę prievolę išvyko į Škotiją ir čia redagavo Išeivių Draugą. Grįžęs į Lietuvą apsigyveno Šiauliuose ir čia su J. Šliūpu įsteigė Etinę laisvamanių dieną, redagavo Šiaulių Naujienas. Viliau dirbo Lietuvos Žiniuose. 1933 išvyko į JAV. 1919 — 40 yra bendradarbiavęs Amerikos lietuvių spaudoje; nuo 1940 bendradarbiauja tik angliškoje — Wall Street Journal, Coronet, Reader's Digest, ir t.t.. Ligi atvykdamas į JAV, V. mėgino Lietuvoje verstis vien tik žurnalistika ir rašė į daugelį laikraščių — Iliustruotoje Lietuvoje, Trimite, Ryte, Mūsų Krašte, Vaire, Lietuvos Aide, Savivaldybėje, Rygos Garse, Jaunime, vaikų laikraštėliuose — Žiburėly, Žvaigždutėj, Saulutėj ir kt. Yra įsteigęs žinių biurą (News Bureau), kuris teikia žinias pramonės žurnalams. V. renka emigrantų išspausdintas knygas perduoti laisvos Lietuvos univ. Išsp. Spinduliai ir šešėliai 1926, Už tėvynę 1927, Po balta skraiste 1927, Numirėlis iš karsto, 1936, Words of Tomorrow ir An Immigrants Story (1956).

Klaidos atitaisymas

1984 m. lapkričio mėn. Karyje (405 psl.) atspausdintas eilėraščių "Vėlinės" yra ne J. Mikšto, bet D. Mickutės - Mitkienės.

Atleiskite už klaidą!

Kario red.

ARĖJAS VITKAUSKAS

T Ė V Y N Ė

(Pats pirmasis mano eilėraščių).

Ramu gyventi savo tėvynėj—
gražiojoje mūsų Lietuvoj,
kur žydi amžina ramybė
ir laukai, pievos vis žaliuoj.

Kur ant aukštų senų kapelių
išaugę drūti ažuolai,
kurie daug ką apsakytų
ką seni užslėpė laikai.

Čionai po ažuolų pavėsiu,
sausame smėlyje giliai,
užmigę ilsisi didvyriai . . .
Ilsėsis jie čia amžinai . . .

Bet dabar — jau visur tylą,
negirdėt rago jau balsų:
nebjoja vyrai jau į karą . . .
Nutilo . . . Jau visur ramu.

Šiauliai, 1915 m.

Arėjas Vitkauskas

T E S T A M E N T A S

Skrisdamos smarkios sparnuotos savaitės
sklaido gyvenimo knygos lakštus,
mano gyvenimo apsakaitės
greitai visai nebebus.

Laiko prabėgančio sukurió vėjas
knygos baigtos net sutrenks viršelius,—
bus būta gyvenimo, bus tai Arėjas,
su vėjų praūžęs jam skirtus kelius.

Džiaugsmo pats sau nesuspėjęs pagauti,
(ragino metai skubėti toliau),
norėčiau tame jį širdims atnašauti—
gyvendamas ką parašiau . . .

Chicago, Ill., 1934.II.2 d.

Š. m. Kario 2 nr. pateikiau Akiračių 1983 m. 9 nr. išspausdintos JAV valstybės d-to dokumento ištraukos "Žydų išnaikinimas" atpasakojimą, kur buvo paminėta, kad 1941 m. birželio 28 Kaune, Lietūkio garaže lietuviai vykdė žydų žudynes. Į tą tvirtinimą dabar 1984 m. Akiračių 9 nr. buvo išspausdintas Sao Paulo, Brazilijoje, gyvenančio inž. Algirdo Mošinskio "Liudininko pasisakymas I" ir 10 nr. to paties straipsnio II dalis. Jų pagrindinius tvirtinimus čia sutrumpinęs ir pateikiu.

Tą dieną inž. Mošinskis ėjęs pėsčias iš Aukštosios Panemunės į Kauno senamiestį. Ėjęs Vytauto prospektu, kur ir buvo tas nelaimingas Lietūkio garažas, prospektui sukantis į dešinę, ties Karo ligonine, kairėje prospekto pusėje. Liudininkas, priėjęs arčiau garažo, užgirdęs didelį triukšmą ir garsiai šaukiančius vokiečių kariu "schneller, schneller" (greičiau, greičiau). Pamatęs ir kelias dešimtis jaunų žydų, bėgiojančių į prie garažų buvusias arklides ir iš ten grįžtančius su arklių mėšlu rankose. Vokiečių kareiviai bėgiojančius žydus mušę kuom tik pakliuvo. Vienas kareivis geležinėm šakėm badęs jauno žydo pilvą ir rėkęs: "Jūs nukryžiuot Kristų". O žydas, laikydamas mėšlą rankose, taisinosi: "Aš nekryžiuau Kristaus." Bet vokiečiai vistiek jį badę kol pagaliau smeigęs šakes į pilvą, ir žydas susmukęs.

Iš raštinės išėjęs vyresnio amžiaus ir laipsnio vokiečių karys, matęs kas vyksta, ir visas nušvitęs nužingsniavęs į miestą.

Liudininkas taip pat matęs, kaip vienas vokiečiai privertęs jauną žydą

ropoti keturiomis ir valgyti arklių mėšlą. Vokiečiai šakėmis vis badę žydo užpakalį, o sukruvintu užpakaliu žydas ropojęs toliau. Vokiečių kareivių buvę apie 10. Visi jie buvę apsirūpinę kastuvais, šakėmis, vamzdžių, gabalais, plaktukais ar deliais raktais. Žydų galėję būti 30-40. Jie visi buvę jauni, sveiki, gerai nuaukę.

Nei žydai nesigyne, nei niekas iš žiūrovų žydų negyne, nors jų taip pat buvę susirinkę apie 30.

Liudininkas, pamatęs besiantinantį stačiatikių kunigą, priėjęs prie jo ir paprašęs, kad jis nueitų į Lietūkio raštinę ir pasikalbėtų su vokiečių vyresniuoju ir paprašytų sustabdyti tokį žydų linčą. Liudininkui atrode, kad dvasininko prašymo vokiečiai geriau klausys, kaip jo, civilinio žmogaus. Bet dvasininkas buvęs išsigandęs ir, nei vieno žodžio netaręs, nuskubėjęs tolyn. Tai buvę apie 10 val. ryto. Po pietų, apie 2 - 3 val., grįždamas į Panemunę, liudininkas vėl praėjęs tą pačią vietą ir per tvorą pamatęs tik lavonus sukrautus į krūvą. Veidai buvę sužaloti ir patinę.

Inž. Mošinskis savo "Liudininko pasisakymo II dalyje (Akiračiai, 1984 m. Nr. 10) pateikia žinių apie JAV ambasados Švedijoje pranešime Valsybės d-tui minimą Žydų ligoninės Kaune sunaikinimą. Liudininkui apie šį įvykį papasakojęs Lietuvos Generalinio komisaro Renteln adjutanttas, SS Hauptsturmfuehreris baronas Wendt von Ropp. Šio įvykio metu pagal adjutanto tvirtinimą buvo sunaikinta apie 100 žydų. Adjutanttas yra pats dalyvavęs šiame įvykyje ir turbūt viską organizavo.

Esą vokiečiai uždarę Kauno geto tiltą per Panerių gatvę, apsupo Žydų ligoninę ir iškasė apie ją griovius. Pastatai buvo aplieti benzinu ir padegti. Iš degančio pastato gailestingosios seserys neštuvais išnešdavo gimdyves su naujagimiais, o vokiečiai kulkosvaidžių ugnim jas visas sunaikindavo. Tai daroma buvo dėlto, kad ligoninėje siautusi raupsų epidemija. Liudininko pasikalbėjimą su adjutanttu Roppu girdėjęs ir iš Panevėžio atvykęs inž. Mošinskis uošvis dr. Didžiulis. Tokiu būdu žuvo visas ligoninės personalas ir joje buvę pacientai.

Tas pats liudininkas pateikia žinių ir apie Trakuose gyvenančių karaimų išgelbėjimą nuo mirties. Karaimai kalbėję tiurkų (ne turkų) kalba, o rašyboje naudoję hebraiškas raides. Jie taip pat buvo priėmę hebrajų religiją iš senovėje IX a. Ukrainoje gyvenusių nomadų vadinamųjų chazarais. Juos gelbėti pasiryžę Lietuvos universiteto profesoriai Vincas Krėvė-Mickevičius ir Balys Sruoga. Jie nuėję į Gestapą ir paaiškino, kad karaimai nėra semitai. Vokiečiai aiškinimu patikėję, juo labiau, kad prof. Krėvė buvo baigęs universiteto mokslus Austro-Vengrijos imperijos laikais Lvovo universitete. Lietuvoje buvę apie 1000 karaimų, kurie, atsidėkodami už išgelbėjimą, padarę dokumentus, kad Krėvės žmona Marija esanti taip pat Karaimė. Vokiečių okupacijos metu Krėvė gyvenęs pas liudininko motiną A. Panemunėje ir apie karaimų išgelbėjimą pasakojęs liudininkui.

Kodėl tarp lietuvių ir žydų Lietuvoje 1940 m. atsirado neapykanta, ryškiai parodo 1984 m. spalio mėn. Akračiuose išspausdintas ats. pulk. Jono Andrašiuo straipsnis "Kai jie mane apmėtė gelėmis". Pulkininkas pasakoja, kad 1940 m. birželio 15 Telšiuose buvusi 6 pėst. pulko šventė su pamaldom ir paradu. Jis tuo metu buvęs to pulko vadu. Telšių policijos vadas jį painformavo, kad į Lietuvą įžygiavusi sovietų kariuomenė. Pulkininkas pasakęs kareiviams trumpą kalbą ir patarė būti drausmingais ir laikytis ramiai. Po to grįžęs į Plungę, kur buvęs pulko štabas. Pulkas turėjęs paruoštą planą V2 tam atvejui, jei rusai veržtųsi į Lietuvą iš šiaurės, t.y. per Latviją.

Grįžęs į štabą, rado divizijos štabo vako pulk. A. Urbšo (vėliau šis karininkas atsidūrė Sov. S-goje, dalyvavo kautynėse 16 divizijos sudėtyje ir su Raudonąja armija atsirado okupuotoje Lietuvoje) įsakymą planą V2 atšaukti, o birželio 16 divizijos vadas plk. S. Zaskevičius įsakęs jam pasitikti sovietų kariuomenės vorą, kuri iš Telšių atžygiuos į Plungę.

Pulkininkas nenorėjęs, kad žmonės matytų jį sveikinantį rusus, todėl jis su adjutanttu išvyko toliau už Plungės rusų sutikti. Netrukus pamatė atslenkančią rusų tankų vorą. Pulkininkas

sustojęs ir laukęs, kol vora priartės. Priartėjus vorai, pulkininkas pasisako ko atvykęs ir paklausė, kur vora žygiuoja. Rusas žemėlapyje parodo, kad žygiuoja į Klaipėdos krašte esantį miestelį, kuris tuo metu jau buvo nuo Lietuvos atskirtas, bet rusų žemėlapis naujos sienos su Vokietija nerodė. Užklauses savo viršininkus, gauna naują įsakymą — sustoti netoli Palangos, o Plungę tik pravažiuoti.

Pulk. Andrašiūnas, jausdamas pasveikinimo pareigą atlikęs, grįžo automobiliu į Plungę, o paskui jį sekė rusų tankų vora. Pasiekus Plungės miestelio pakraštį, juos sutiko susirinkę žydai ir apmėtė automobilį gėlėmis, nes žydai manė, kad plk. Andrašiūnas esąs sovietų tankų dalinio vadas.

MIRĖ DR. EUGENIJUS NOAKAS

Vasario 10 ligoninėje po sunkios ir ilgos ligos mirė dr. Eugenijus Noakas, teisininkas. Palaidotas vasario 13. Liko žmona Emilija, dukros Aldona Pintch ir Giedrė Stankūnienė su šeimomis.

Velionis buvo gimęs 1909 spalio 12. 1930 baigė Raseinių gimnaziją. Karinę prievolę atliko PLP Karo mokykloje aspirantų kursuose ir buvo pakeltas atsargos j. leitenantu.

Teisės mokslus baigė Vytauto Didžiojo universitete 1938. Teisės mokslus dar gilino Miuncheno universitete, kur 1948 gavo daktaro laipsnį.

1934 - 40 tarnavo susisiekimo ministerijoje, 1940 buvo Vilniaus apskrities viršininko padėjėjas, 1942 - 44 Vilniaus apylinkės teisėjas, 1948 - 51 buvo advokatas prie amerikiečių teisinių Vokietijoje, 1948 - 49 Lietuvos Bendruomenės centro valdybos narys ir reikalų vedėjas. Į Ameriką atvyko 1951. 1955 - 57 buvo užsienyje atsikūrusios Neo Lithuania korporacijos pirmininkas.

New Yorke buvo įsijungęs į visuomeninę veiklą, veikė New Yorko Balfo skyriuje. Pirmininkavo Ramovenų Sąjungos New Yorko skyriui, kurio rūpesčiu yra leidžiamas Kario žurnalas.

A. A. Savanoris - kūrėjas kpt. P. A. Janavičius

MIRĖ KPT. P. A. JANAVIČIUS

1984 m. gruodžio 11 d. Henniker, New Hampshire valstijoje, mirė Lietuvos kariuomenės savanoris kūrėjas kpt. Povilas Arturas Janavičius.

Velionis buvo gimęs 1894 m. rugpjūčio 4 d. Šiaulių apskr., Linkuvos valst., Šilingiškių vk., Mokslą pradėjo Bauskės progimnazijoje. Gavęs valdišką stipendiją, išvyko mokytis į Oranienbaumą, prie Suomų įlankos. Ten jį užtiko 1-mas Pasaulinis karas, ir jis buvo mobilizuotas. 1916 m. sausio mėn. baigė ten veikusią karo mokyklą, buvo pakeltas karininku ir pasiūstas į Kaukazo frontą. Tų pačių metų lapkričio mėn. buvo apdovanotas Jurgio kryžiumi.

Lietuvos kariuomenėn įstojo savanoriu 1919 m. sausio 10 d. ir buvo paskirtas Joniškėlio komendantūron. Tų pačių metų rugsėjo 1 d. perkeltas į Širvintų komendantūrą kuopos

vado pareigoms, o lapkričio 23 d. paskirtas tos pat komendantūros komendantu.

Anuo metu Širvintų komendantūra turėjo ginti virš 70 km ilgio barą nuo besibraunančių lenkų, nuo Aluntos, Utenos aps. iki Viprių, Ukmergės aps. imtinai. Už energingus veiksmus gavo iš aukštesnės vadovybės net kelias padėkas.

1920 m. Suvalkų fronte vadovavo batalionui. Kapitonu pakeltas 1921 m. Išėjęs atsargon, tarnavo pasienio policijoje 1-os eilės rajono viršininku, pradžioje Klaipėdos krašte, o vokiečiam ją atplėšus, — Šakių aps.

Užplūdus rusams, 1940 m. rugpjūčio mėn. buvo atleistas iš pareigų ir tuoj areštuotas. Pradžioje kalintas Marijampolėje, o vėliau perkeltas į Kauną. Išsilaisvino tik kilus karui.

Be jau minėto Jurgio kryžiaus, buvo apdovanotas savanorių, Lietuvos ir Latvijos neprikl. 10-čio medaliais.

Kol buvo gyva žmona, gyveno Bightone (Bostono dalis), o jai mirus persikėlė į So. Bostoną. Čia gyven-damas priklausė Liet. kar. savanorių ir ramovėnų skyriams. Dviem atvejais pirmininkavo ramovėnų sk. Sveikatai susilpnėjęs, buvo priglauostas sesers Elenos Kalvaitienės, Henniker vietovėje, New Hampshire valstijoje. Ten ir mirė išžengęs į 91-uosius metus.

Palaidotas šv. Juozapo kapinėse West Roxbury (Bostono dalis) sekcijoje D, St. Francis ave., šalia žmonos.

Nuliūdę liko jau minėta sesuo Elena Kalvaitienė su sūnumi Rimu, marčia Zinaida, 4 vaikaičiais ir viena dukraite ir kitos sesers vaikai su vaikaičiais N.Y.

Liūdime ir mes, Bostono savanoriai ir ramovėnai, netekę, savo nario.

S.G.

Kpt. P. A. Janavičius pagerbiamas gėle Lapkričio 23-čiosios minėjime 1977 m. Bostone

Paminklas žuvusiems už Lietuvos laisvę Širvintuose

Redaguoja —
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMTIES TRIMITAS

KLAIPĖDOS MIESTAS PAVASARĮ
Vaizde matome buvusią Biržos gatvę ir tiltą

A. MISIŪNO ŽODIS

Klaipėdos atvadavimo 62-rosios
sukakties Detroite proga
1985.I.6

Nuo neatmenamų laikų lietuvių tautai teko daugiau kovoti ir kentėti, nei daugeliui kitų tautų. Mat mūsų tautos geografinė padėtis taip lėmė, kad mes turėjome gyventi tarp didelių ir agresyvių kaimynų, kurie mūsų tautą jau buvo beguldą mirties patalan. Tačiau sena ir g aji mūsų tauta nepasidavė marinama. Tautoje išaugo eilė didvyrių, kurie gaivino ją ir ugdė joje kovos dvasią, kuri spontaniškai prasiveržė Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo aktą paskelbus.

Tačiau atsistačiusiai jaunajai Lietuvai trūko priėjimo prie jūros, kuri yra gyvenimo kovų simboliu, kuri grūdina žmogų, ir teikia jam daugiau dvasinių bei materialinių išteklių.

Prisimindami 62.trają Klaipėdos atvadavimo sukaktį, tą didžios reikšmės mūsų tautos istorinį įvykį, turime grįžti į netolimą, daugeliui dar prisimenamą praeitį, tai pirmąjį Nepriklausomos Lietuvos gyvavimo penkmetį. 1919-tais metais įvykusi Versalio taikos konferencija, visai neatsižvelgdama į Mažosios Lietuvos ir kartu Klaipėdos krašto lietuvių valią, kuri buvo aiškiai ir nedviprasmiškai užakcentuota Tilžės Aktu, pasirašytu 1918 metais lapkričio 30-

tą dieną reikalaujančiu Mažąją Lietuvą ir kartu Klaipėdos kraštą sujungti su Lietuvos valstybe, įkūrė kažkokią "Klaipėdos laisvą valstybę" ir pavedė ją valdyti prancūzams, kurie jau buvo pasiruošę Klaipėdos uoste steigti savo karo laivyno bazę.

Klaipėdos krašto lietuviai ir dalinai Lietuvos vyriausybė tuo labai susirūpino ir 1922-rųjų metų pabaigoje įkūrė Vyriausią Mažosios Lietuvos Gelbėjimo Komitetą, kuris uoliai ėmė ruošti dideliam ir drąsiam žygiui, 1923-čiųjų metų sausio 15-tos sukilimui. Šį jų žygį slapta rėmė ir Lietuvos vyriausybė. Šiame sukilime, be Klaipėdos krašto lietuvių, aktyviai

pasireiškė Lietuvos šauliai ir Lietuvos kariuomenės savanoriai.

Po pavykusio sukilimo įvykusiame derybose su prancūzais, Lietuva atgavo Klaipėdos kraštą su Klaipėdos uostu, kuris pravėrė Lietuvai "langą" į jūrų platybes ir į nekontroliuojamą susisiekimą su pasauliu.

Tas mūsų didysis istorinis laimėjimas ir šiandieninė tautos suteptose žadina viltį, kad Lietuva, su Vilniumi, Kaunu ir Klaipėda, pergėvens visas audras ir vergijos tamsiąją naktį ir ten nuo Nemuno ir Neris net iki Baltijos gintarinių krantų nušvis mūsų tautai laisvės rytus.

Klaipėdos prijungimas prie Lietuvos yra istorinės reikšmės įvykis, kurio paminėjimas būtų nepilnas, nepisiminus ir nepagerbus tų, kurie nepabūgo mirties ir pavojų, jungdamiesi su broliais mažlietuviams jų dideliame žygyje. Tad šiandien sveikiname Detroite gyvenančius Klaipėdos sukilimo veteranus Joną Mikalavičių, Vincą Tamošiūną, Bronių Tatarūną ir Stasį Šimoliūną ir linkime jiems dar ilgus metus liudyti, mūsų tautos ateinančioms kartoms apie Lietuvos sūnų narsą ir didį pasiaukojimą savajai tėvynei Lietuvai.

Nidos žvejų motina į tolį žvelgia, ar greit sugrįš jos sūnus iš sunkaus darbo, iš audringos jūros

PRŪSŲ TRAGEDIJA

J. ŽYGAS

Tęsinys iš Sausio mėn. KARIO)

Iš Prūsų Lietuvos lietuviškas žodis ir mintis sklido į Žemaitiją ir Lietuvą. Kai Lietuvoje buvo tamsiausia naktis ir spauda, senoje prūsų žemėje ruseno lietuviybės žiburėlis.

Lietuvoje uždraudus spaudą ir pradėjus persekioti lietuvišką rašytą žodį, knygas teko spausdinti Prūsų Lietuvoje. Ten buvo spaustuvės kuriose buvo spausdinami lietuviški laikraščiai ir religinės knygos Mažosios Lietuvos lietuviams. Įvairūs leidiniai buvo spausdinami Ragainėje ir Tilžėje. Vėliau Tilžė tapo lietuviškos spaudos centru. Tilžėje buvo spausdinama ir "Aušra". Pirmieji aušrininkai tos lietuviškos aplinkos buvo taip paveikti, kad J. Šliūpas savo vizijose įsivaizdavo ir laiškuose minėjo Tilžę, kaip būsimosios Lietuvos sostinę!

Kiek lietuviška mintis ir dvasia buvo gyva ir stipri Prūsų Lietuvoje geriausiai parodo vadinas Tilžės aktas. "Mažosios Lietuvos lietuviai per šimtmečius kovojo dėl savo krašto lietuviškos ateities. Baigiantis Pirmajam Pasauliniam karui, padrašinti Vasario 16-sios Nepriklausomybės paskelbimo, jie subruzdavo ir tais pačiais metais, lapkričio 30 dieną, Mažosios Lietuvos taryba Tilžėje pasirašė aktą, deklaruojantį to krašto atsiskyrimą nuo Vokietijos ir "prisiglaudimą" prie naujai atsistačiusios nepriklausomos Lietuvos valstybės. Tai buvo begaliniai drąsus žygis, nes Tilžė ir visa Mažoji Lietuva tebebuvo pilnoje, per 700 metų nusistovėjusioje administracinėje kontrolėje (DRAUGAS, 1983 m. gruodžio 13 d.)."

Lietuva, neturėdama pasaulyje daug draugų, negalėjo išvystyti diplomatinės akcijos. Ji buvo puolama priešų iš visų pusių, todėl pirmoje

vietoje dėmesys buvo skirtas apsigynimui. Be to, pagal istorines tradicijas, niekuomet nebuvo rimtai stengiamasi išeiti į jūrą ar apjungti lietuviškas gentis. Nebuvo sąlygų ir gal trūko ryžto, tad tas aktas beveikir teliko popieriuje. Vis tik to akto pasėkoje, bent šiaurinė to krašto dalis prisijungė prie Lietuvos. Taip amžių sąvartoje, net trimis atvejais — kai vokiečių ekspansijai buvo suduotas smūgis (1410, 1466, 1918), nebuvo sugebėta išlaisvinti prūsų gimines ir plačiu ruožu išeiti į jūrą. Apie ketvirtą ir tragišką progą (1945) pakalbėsime kiek vėliau.

Lietuvoje apie tą Tilžės aktą mažai tebuvo kalbama. Tačiau vokiečiams tai buvo šapas akyje, jie to neužmiršo. Įsigalėjus naciams visi to akto signatarai buvo likviduoti. Žymi ir gausi Tilžės veikėjų Jagomastų šeima buvo ištiesai sušaudyta Vilniuje.

Naciai pasiryžo išnaikinti visus lietuviybės pėdsakus. Vietovardžiai, kurie buvo išlikę per 700 metų, buvo numatyta vienu užsimojimu panaikinti. Prūsų Lietuvoje didžiama lietuviškų vietovardžių buvo išlikę iki Hitlerio įsigalėjimo. Naciams lietuviški, nuo senovės naudoti vietovardžiai, pasirodė labai pavojingi, nes jie primena gyventojams jų tautinų kilmę: gali prasidėti tautinis atgimimas... Tad Hitlerio režimas, labai metodiškai 2000 vietovardžių tarp Tilžės ir Karaliaučiaus pakeitė vokiškais ir pasiskubino išleisti naują Rytprūsių žemėlapi. Vokiečiai buvo tvirtai pasiryžę tą kraštą galutinai suvokietinti ir duoti jam vokišką veidą. Tų savo planų jie nespėjo įgyvendinti, vokiečių frontas rytuose pradėjo braškėti.

Vokiečių frontui braškant 1943 - 44 metais, Maskva, radijo bangomis savo atsišaukime į okupuotą Lietuvą, kalbėjo: "Mažoji Lietuva — tai kraštas nuo amžių lietuvių gyventas, jų prakaitu ir krauju laistytas ir jo gražinimas Lietuvai — bus tik menkas, palyginti, medžiaginis ir moralinis atpildas už laike tiek amžių patirtas iš Kryžiuočių ordino ir pačių vokiečių neįkainuojamas medžiagines ir dvasines skriaudas. Ji bus gražinta Lietuvai!" (Žr.: V. Žemaitis. Sūduvos Praeitis. 1964. 108 psl.)

"Sovietai, ruošdamiesi į konferenciją su Vakarais (Potsdamą), labai gerai žinojo, kad jie jokiū būdu neįrodys, jog Karaliaučiaus kraštas kuomet nors bent iš dalies buvo rusiškas ar slaviškas. Jau kiek anksčiau prieš Potsdamo konferenciją Sovietai pristatė labai gausią medžiagą dviem sovietiniams dienraščiams, einantiems Amerikoje lietuvių kalba. Tai buvo daugybė straipsnių smulkaus sovietinio komisaro Povilo Pakarklio, įrodančio Karaliaučiaus ir Tilžės krašto seniau tvirtą, dabar nusilpnėjusį lietuviškumą. P. Pakarklis jau anksčiau buvo rašinėjęs Mažosios Lietuvos klausimais ir pusėtinai įsigilinęs į jos istoriją. Tad 1944 - 45 Sovietų diplomati-

ja, matyti, nusprendė pasinaudoti P. Pakarklio žiniomis apie šiaurinių Rytprūsių lietuviškumą, reikalaujant to krašto Sovietų okupuotai Lietuvai (K. Pakštas, AIDAI, 1952 Nr. 1).

Potsdame rusams pasirodė daug lengviau gauti Karaliaučių (nors laikinu titulu): užteko tik paprašyti, ginčytis apie krašto lietuviškumą nei nereikėjo, nes tokių ginčų Vakarų sąjungininkai ir nekėlė. Lengvai gavę Karaliaučių Sovietų okupuotai Lietuvai, per keletą mėnesių jų centrinės įstaugos Maskvoje net ir laikė tą kraštą Lietuvos dalimi ir dar ilgokai siuntinėjo iš Maskvos užsienin informacijas įvairiems metraščiams, Lietuvos plotą apskaičiuodami kartu su Karaliaučiaus kraštu.

Rusai užėmę Prūsų Lietuvą įvykdė dar iki šiol negirdėtą genocidą, gyventojai buvo išžudyti, išvežti ar išmarinti. Net patys Maskvos komunistai laukė galimos Vakarų valstybių reakcijos, tokiam atvejui jie pradėjo ruošti iš anksto. Jie SSSR Mokslų akademijai pavedė paruošti duomenis, paremtus pačių vokiečių mokslo šaltiniais, kad tai nuo amžių buvę ir iki šių laikų išlikę — lietuvių etninės žemės.

Šį darbą pasiėmė atlikti Sovietų Mokslų akademijos narys, rusų etnologas Povilas Kušneris. Jo kruopštaus darbo rezultatai buvo atspausdinti ir išleisti 1951 metais SSSR Mokslų akademijos Maskvoje, titulu: "Etničeskie teritorii į etničeskie granicy" (Etninės teritorijos ir etninės sienos). Visas veikalas turi dvi dalis. Pirmoji dalis yra etninės studijos (3 - 105 psl.), antroji dalis (106 - 277 psl.) "Etničeskoe prošloe jugovostočnoj Pribaltiki" (Pietryčių Pabaltijo etninė praeitis). Šis veikalas yra išverstas į lietuvių kalbą ir išleistas, leidėjas Lietuvių Miškininkų Sąjunga. Visiems besidomintiems Prūsų Lietuvos praeitimi reikėtų su šiuo veikalu susipažinti.

Pasauliui ir net lietuviams nekreipiant dėmesio, rusai įsidrąsino ir 1946 m. liepos 4 d. Karaliaučių pavadino Kaliningrado vardu. Pasauliui ir į tai nereaguojant, rusai darėsi įžulesni, užmiršo Mažosios Lietuvos lietuviškąją praeitį ir pradėjo perrašyti jos istoriją. Įsidrąsinę jau jie rašo: "Kaliningrado sritis sudaryta 1946 m. balandžio 7 d. iš senų, amžinų Pabaltijo slavų žemių — (na drevnich, iskonnich zemliach pribaltijskich slavian), po to kai buvo sumušta fašistinė Vokietija ir sunaikintas jos amžinas agresijos židinys — Rytų Prūsija (Bolšaja Sovetskaja Enciklopedija, 19 tomas, 2-ji laida, 1953 m. 426 - 429 psl.)." Pradėjus tokį melą enciklopedijoje skelbti, tik ką nesena SSSR Mokslų akademijos Maskvoje išleista P. Kušnerio knyga, buvo lyg krislas akyje. Buvo pasirūpinta, kad ji dingtų iš knygų rinkos, ir trumpu laiku tapo bibliotrafine retenybe.

Vėliau įvyko nežymus posūkis, gal Stalinui mirus kas nors paskaitė ar prisiminė ką Prūsų Lietuvos klausimu buvo rašęs K. Marksas. "Riteriai, rašė K. Marksas savo istoriniuose konspektuose: siautėjo kaip ispanai Meksikoje ir Peru; prūsai drąsiai priešinosi, bet vis labiau silpnėjo. Svetimšaliai užkariautojai veržėsi į krašto gilumą, iškirto girias, nusausino pelkes, panaikino laisvę ir vietos gyventojų tikėjimą, statė pilis, miestus, vienuolynus, altarias ir vyskupijas pagal vokiečių taisykles. Ten, kur gyventojus neišžudė, juos pavertė vergais." (Markso ir Engelso archyvas, t. V, psl. 342 - 343). Toliau aprašoma kaip vokiečiai stengėsi išnaikinti vietinius gyventojus. Ordinas rytuose sudarė "dykros zoną". Dideli Galindos, Nadruvos, Skalvos ir Sūduvos teritorijų plotai tapo paversti dykuma, prūsų gyvenvietės sudegintos, dirvos ištryptos. Šios sritys virto vėl dirvonais — dykromis ir iš šių vietų užkariautojai stengėsi pašalinti visus gyventojus. "Tokio sunaikinimo pavyzdys, rašo apie tą periodą K. Marksas, kokį sukūrė kryžiuočiai, tai Sūduvos (Sudau) gyventojų likimas Prūsijoje. XIII amž. klestėjusi šalis buvo paversta dykuma, gyvenviečių ir išdirbtų dirvų vietose užžėlė miškai, pasidarė pelkynai, gyventojai buvo dali-

nai išžudyti, dalinai išvežti, dalinai priversti persikelti į Lietuvą." (Markso ir Engelso archyvas, t. V, psl. 344. Sudau - Sūduva).

Jeigu kas iš komunistinių istorikų paskaitė šiuos Markso raštus, tai juos galėjo šaltas prakaitas išpilti. Atrodė, kad Marksas rašė ne apie krašto praeitį, bet numatė rusų siautėjimą ateityje. Ir kas blogiausia, kad Markso raštų negalima perrašyti, iškraipyti — ar juos į sąšlavyną nukišti. Su tokiu Pakarkliu ar Kušneriu galima daug lengviau ir be sąžinės graužimo susitvarkyti. Tokiems istorijos ar enciklopedijų perrašymams rusai turi didelę praktiką. K. Marksas tiek jų, tiek pasaulio akyse, yra jau kitas reikalas.

Dėl šių ar dėl kitų motyvų, vėlyvesnėse sovietų enciklopedijos laidose — jau nebekalbama apie Rytprūsų slavišką praeitį.

Mes turėtumėme pasirūpinti, kad Rytų Prūsijos likimas nebūtų uždengtas užmaršties šydu!

Rašant pasinaudota: P. I. KUŠNERIS (KNYŠEVAS) PIETRYČIŲ PABALTIJO ETNINĖ PRAEITIS.

Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse, po Šv. Kazimiero paminklo pašventinimo. Karinolas J. Bernardin su kapinių administratoriumi kun. J. Kuzinsku ir Vyt. Didž. Šaulių Rinktinės vadovybe

Vlodo Pūtvio kuopos šauliai žygiuoja estų kongrese Toronte. Nuotr. St. Dapkaus

KLAIPĖDOS KRAŠTO ATVADAVIMO MINĖJIMAS

Toronto Jūrų šaulių kuopa "Baltija" sausio 20 d. Toronto Lietuvių Karaliaus Mindaugo menėje suruošė iškilmingą Klaipėdos krašto atvadavimo 62-ry metų sukakties minėjimą. Priskėlimo parapijos bažnyčioje 11:30 val. buvo atlaikytos šv. Mišios už mirusius vadavimo rengėjus ir kovoje žuvusius karius, savanorius ir šaulius.

Akademinė minėjimo dalis prasidėjo 3 val. p.p. Pranešėja buvo Asta Šernaitė. Įneštos org-jų vėliavos. Invokaciją perskaitė kun. Jurgutis, OFM. Žodį tarė kuopos pirm. J. Zavys, paprašydamas minėjimo dalyvius atsistojimu pagerbti žuvusiuosius. Po to konsulo dr. J. Žmuidzino žodis, bet jo žodis dėl ligos neįvyko.

Pranešėja Asta Šernaitė pakvietė susirinkusiems paskaitininką A. Vai-

čiūną. Jo paskaita truko 25 minutės. A. Vaičiūnas yra gerai žinomas visuomenininkas, mokytojas, 16 metų dirbęs Toronto liet. šeštadieninėj m-kloj, o dabar Toronto Lietuvių namų vedėjas.

Išnešus vėliavas pradėta ypatingai gražiai paruošta meninė programa, kurią atliko Toronto liet. vyrų choras "Aras", diriguojamas Vaclovo Verikaičio, akomponuojant J. Govėdui. Pirmojo koncerto daly, dalyviam atsistojus, sugiedotas Mažosios Lietuvos himnas "Lietuviais esame mes gimę", žodžiai dr. J. Sauerveino, muz. St. Šimkaus. Toliau "Kalniškės mūšis" — A. Mikulskio, "Leiskit į Tėvynę" — S. Navicko, "Stoviu aš parymus" — A. Simučio, "Pražydo jazminai" — A. Gečo ir "Širdis dar žydi" — J. Bartulio. Dainoms įvadus ir akompanimentus paruošė muz. Jonas Govėdas.

Po to išgirdome mūsų taip mė-

giamą sol. V. Verikaitį, kuris padainavo "Ten, kur Nemunas banguoja" — A. Kačanausko, "Kur bakūžė samanota" — St. Šimkaus ir "Oi neverk, motušėle" — J. Naujalio. Choras "Aras" antroj daly davė publikai maršus: "Mes žengiam" — J. Gaidelio, "Žygis į Vilnių" — K. V. Banaičio, "Pajūriais, pamariais" — J. Kuprevičiaus, "Jūreivių daina" — A. Balsio ir "Ramovėnai žengia". Smarkiems plojimams apraminti — duota dar "priedo".

Kuopos pirm. J. Zavys padėkojo ir įteikė gėlių. Gėlės įteiktos programos atlikėjams ir savanoriams-kūrėjams, kurių šiame minėjime buvo Banelis ir Pociūnas, o iš viso Toronto savanorių-kūrėjų skyriuje tėra šeši.

Sugiedojus tautos himną, dalyviai pavaišinti kavute. Dalyvių minėjime buvo apie 300.

Pr. Alš.

Okupuotoje Lietuvoje mielai sesutei mirus,

VLADUI ŠOLIŪNUI

gilią išuojautą reiškia

*Los Angeles J. Daumanto
Šaulių kuopa*

ATSIŪSTA PAMINĖTI

1. VILNIAUS ŠAULIŲ RINKTINĖS KANADOJE METRAŠTIS, išleistas 1984 metų pabaigoje. Šis puikus leidinys yra Kanados LŠST Vilniaus Šaulių Rinktinės veiklos 324 psl. apžvalga — metraštis, iliustruotas net 420 nuotraukomis. Išleido LŠST Vilniaus Šaulių Rinktinės Leidinio komisija: Petras Gabrys, Augustas Mylė, Ignas Petrauskas, o redagavo Juozas Šiaučiulis. Kieti viršeliai. Viršelį skoningai papuošė dail. Romo Bukausko stilingas užrašas su stilizuotu Vyčio kryžiaus piešiniu. Jis meniškai sutvarkė ir leidinio pirmuosius puslapius. Tiražas tik 400. Kaina nepažymėta, tačiau Kario redakcijai pranešta, kad pardavinėjama po 27.50 dol. Užsisakyti šiuo adresu J. Šiaučiulis, 1500 De Seve, Montreal, PQ H4E 2A7, Canada

Nesileidžiant į šio puikaus leidinio platesnį aptarimą, yra malonu

jį rekomenduoti kiekvienam susipratusiam tėvynainiui. Be šauliams aktualios medžiagos, kiekvienas čia ras dėmesio vertų minčių.

2. GYVENIMO SŪKURIUOSE, Motiejaus Karašos atsiminimai, apimantys net visą pusšimtį metų: nuo 1901 iki 1951. Autorius yra buvęs Lietuvos kariuomenės pulkininkas. Jo atsiminimų gan gausiai spausdino ir Karys. Šie atsiminimai yra Devenių kultūrinio fondo leidinys Nr. 7. Spaudė M. Morkūno spaustuvė. Spaustuvės darbas puikus. Turinys nėra tik asmeniški autoriaus pergyvenimai Rusijoje ir vėliau nuo 1918 metų Nepriklausomoje Lietuvoje, kurios gynime ir jos laisvame gyvenime jis aktyviai reiškėsi. Jo atsiminimai — tai dalis Lietuvos ir lietuvių inteligento istorinės reikšmės pergyvenimai. Patartina kiekvienam ją įsigyti ir perskaityti. Kaina nepažymėta.

CICERO JŪRŲ ŠAULIŲ KP., CICERO

Cicero jūrų šaulių kuopa "Klaipėda" labai artimai dirba su Cicero ALTo skyriumi, 3 valdybos nariai yra ir ALTo valdyboje. Kasmėt ALTas Vasario 16 proga organizuoja Lietuvos tautinės vėliavos pakėlimą prie Cicero miesto valdybos, kurią iškelia šauliai. Pamaldose ir iškilmingame minėjime salėje šauliai kartu su JAV karo veteranų 9115 postu dalyvauja uniformuoti su visom 3 vėliavom. Taip pat ir birželio mėn. ALTo rengiamas Sovietų Rusijos daromom lietuvių tautos naikinimo minėjime.

Iš gauto metinio baltiaus pelno 150 dol. paskirta Šv. Antano parapijos pastatų remontui, po 100 dol. paskirta Tautos Fondui, įamžinant mirusį mūsų kuopos narį Alfonsą Gailių, ir Lietuvių Teisėms ginti komitetui, po 50 dol. Altui, BALFui, Draugui, Jaunimo Centru, Kariui, Lietuvos Bažnyčios Kronikoms leisti ir vienai sergančiai kuopos šauliai, po 25 dol. Naujienoms, Laisvai Lietuvai, Sandarai ir visoms trims Čikagos lietuvių radijo valandėlėms.

Per 1984 metus kuopos narių skaičius išsilaiškė nepasikeitęs — 85.

Šiais metais metinis kuopos parengimas įvyks spalio min. 5 d. šaulių namuose Čikagoje.

S. Paulauskas

T Ė V A S

(Tąsa)

VINCAS TAMOŠIŪNAS

Blažiūnai pusryčiauo. Su durų virstelėjimu tarpklenkstyje pasirodė Tatjana, labai gražiai šventadieniškai apsirendžiusi. Pagarbino Kristų. Blažiūnienės šakutė su blynu ir dažiniu keliama į burną nepateko, bet nulėkė ant žemės. Viešnia paprašyta atsisėdo gale stalo. Kviečiama pusryčių atsisakė. Kai baigė pusryčius, Tatjana kreipėsi į vyrus:

— Būkite geri, palikite mudvi su šeimininke, aš turiu savų reikalų, nepykite! . .

Vyrai išėjo. Blažiūnienė labai įtariamai sekė viešnią. Ko gero, galvojo, gali akis išplikinti, ar ką kitą padaryti, šitokia griešnikė. Tatjana suklopo ant kelių ir pagriebus abiem savo rankom Bla-

žiūnienės, į akis žiūrėdama, ašarodama, pradėjo:

— Dėdieniut, galbėk. Tik tu man gali grąžinti gyvenimą, padėk!

Blažiūnienė nesusigaudė, pagalvojo bene Antaniukas bus savo snapą prikišęs, o gal ir tėvas, kas žino, kodėl ji dabar taip reikalinga.

— Kelkis, sakyk ko iš manęs nori. Esu taip staigiai užklupta . . .

— Dėdieniut, geroji močiute, padaryk mane katalike, kokia tu esi, tai mano vienintelis noras ir troškimas. Aš tau atidengsiu visą širdį, nes esi verta.

Blažiūnienė šito iš rusės sentikės ir dar išklydusios iš gyvenimo kelio niekuomet nesitikėjo.

— Močiute, aš sutariau vestuves su jūsų kaimyno Guobužo bernu Povilu Garniu. Jį pamilau kaip svarų, dorą vaikną. Jis savo skaistumu atitaurė ir mane iš klystkelių . . .

Moterys kalbėjosi labai ilgai. Tatjana atidengė daugiau paslapčių, negu kad raudoje ant savo

tėvų kapo. Ji pamatė, kad Blažiūnienės asmenyje rado sau motiną. Gailėjosi, kad anksčiau nesuartėjo. Tatjana pasirinko sau ir vardą — Teresė. Atsikėlė Blažiūnienė, švelniai paglostė gelsvus plaukus, perbraukė per veidą delnu, praverus duris pašaukė vyrus. Nebuvo toli nuklydę, abiem buvo smalsu kas per paslaptys. Tik per slenkstį ir jau Blažiūnienė pradeda:

— Vyrai, štai mūsų būsima parapijos narė. Žmogui galima suklyst, bet nevalia klaidoje pasilikti ir nusinešti į amžinybę. Po krikšto Tatjana vedasi su Povilu Garniu.

— Sveikiname, džiaugiamės, Dieve jums padėk! . .

Blažiūnas pabučiavo Tatjaną į skruostą, o Antaniukas kaip stiprus kalvis spustelėjo ranką, kad net Tatjana pašoko.

Jurgiui žmonos žodžiai, kad nevalia klaidoje pasilikti, sugražino į save ir nusprendė tuojau pat nuodėme atsikratyti. Blažiūnienė vyrui pašnibždėjo į ausį.

— Tu, Antaniuk, eik į klojimą ir pakrauk vežimą pašaro Tatjanai.

— O nebevadinkite manęs Tatjana, aš jau Teresė.

Visi vėl sveikina. Kai išėjo sūnus, tėvas tęsė toliau:

— Matai, Onut, pameni mūsų nuotykį, aš užspringau žodžiuose ir tada tau tikros teisybės nepasakiau. Va dabar Teresėlė, kam jau besislėpt. Aš žinojau, kur tu esi ir įsipylęs žirnių išėjau tavęs tik pagąsdinti, juk kas gi moterims apylinkėj buvo baisesnis, kaip va Teresė. Tavęs nesulaukęs, būčiau grįžęs namo ir žirnius supylęs į aruodą.

Onos veidas dar labiau sušvito, du džiaugsmiai namuose. Visi skauduliai nuo krūtinės nusirito. Tatjanos akyse pasirodė ašaros, ji apsirūpinusi pašaru. Kas rytas atbėga pas Blažiūnienę mokyti poterių. Begalo sekasi. Pas kleboną visus reikalus pažadėjo sutvarkyti Blažiūnai ir net į kūmus pasisiūlė. Rusai, ne žydai, dėl Tajanos krikšto ir vestuvių visai sau nekvaršino galvų. Dabar jau ir Garnys pas Blažiūnus dažnas svečias. Jau išėjo bažnyčioje trečias užsakas. Povilas Garnys lanksto pas nuskriaustus ir prašo atleisti nusikaltimus — dėl vogto pašaro ir kitko. Žmonės stebisi, niekas nėra gyvenime girdėjęs, kad žmogus išpažintų viešai kaltę, visi slepiasi klausykloje už kunigo skverno. Žmonės ne tik atleidžia, bet lieka sujaudinti ir žada prisidėti kas kuo gali vestuvėse. Guobužai pasiėmė visą vestuvių rūpestį ant savo pečių. Garnys tik paprastas juodadarbis, bet kas atstos jo sąžinės stiprumą ir valią. Gražios, šaunios vestuvės, kokių ir plačioje apylinkėje niekas neregė-

jo. Teresė savo parapijos bažnytėlėje giedoja chore. Dažnai vargonų lydima giedoja solo.

Kai Lietuvos karys, raitas be balno, žvalgėsi Azolyne, Teresė pakvietė prie savo trobos ir išnešus iš priemenės ant kario žirgelio uždėjo balną.

— Savame krašte raitelis su balnu . . . Kovok, mielas kary! . .

-o-

Sveika, greita Blažiūnienė vienu metu pradėjo negaluo. Jurgis aplankė geriausias apylinkės ir tolimus daktarus. Užuo pagerėjus, sveikata dienomis eina blogyn.

Pirmojo karo patrankų trenksmai kėlė gyventojams nerimą. Plentu, vieškeliais rusų caro armijos kariai su pagalba sugautų varovų didžiausias bandas raguočių varė į Rusijos gilumą. Blažiūnų Antanas, jaugęs vyras, gana gudrus, bet, va, nušliaužė paplentėn pasižiūrėti. Kareiviai tuojau pagriebė ir be jokių atsikalbinėjimų, kad reikia apsilvilti, pasiimt maisto ir kad va čia jo namai, reikia atsiveikinti su tėvais . . . Viskas veltui. Buožė į užpakalį ir į karinį palydovų vežimą. Jurgis, sužinojęs iš kaimynų apie atsitikimą su sūnumi, raitas leidosi vyti. Pasivijo Degulių miestelyje. Sūnaus neišvadavo, tik pats vos neįkišo galvos ir neprarado arklio. Sūnaus netekimas Blažiūniene padarė visiškai bejėgę. Jos ausyse zvimbė garsai:

— Mnogi lieta, mnogi lieta, provoslavnyj, ruski car . . . Abu Blažiūnai, kaip tie paukšteliai, gūžėsi viens prie kito, guodė, atsidavė Dievo valiai, vis nusiramindami, sugrįš . .

Užėję vokiečiai iš pirmos dienos atėmė visus raguočius, liko be pieno lašo. Vieną arklį dar šiaip taip išslapstė krūmuose, bet ar ilgam? Kasdien vis naujos žinios, vargai, kitokie rūpesčiai. Blažiūnienė jau galutinai atsigulė į lovą. Jokios pagalbos. Apylinkė be daktarų, vienintelis vaistas — ramunėlės. Jurgis ištisas dienas, naktis nesudėjęs akių, išbūdavo prie žmonos lovos. Užgirsta, kad kaž kur toli yra užsilikęs senas daktaras, bet kas bando važiuoti, kiekvienas pakliūva ant vokiečių. Nežiūrėjo kur: laukuose, miške ar miestelyje, arklį išsikiško ir ligonį su palydovu palieka.

Vieną rytą į Blažiūnų kiemą raitas įjojo Onos brolis Stasius. Sutiko Jurgis. Kieme apkalbėjo su kokia žinia atlėkė. Ligonei pasakė, kad veš pas stebuklingą daktarą. Stasius pripasakojo apie jau miršančių ligonių stebuklingus išgydymus, tik vis kaž kur toli, nežino nei pavardžių, tik reikia skubinti, prasti keliai, gal neužsidurs ant vokiečių. Sesuo, sužinojus brolio paslaugą, jau net lovoje be pagalbos atsisėdo. Jurgiui tas daktaras atrodė daugiau niekas kaip apgavikas. Jurgis paprašė,

kad važiuotų svainis, — sutiko. Paruošė vežimą įklojo šiaudų, švariais užvalkščiais apvilktus patalus. Jurgis 5-ius kilometrus lydėjo. Ligonis lyg tai sakėsi geriau jaučiasi. Ilgai atsisveikino. Iš užančio išėmė žvakę, degtukus ir padavė svainiui.

— Duok, Dieve, kad nereikėtų! . .

Atsisėdo ant kelio pakraščio ir ilgai lydėjo akimis, kol išnyko miško gilumoje. Išvažiavo išvakarėje, viena, kad saugiau, o kita geriau, kad rytą atsidurs pas stebukladarį.

Būta dvarelis, bet nugyventas, stogai kiauri. Tarp gražaus pušyno. Ligonį sutiko aukštas senis, nežinia kada skusta barzda, netvarkingais drabužiais apsirėdęs, bet rodantis poniškais buvus. Šiltas rytas, saulutė gražiai kaitina. Daktaras iš trobos išsinešė kažkokius surūdijusius mediciniskus įrankius. Apžiūrėjo ligonį, apvartė, išklausė, su plaktukėliu apdaužė, na, ir diagnozė:

— Labai bloga kraujo apytaka, reikia sukelti kraujas darbui, moteriškę parsiveši sveiką.

Išdžiuvusią Blažiūnieneį įvyniojo į baltą maršką, išrėdė drabužius ir abu ją nešdami, nulingavo už klojimo į pušyną. Su grėbliu išlygino paviršių ir Blažiūnieneį paguldė ant skruzdėlyno. Skruzdės kaip bematant apspito visą kūną. Ant viršaus užklojo maršką.

Daktaras Stasių pasivedėjo toliau nuo skruzdėlyno ir aiškino, kokia svarbi gyduolė yra skruzdėlė žmogaus kraujo apytakai sukelti. Patikrinęs laikrodį grįžo prie ligonio, nuklojo maršką ir kai pamatė kas įvyko, labai ramiai pasakė:

— Vienc, proše pana, jakšen paviedziec, keletą valandų pavėlavai atvežt, ji mirė . . .

-o-

Blažiūnas, likęs vienas, vaikščiojo namuose iš kampo į kampą, kaip nepriglausta dūžsia. Niekas nerūpėjo. Storas dulkių sluoksnis užgulė meistrystės įrankius. Vienintelis džiaugsmas — duonos pluta stalčiuje. Vokiečiai rudenį rado užslėptus pavasario sėklai duobėje kelis centnerius bulvių. Blažiūnas turėjo pats savo rankomis išsemti. Vietoj padėkos vienas vokiečių spyrė koja į užpakalį, kad net Jurgis sukniubo. Garsiai kvatodamiesi, nuvažiavo.

-o-

Laisva Lietuva. Jurgis daug girdėjo apie Tautos prisikėlimą. Didžiosios Kudirka, Basanavičius. Be galo brangino kanauninką Tumą Vaižgantą ir daug, daug kitų, bet apie Lietuvos laisvę, kaip ji Jurgiui brangi — savo galvoj nesuvirškino. Antanas sugrižo sveikas. Jį tuoj apvedino. Prasidėjo naujas, kūrybingas viso krašto gyvenimas. Antano apy-
stalėje jau pora vaikučių. Jurgis numato, kad bus daugiau. Gera, maloni ir kartais perdaug užjau-

čianti marti.

Vieną dieną Jurgis susirankiojo senai pamirštus, išmėtytus įrankius: kirvius, kaltus, dildes, piūklus, laistuvą ir kitus, sudėjo į dėžutę, kai ką sukaišiojo į maišą. Susidėjo drabužius. Stebi vaikai ir nesupranta. Marti paklausia, — tai kur, tėvel?

— Ką, gi, vaikai, čia mano rankos nebereikalingos, jūs apsieisit be manęs. Dirbkite, gyvenkite, džiaukitės, o aš išeinu gražint Lietuvos sodybų . . .

Labai retomis progomis Blažiūnas namuose. Kaimai skirstėsi į vienkiemius, begalės darbų. Langai, durys, vidaus įrengimas, iš lauko apmušimas ir dažymas Jurgio mėgiamiausias darbas. Užprašytas iš anksto nebe mėnesiais, bet metais. Kiekvienas nori gero, gražaus darbo. O greitas Jurgis, kaip vijurkas. Raudonuoja kaip zurbulis. Juk meistriui šeimininkė vis skaniau ir geriau paruošia valgyt, švarų patalą pakloja. Gali miegot kiek tik nori, jėgai neišbyrės, šieno nesulydis, vos pastogėje — saulė nekepina, nevargina žiemos šalčiai. Banke jau trečią tūkstantį pradėjo. Kai reikia ūkininkui trobas kelti, ar gyvuliui kritus, Jurgis visada jautrus — paskolina ir už tai neima jokio nuošimčio.

Namuose laukiamas svečias. Vis apsikabinėjęs riestainių virtinėmis, kišenės pilnos saldainių. Anūkai pasitinka, kiek išpūdžių įvairių, senelė, tik paklausk . . . Sūnui su marčia jau kitokios dovanos — ką nors iš apsiavimo ar drabužių.

Kartą Mikėnienė iš Padulės kaimo nugirdo, kad vieši pas vaikus, prisistatė. Vyras mirė, paliko su penkiais vaikais, visi maži. Trobos perkeltos, bet nei langų, nei durų. Prašo vardan Dievo pagelbos. Ateis žiema, sušaldys vaikus, padarys besveikačiais. Mikėnienė, net pritūpdama ant kelių, maldavo neatstumt jos prašymo, girdi čia taip netoli, trejetas kilometrų. Jurgis pasižadėjo ateit už dviejų mėnesių, kai užbaigs darbą pas Rūkstelę Slepūčiuose.

-o-

Rūkstelė su visais įrankiais atvežė Blažiūną pas Mikėnienę. Troboje tik vienas langas, kiti užkalti lentomis. Durys senos, sulūžusios, gryčia be grindų. Kartą Jurgis ant sienos kalendoriuje bakstelėjo skaitlinę ir sau pašnibždomis:

— Ačiū gerajam Dievuliui jau 72 meteliai, o dar greitas, stiprus, jokios gyvenime ligelės, kad ir mažiausios skauduolės neturėjau . . . Gera, kad dar niekam gyvenime nesu našta.

Apsiprato. Nebebuvo jau taip baisūs nuolatos šlapiomis panosėmis vaikai, nebeerzino nuolatinis įkyrus klausinėjimas, tai ką čia darai, kur šitą lentą dėsi. Mato ir girdi kasdieninė motinos kova dėl iš

stalčiaus kurio nors vaiko nusitvertos duonos plutos, kai tas nori vienas sužeburiuot. Kai Jurgis grįžta iš miestelio, visada parneša vaikams riestainių ir smulkaus cukraus užsibarstyt ant duonos. Nepriekaištavo, kad neturi geresnio maisto ir patalas blogas. Įėjo į našlės padėtį, kad kitaip ir negali būti. Kai jau apsirato ir nekaltais žaidimas prasidėjo, jau Marcelė įsidrąsinus pypkę išvagia iš dantų, tai kitą kartą iš užpakalio per sprandą šlapia smilga pertraukia. Toliau jau ir už ūso pešteli, Jurgis, atsilygindamas, lengva plaštaka per Marcelės sėdynę perleidžia, net vaikai ima kvatotis. Kartą priemenėje, kai Jurgis prie savo lovos nusigręžęs kratė pelenus, Marcelė užkišus koją įvertė lovon. Juokai, juokais, bet Jurgis kaž ką savyje pajuto, organizmas grįžo į tokią pat savijautą, kaip prieš trisdešimt metų. Bet kartu nupurtė ir jis sau pasisakė:

— Jurgi, su moterimi nežaisk, prasidėsi, kilis gaisras, kurio jokia gaisrininkų komanda neužgesins.

Tai tik pagalvota, bet ant rytojaus vėl tas pats: ir pastumia, ir papeša, ir paglosto per žandą. Taip švelniai ir su tokiomis žėrinčiomis akimis, kad Jurgis net stengiasi tuojau nususukt.

Vieną dieną atvažiavo Marcelės brolis. Atvežė seseriai maisto ir dar kai ko. Geresnis valgis, jau troba šviesesnė, keletas langų įdėta, dar pora dienų ir jau išlaukėjo visi langai. Antrieji ne taip skubu. Nušvito visa troba. Gana jauki. Marcelė kaž ką paslaptinai triūsė. Kai vaikai sugulė, priemenėje ant dėžės jau paruoštas langų užbaigtuvių stalas. Ant jo užkandžiai ir gėrimas atvežtas brolio. Jurgiui ne jaujiena, tai jau beveik visur tas pats, tai jau tokslietuvių paprotys, galvoja. Valgė, užgėrė, šnekėjosi. Marcelė džiaugėsi. Tuščias butelis, o Jurgis sau raudonuoja ir klauso, kaip moteriškė visokius niekus pasakoja. Atneša dar vieną. Moteriškė nusigėrė, o gal tik nudavė. Pradėjo nuvilkinėti Jurgį. Nuavė kojas, paguldė į lovą ir pati, svirduliuodama, ėmė nurankiot indus, susimetė kojos ir krito. Nepajėgia atsikelti. Ką reiškia Jurgio sveikatai. Atsikėlė, paėmė ant rankų nuo žemės kaip vaiką ir jau nešė į trobą. Girdi:

— Nenešk, pabus vaikai, ką jie pagalvos. Jurgis pusiaukelėje, viduaslyje, nėra nei kur padeda, nei kur paguldo. Nunešė savo lovon ir paguldė, pats paliko besėdįs ant lovos krašto.

— Gulk, juk ne jaunikaitis . . .

Jurgis gultų, bet jis jau jaučia, kad jis ne vienas, o paskui toli vedančios pasekmės, apsijuoksi. Marcelė apkabino už kaklo. Pranyko ir girtumas, kuris aišku buvo dirbtinas ir įsitraukė Jurgį po antklode . . .

Pradžia visai sunki, o jau toliau visa kaip iš pypkės. Po keletos savaitių toje pačioje lovoj Marcelė jau dejuoja:

— Jurgi, jau pas mane svečiai neatvažiavo, ką darysim, negi leisim žmonėms apjuokti . . .

Jaunikaitis pajuto tokį smūgį, kokio savo protu negalėjo suvirškint, taip visa atsargiai padaryta, bet va . . . Marcelė tęsė:

— Juk vaikas bus abiejų, tavo ūkis Krūmučiuose turi būt būsimam įpėdiniui, net nepatogu. Išduok man vekselius, o už gautus nusipirksim kur nors toliau, o čia paliksim Mikėno vaikams. Rytoj einame pas kleboną indulto.

Vedybos tai jau Jurgio negąsdino, bet parduoti ūkį — Jurgiui jau ešeriu gerklėj atsistojo.

Pas kleboną užsirašė, o Jurgis kaip beraštis apie vekselių pasirašymą pas notarą atsikalbinėjo. Atvyko Marcelės brolis, ir jis Jurgio akyse visa išdėstė. Tas jau beveik iki sumušimo puolė Jurgį, girdi:

— Tu, paleistuvi, girdėjau ne vieną moteriškę nuskriaudei, čia jau neišsisuksi, važiuojam pas notarą, kitaip tik šlapia va čia vieta pasidarys.

Išvažiavo pas notarą ir Marcelės brolio Liudviko Kiršos vardu padarė vekselį 6000 litų. Vestuvės įvyko slaptai, kad net žąselė negirktelėjo. Ką gi, jaunavedžiai. Jurgis jau ir lauko darbus dirba, jau ėmė rūpintis ir duonos reikalais. Kur eina, ką daro, vakseliai iš galvos neišeina, o Marceliutė nestorėja. Kai atsidūsta, sau vienas išpučia:

— Jurguti, Jurgutėli, tai prisivirei, tai pirmiškai košės, o kas turi suvalgyt? — . . . geriausias sūnus Antanas ir jo šeima.

Vieną ketvirtadienį nuvažiavo į banką, savo indėlį — 3000.- litų perrašė savo sūnaus vardu, banko knygutę paliko banke, tuos pinigus ir kiek susidarys nuošimčių gaus sūnus. Tai vienintelis Jurgio nusiramėjimas, ant kurio galėjo užsikabinti. Laimė, kad apie banke turimus pinigus Marcelė nepasisakė.

Taip jau yra, Jurgis jau lauke vagas suverčia, kitus darbus atlieka, o jau meistrystė tik prišokom. Žmonės mato, spėlioja, bet kas žino. Vaikai apsėdę stalą nebesimuša dėl duonos plutos, o jau ir iš mėsytės iškrapšto riebumus ir numeta Rudžiui po stalą. Jurgis prašo Marcelės, kad jos brolis neprotestuotų vekselių, gal kaip kitaip reikalingą sutvarkys. Žinoma, to Marcelėi ir reikėjo, galvoja, jau senis ieško būdų išsisukt. Tuojau vyresnį sūnų Gabriuką pasiuntė pas brolelį, kad tas tuoj atvyktų.

Kiršos įspūdžiai tik su seseria. Jurgis jau visa daro blogai. Ir dirvos netinkamai suartos, langai

turėjo būti geriau padaryti, kodėl nedaromos durys, klojimo stogas pašiauštas, kodėl nesutaisai, koks tu šeimos galva... tik drybsot su žmona lovoj, kita jaunystė, ir ko dar neprisakė...

Antanas Blažiūnas raitas įlėkė į Mikėnienės kiemą. Greit pririšęs arklį bėgo vidun:

— Tėve, Viešpatie, ką padarei?... Šiandien antstolis aprašė visą turtą ir žemę. Pasakė, kad turiu būt pasiruošęs greitam išsikraustymui...

— Sūnau, apsuko ir apsisuko galva. Kas padaryt jau nebe mano smegenimis išpasakot ir išnarpliot... Aš apvedintas...

Sūnui to užteko. Pro duris ir atgal. Kirša jau ieškojo Blažiūno ūkiui pirklių. Niekas iš apylinkės nenorėjo susitept, kur namuose jau vien ašaros. Kai nesisekė, susirado savo vienmintį Antaną Mielinį, tas tuojau sutiko padaryti viską savo vyresniam draugui.

-o-

Gražios ir nuoširdžios buvo talkos Lietuvoje. Šiuo metu Antano Blažiūno kaimynai šoko į pagelbą. Leipus davė gerą gabalą žemės paplentėj ir prie vieškelio. Švogeri Sirutis, eidamas į vieniškius, atidavė dviejų galų geriausią trobą. Sau naują pasistatė. Kaimynai sušoko, suvežė, o meistras Alauniai, talkos padedami, pastatė. Suvežė rąstų. Išdygo nauja kalvė. Prancūnas atidavė nebereikalingą jaują — geriausi gurbai. Prisodino vaismedžių, sklypelį apšodino klevais, uosiais, liepomis. Bitininkas Drunga atvežė du kelmus bičių, žinodamas, kad Antanas labai migsta ir labai rūpestingai prižiūrėjo buvusiam ūkyje. Aukštikalnio šaulių būrio vadas Maniušis viso būrio vardu, kaip pavyzdingam šauliui, taikliam šaudytojui ir mėgėjui medžiotojui, padovanojo vertingą medžioklinį šautuvą. Darbų kalvėje nespėjo atlikt.

Vieną vėlyvą rudens vakarą pas Antaną Blažiūną susirinko kaimynai pavakarat. Staiga nušvito langai. Kai išėjo į lauką, pamatė degantį buvusį Blažiūnų klojimą. Naujas savinininkas Mielinis policijai tuojau nurodė įtariamąjį Antaną Blažiūną. Užmetimai tuojau atpuolė. Jurgis Blažiūnas, karstydamasis ant klojimo želmens ir taisydamas vėjo pašiauštus šiaudus, mintyse sau dėstė:

— Tegul tik aprims byla su klojimu, o gal aš taip trobelę ir su gyvom dūšėlėm...

Marcelė atskyrė Jurgį nuo bendro stalo. Girdi, vaikai nemėgsta, pavalgysi vienas, gausi dar geriau... Na, jau Jurgis galvoja, jei jau prie stalo nebetinku, tai jau greit būsiu nebereikalingas troboje ir lauke.

Sudegus klojimui, Mielinis ūkelį tuojau pardavė ir beveik pusdykiai Jonui Guntuliui, lyg tai nujausdamas, kad dar blogiau gali nutikti.

Niekur neberasdamas ramybės nuo vaikų, kuriuos matyt užsiundė Marcelė, vieną vakarą pasisakė, kad jis išeina porai valandų pas seserį. Gyvena už kilometro.

Liudvikas Kirša Deguliuose Lietuvos banko kontrolierius, o jo padėjėjas Mielinis. Versdami didžiųjų "buržujų" einamąsias sąskaitas, randa, kad Jurgis Blažiūnas turėjo banke indėlį — 3000 litų ir prieš pat vestuves pervedė savo sūnui Antanui. Didžiausias nusikaltimas ir bolševizmo ekonominio gerbūvio kilimo griovimas. Taigi sesuo Marcelė pakliuvo nesąžiningo, žiauraus žmogaus rankon. Gelbsti:

Kirša tuojau susirišo su apskrities kadru paskirstymo komisaru Luka Durnegubov, išpasakojo, kiek jos sesuo yra nuveikus komunizmo gerovei, kaip yra patekus į baisaus nacionalisto pinkles, ir už tuos ir kitus nuopelnus ji turi būti atlyginta bent mažiausia tarnyba. Durnegubov visa išklausė ir, turėdamas su Kirša bendroje komunizmo veikloje didelius nuopelnus, tuojau ir paskyrė:

— Marcelė Blažiūnienė tuojau pat skiriama Aukštikalnio vykdomojo komiteto pirmininke. Visas komunistinio kadro paskirstymas paliekamas pačiai Blažiūnieni.

Kai Blažiūnas ruošėsi, būk tai, į namus, tuometu pas Blažiūnienę buvo atvykęs Leiba Izraelvič su Durnegubovo raštu, kuriuo ji skiriama minėtom aukštom pareigom. Kai jau Leiba žengė per slenkstį, dar kreipėsi, nors gal ir netiko, su prašymu:

— Drauge Marcel, dabar nepamiršk Leibuko... Žydeliui išėjus, Marcelė paglostė savo pilvuką ir nusijuokė:

— Nebeatvažiuoja svečiai... aš jau nėščia... na gi ir durnas tas senis. Suvyniojau ant piršto, na, žinoma su brolio pagelba. Pakedensiu aš ir Leibukus, Icikus, Durnegubovus ir kitus, juk dar aš jauna...

Kai Jurgis išėjo iš sesers, vakaruose dangus buvo pajuodavęs ir blykščiojo žaibai. Netoli namų jau maišėsi dangus su žeme. Kai priartėjo prie namų, buvo kiaurai peršlapęs. Pabeldė į duris. Neatidarė. Girdi — atidarė langą ir per jį krinta: obliukai, kaltai, kirvukai, piūkleliai ir, kai nukrito maišas, išgirdo vieno vaiko balsą:

— Tu jau mums nebe tėvas, mus jau paėmė kitas, turtingas ir su saule, eikiš kur atėjai...

Iš gryčios girdėjo linksmą Marcelės juoką, mat jos dešimtmetis vaikas tokią gražią išdrožė kalbą. Išsikrykštavus Marcelė priėjo prie lango ir pasakė trumpą, jau reikšmingesnę kalbą už vaiką:

— Jau išaušo kruvina atsiskaitymo valanda. Gana jau vergauti kruviniems lietuviškiems nacionalistams, mes jus kaip gyvates sutriuškinsim . . .

Jurgis nudavė negirdįs. Lietus pila kaip iš kibiro. Žaibai laižosi su Jurgio tik vakar apversta valėna. Klojimo želmens stogo nebeįveikia pikti audros liežuviai. Visa susikrovė į maišą, užsimetė ant kupros ir perkūno, žaibų ir lietaus lydymas, atsidūrė ant plento.

Lūpomis kartodamas Tėve Mūsų ir Sveika Marija, praėjo savo gimtuosius namus, priklaupė ant kieto plento ir sušnibūždėjo:

— Amžinąjį atilsį duok mirusiai Onai, Viešpatie, ir amžinoji šviesa jai tešviečia . . .

Nauja sūnaus sodyba. Svetimų žmonių talka pastatyta. Perkūnas su žaibais aprimo, bet lietus nenustoja. Ne sunkus darbas, bet tie išgyvenimai Jurgį pritrenkė. Apsisprendė sūnaus kalvės palėpė-

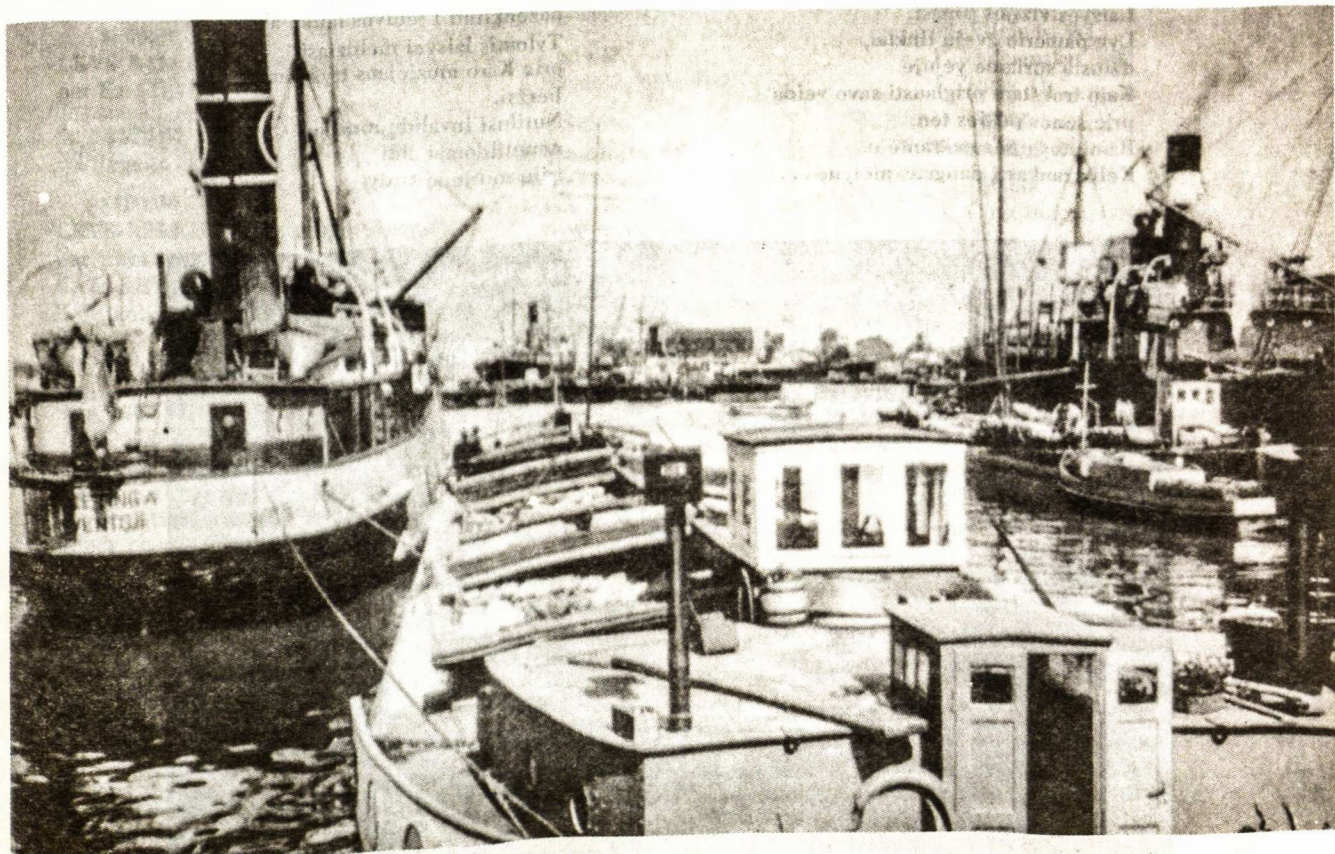
je atsikvėpt. Pamiršo užsklęsti duris. Įėjo vidun, susirado nuo įvairių padargų tuštesnę vietą, atsėdo. Kaip niekad Jurgį apėmė sunkumas ir tuojau užmigo. Ankstyvą rytą, kai dar visa šeima miegojo, Blažiūnienė ėjo į kalvę atsinešti žarijų, nes nebuvo degtukų. Pravėrusi duris, pamatė kampe ant anglių aukštelnišką tėvą:

— Tėvas, tėvas, Viešpatie! . . .

Balsu šaukdama bėgo į gryčią ir pažadino šeimą. Atbėgęs Antanas drebančiomis rankomis apėmė veidą, paėmė už rankos ir atsiklaupė:

— Amžinąjį atilsį . . . Miręs . . .

Sunkūs laikai, bet Blažiūnai iškėlė gražias laidotuves. Suvažiavo dukros su šeimomis, artimi ir tolimesni giminės. Kaimynai iš plačios apylinkės. Turiningą kalbą žmogaus gyvenimo kelionei išryškinti ant kapinių pasakė mokytojas Juozas Gineitis.

Judėjimas Klaipėdos uoste 1939 m. Iš Br. Kvickio archyvo

Gintaras Gudas

ILGESIO ŠAUKSMAS

Tyvuliai plačių vandenių.
 Šokį šoka neramios jūrų purslos,
 blizgėdamos saulės glamonėse.
 Pakrančių žali dažai jungiasi
 su mėlynais horizontais.
 Viršum panemunės laukų
 pempių baltos krūtinės
 ir lenkti sparnai
 galinėjasi su vėjo dūkumu.
 Žuvėdrų pilkos nugaros
 dega pavasario saulės ugnimi.
 Žvejų laivai linguoja,
 lengvai supami Kuršių marių.
 švelnių glamonėjimų.
 O miela pajūrio tėviške!

Įaugusi kiekvieno širdyje!
 Tu gyva, mūsų idealų ir
 pasiryžimų kaitra nuskaidrinta,
 žibi ten, kaip devynios saulės,
 pasivogusi mūsų neramių širdžių
 ilgesį.

Laisvės vizijos pinasi,
 Lyg pamario žvejų tinklai,
 džiūsta sūriame vėjuje.
 Kaip trokštam priglausti savo veidą
 prie senos pušies ten,
 Ramintos upės pakrantėje.
 Keliu rankas į dangaus mėlynę . . .

LIETUVAI

Krauju įrašytas tavo vardas
 atspindi Kuršių marių bangose,
 Nemuno vingių veidrody,
 Ventos tyliam čiurlenime.
 Ilgesingai ošia senos pušys
 Punios kalno papėdėje.
 Legendos nesulaikomai grįžta
 Margio pramintais keliais.
 Užmirštus kapus slepia verkiančios
 tamsių eglė gedulingos rankos.
 Nuo pasvirusio gluosnio lapų
 laša gintarinio skausmo
 ašarų tyri karoliai.
 Klaikiai aidi motinų raudos ten,
 tolumo miško pakrašty.

Vėjų pirštai kedena gelsvų
 plaukų sruogas ant
 gulinčių purvu ir krauju
 aptaškytų galvų.
 Rasa rasoja sugriauto laisvės
 paminklo kadaise krauju
 paženklinti Lietuvos laukų akmenys.
 Tylomis laisvei meldžiasi
 prie Karo muziejaus trys parimę
 beržai.
 Nutilusi invalidų muzika
 nenutildomai aidi
 trijų milijonų širdy.

Baltijos vaizdas Palangoje

RĖMĖJAI KNYGAI
"KUNIGAİKŠČIŲ SAJUNGA"

Garbės rėmėjai:

N....\$500.00 (knygos aplankui)

\$100.00

O. Kartenas a.a. plk. Juozo KARTENO
 ATMINIMUI
 Elena Legeckis, IL.

Rėmėjai:

\$25.00

A. Karaša, MD
 Z. Korius, CA
 J. Salys, CA

\$20.00

R. Labinas, ONT
 Ona Šostakas, MI

KARIUI AUKOJO:

\$2,503.00

LKVS RAMOVĖ CENTRO V-ba
 rinkliavoje KARIUI PAREMTI
 (aukotojai bus paskelbti vėliau)

\$500.00

LKVS RAMOVĖ Clevelando skyrius
 per Kazį GAIŽUTĮ

\$120.00

Vl. Jegelevičius, ONT

\$100.00

LKVS RAMOVĖ Melbourno skyrius
 per pirm. V. Šalkūną a.a. ltn. Juozo
 KAZAKEVIČIAUS ATMINIMUI
 K. Mikolajūnas, IL.

\$50.00

Juzė Ivašauskienė, IL a.a. Juozui
 IVAŠAUSKUI atminti
 LŠST Hamiltono DLK Algirdo šaulių
 kp. per p. A. Patamsį
 LKVS RAMOVĖ Melbourno skyrius
 per KARIO atstovą V. Šalkūną
 LŠST Cicero, IL jūrų šaulių kp. per
 J. Dekerį
 Jadvyga Jurienė ir duktė Danutė
 a.a. kpt. Stanislovui Jurevičiui-JURUI
 atminti
 G. J. Stankūnas, MI
 K. Venclauskas, IN

\$33.00

Alb. Gesius, FL
 K. Trečiokas, NJ
 D. Kašinskas, NY

\$31.00

J. Damskis, Vokietija

\$30.00

L. Petronis, MI

\$25.00

A. Mikalajūnas, CA
 D. Skučas, VA

\$23.00

J. Petkūnas, MI
 Ch. Vilkauskas, ONT

\$20.00

J. Bartkevičius, Vokietija
 M. Dapkus, MA a.a. kpt. Truškauskui
 ir ltn. L. Bileriui atminti
 Br. Mudenas, MA
 dr. V. Sruogienė, IL

\$19.00

A. Kriščiūnas, MA

\$18.00

K. Rimas, IL
 J. Vitkus, Vokietija

\$17.00

Alb. Repšys, IL

\$16.00

J. Abraitis, IL

\$14.00

J. Banaitis, Vokietija

\$13.00

P. Andriulis, AR
 A. Bakšys, CT
 J. Gruodis, NY
 R. Janowska, PA
 A. Karaša, MD
 Pr. Kidolius, CT
 Rev. dr. P. Ragažinskas, NM
 Z. Raulinaitis, NJ
 A. Reventas, FL
 Ed. Skopas, IL
 V. Vilkutaitis, OH
 M. Vitkus, FL

\$12.00

J. Bardauskas, MI

\$10.00

Vc. Butkys, NY
 Ltn. N. Dičiūnas, Australia
 M. Gečiauskas, CT
 V. Janulis, IL
 A. Poderienė, MI
 J. Preibys, MI
 A. Sajauskas, MA
 M. Šniuolis, ONT
 J. Švedas, IL
 Al. Valušis, FL
 V. Žebertavičius, FL

\$8.00

A. Adomaitis, CT
 V. Apanius, OH
 J. Bulota, CO
 Pr. Damijonaitis, FL
 P. Gaubys, CA
 J. Jakubauskas, FL
 P. Kanopa, ONT
 V. Kažemėkaitis, WI
 Br. Labukas, FL
 J. Lekys, IL
 P. Matiukas, NY
 R. Michalaukas, ONT
 F. Navickas, OH
 M. Pakalnis, OH
 B. Paulionis, OH
 A. Patamsis, ONT
 A. Al. Petraška, OH
 A. Petrauskas, FL
 P. Pulminskas, MA
 St. Ratas, Australia
 M. Repecka, ONT
 J. Stanaitis, ONT
 J. Šlapelis, OH
 A. Titenis, IL
 V. Tschiplis, Vokietija
 Em. Totilas, NE
 Vl. Vilcinas, WI
 P. Vyšniauskas, OH
 J. Žygas, IL

\$7.00

Petrauskas, PQ

\$6.00

A. Čiuprinskas, ONT
 Pr. Dauginas, ONT
 Vkt. Kubilius, MA
 D. Mitkienė, CA
 J. Mačiukas, ONT
 U. Opanavičienė, ONT
 A. Pinkus, CA

\$5.00

K. C. Cieminis, Australia
 A.G., Australia
 A. Galdikas, CA
 Ad. Jelionis, IL
 St. Juozaitis, CT
 L. Kapeckas, CT
 V. Petravičius, CT
 A. Satkauskas, CT
 Bronė Škirpa, DC
 Z. Vencius, Vokietija
 Luc. Vilčinskas, Vokietija

\$4.00

V. Kulbokas, IL
 J. Paškauskas, Australia
 J. Staradomskis, ONT.

(Bus daugiau)

NUOŠIRDI PADEKA

Žiema dengia Lietuvos sodybą